

planinski

V E S T N I K

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

115. LETO • AVGUST 2010

ŠT. 8

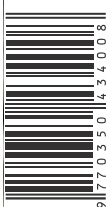
Revija
Planinske zveze
Slovenije

Tema meseca: **Slovenski planinski muzej**

Intervju: **Janko Humar**

Soteska Gačnika

3,40 €

Slovenski planinski muzej
SLOVENIAN ALPINE MUSEUM
Skupščina za urbove prihodnosti.

ZLATOROGOVA
TRANSVERZALA
PONOSA

Gremo v Hribe

www.gremovhribe.si

**Na vrhu vas čakajo
številne družabne
nagradne igre in
zabava ob dobri glasbi!**

Za vsakega udeleženca
Zlatorogove transverzale
ponosa, ki se bo v okviru
akcije **Gremov hribe** podpisal
v častno planinsko knjigo, bo
Pivovarna Laško namenila
0,50 eur lokalnemu
planinskemu društvu za
nadaljnje delovanje.

**Osvojimo
7 vrhov
Zlatorogove
transverzale
ponosa!**

**Dobimo se
7 sončnih
sobot:**

19. 6. 2010
Planinska koča
na Krimu
(1.107 m) ✓

26. 6. 2010
Poštarski dom
pod Plešivcem
(805 m) ✓

3. 7. 2010
Kosijev dom
na Vogarju
(1.054 m) ✓

17. 7. 2010
Vojkova koča
na Nanosu
(1.262 m) ✓

14. 8. 2010
Mariborska koča
(1.068 m)

21. 8. 2010
Planinski dom
pri Gospodični
na Gorjancih
(828 m)

28. 8. 2010
Šmohor
(784 m)

Dušan Škodič

Ponos

Za nami je povprečno najbolj vroč mesec leta, pred vami pa vroča avgustovska številka, tradicionalno namenjena lahkotnejšemu branju, da bi jo lahko vzeli v roke tudi med počitkom v planinski koči ali zgolj v borovi senci ob morju. Po zadnjih obiskih gora ugotavljam, da je bilo pravzaprav zelo dobro, ker se je julija odvijalo svetovno prvenstvo v nogometu. V dolinah je namreč zadržalo del ljudi vsaj toliko časa, da se je topel veter v grapah visokogorja prelizal do skal in v glavnem že razkoščičil najbolj oblegane planinske poti. Po mojem mnenju sicer planinci nismo ravno zgledni častilci okroglega usnja, a na dan slovenske tekme sem se proti izhodišču odpravil že ob štirih zjutraj, saj sem hotel biti pravočasno doma. Kot ljubitelja gora me je fasciniralo, ker je reprezentanca igrala tekmo na nadmorski višini Kokrskega sedla ali, če nisem ravno kirurško natančen, na višini prizorišča tradicionalnega (malo)nogometnega turnirja na Korošici. Kajti to sploh ni lahko. Spomnim se, kako smo na vodniškem tečaju na Zelenici neko popoldne inštruktorji brcali žogo proti tečajnikom in na nobeni turi nam jeziki niso viseli tako blizu tal. Kajpak, tudi mi smo junaško izgubili, a na naše srčne fante sem bil upravičeno ponosen, saj so bili predstavniki najmanjše države na prvenstvu.

Istega večera, ne v gorah, temveč na malem ljubljanskem Parnasu, Rožniku, je potekala popolnoma nešportna prireditvev. Razglasili so dobitnika nagrade kresnik, ki jo podeljujejo za najboljši slovenski roman. Med nominiranci se je v družbi priznано ošiljenih peres znašel pisateljski benjamin, marsikomu verjetno najmanj perspektivna figura na stavnici. Neplaninskemu občinstvu je Tadej Golob relativno slabo znana oseba. Je alpinist, fotograf, pristopnik na Everest, nekoč urednik alpinističnega Grifa, pa tudi pisec sočnih kolumn revije, za katero se moške pred soprogami delajo, da ne vedo, da obstaja. Je pa Tadej vendarle prava, trikrat destilirana hribovska duša. Kot pisatelj je s svojim prvim romanom Svinjske nogice nežno potacal nekaj zaplankanih pogledov na slovensko moderno literaturo. Njegov literarni junak ima srce borca, nenehoma pripravljene storiti vse, da bi se skobacal iz blata. A pustimo to, kajti poanto želim dati avtorju. Napisati roman namreč pomeni nekaj ustvariti iz nič. To je delo, ki se začne v glavi, in misel išče pot iz poglavja v poglavje; kakor alpinist, ki se poda v prvenstveno smer, ki je ni občutila človeška dlan. Tu ne gre le za drugačen zbir stokrat prežvečenih kuharskih receptov in njihovo kamufliranje pod novo, bleščečo naslovnico. Sam s plezanjem prvenstvene nimam izkušenj, glede pisanja romana pa, zato lahko rečem, da Tadejevo literarno priznanje, čeprav nima zveze z gorami, vzbuja ponos.

Po zgoraj zapisanem ni težko uganiti, s kakšnim kvasom je bila umesena julijska pogača. Gre seveda za ponos. To je najevidnejše občutje, ki od nekdanj preplavlja človeka, sploh ob dejanjih, povezanih z gorami. Naj bo posameznik še tako nepomemben, lahko v gorah doživi trenutke velikega osebnega zadoščenja. Ni pomembno, če gre za osvojitev visokega vrha, lep alpinistični vzpon, drzen spust na smučeh ali kulturni oziroma zgodovinski prispevek k naši planinski tradiciji. To je tisto, s čimer se lahko človek vsaj malo približa občutjem zgodovinskih predhodnikov in se notranje poenoti z njimi. Kajti ta so prevevala že pralovca, ki je premagal medveda pri Potočki zijalki na Olševi, doživljali so jih štirje srčni možje na vrhu Triglava, oplazila so hudomušnega Aljaža, ki je za borih pet goldinarjev tujcem pred nosom speljal sveti vrh prednikov, ali pa so priklicala zadovoljstvo na obraz bosonogega pastirja, ki je z nedostopne police rešil ovčico. Po dolgih desetletjih razmišljanja, načrtovanja in premagovanja ovir smo dočakali to, kar nam bo pomagalo ponos ohranjati tudi v prihodnost. Sedmega avgusta 2010 bo v Mojstrani svečana otvoritev slovenskega planinskega muzeja. Zaslužili smo si ga, zato ga spoštujemo in kdaj tudi obiščimo.

4

9

14

10

18

22

26

54

64

66

70

- UVODNIK
- 1 **Ponos**
Dušan Škodič
- TEMA MESECA
- 4 **Utrinki s poti**
Od Triglavске muzejske zbirke do Slovenskega planinskega muzeja
Miro Eržen
- 9 **Objekt kot skala**
Dr. Boris Leskovec, arhitekt SPM
Vladimir Habjan
- 10 **Pot na goro**
Dr. Sonja Iľko, oblikovalka razstave
Vladimir Habjan
- NAVZGOR OB SLAPOVIH
- 14 **Visoka pesem vode**
Skrivnostna grapa Gačnika
Dušan Alič
- SLOVENSKI GOZDOVI
- 18 **Poti brez vrha**
V objemu gozdov
Marjan Bradeško
- BREZPOTJE
- 22 **Zeleniške špice**
Po grebenu nad Repovim kotom
Stane Poljak
- V BLIŽNJI SOSEŠČINI
- 26 **Samotna Sinjajevina**
Najbolšežnejše pogorje Črne gore
Vlado Vujisič
- GORE NAD MORJEM
- 29 **Peklenski krog v nebesih na zemlji**
Velebtske zgodbe
Bojan Levševar
- GORE NAD MORJEM
- 31 **Iz kamnite hiške pod Lovčenom**
O prijazni črnogorski gostoljubnosti
Milan Vošank
- PLANINSKA POTEPANJA
- 34 **Slikoviti otoki na jugu Italije**
Liparski otoki
Peter Soklič

- GORA NI HOTELA
- 38 **Nezavest**
Mladost je norost
Vladimir Habjan
- BILO JE NEKOČ
- 42 **Veter s Pohorja**
Ljubezen v postnem času
Dušan Škodič
- PLANINSKA HUMORESKA
- 47 **Poslušajte me ne glejte me!**
Deset zapovedi za novodobno vedenje v hribih
Robi Ocvirk
- KARNIJSKE ALPE
- 50 **Karnijska transverzala**
Dva dneva vandranya z levo po Avstriji, z desno po Italiji
Vid Pogačnik
- ZMAGA NA MATTERHORNU
- 54 **Ob 170-letnici rojstva neverjetnega gornika**
Edward Whymper (1840–1911)
Dušan Škodič
- SPOMIN
- 57 **Matterhorn – triinrdeset let po tem**
Cenetu Kramarju (1950–1977)
France Stele
- LEDENIŠKI SVET
- 61 **Skok na štiritisočaka**
Castor
Mitja Peternel
- TUJE GORE
- 64 **Fuya Fuya**
Ekvadorski vulkan
Franci Horvat
- INTERVJU
- 66 **"Moj pogled na gore je precej romantičen"**
O alpinizmu in še čem z Jankom Humarjem
Žarko Rovšček
- ŽIVALI V GORAH
- 70 **Kralji gorskega sveta**
Gams in kozorog v slovenskih Alpah
Miha Krolfel

planinski VESTNIK
REVILJA ZA LJUBITELJE GORA

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:
Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344
Izhaja petnajstega v mesecu.
Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke,
ki še niso bili objavljeni nikjer drugje.

110. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:
Planinska zveza Slovenije
Uredništvo Planinskega vestnika
Dvorčakova ulica 9, p. p. 214
SI-1001 Ljubljana
T: 01 434 56 87, F: 01 434 56 91
E: pv@pzs.si
www.planinskivestnik.com

ODGOVORNI UREDNIK: Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:
Marjan Bradeško, Mateja Pate, Irena Mušič Habjan,
Emil Pevec (tehnični urednik), Andrej Stritar (namestnik
odgovornega urednika), Slavica Tovšak

ZUNANJI SODELAVCI:
Tina Leskošek, Dušan Škodič, Andrej Mašera

LEKTORIRANJE:
Mojca Volkar Trobevšek, Mojca Stritar, Marta Krejan, Katarina
Marin Hribar

GRAFIČNA PRIPRAVA: Repro studio Schwarz, d. o. o.
TISK: Schwarz, d. o. o.

NAKLADA: 6080 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaeročenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno. **Naročanje:** Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Dvorčakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu **080 1893 24 ur na dan**. Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprt pri Abanki, d. d., Ljubljana. Naročnina 34 EUR, 58 EUR za tujino, posamezna številka 3,40 EUR. Članarina PZS za člane A vključuje naročnino. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirajo Ministrstvo za šolstvo in šport in Fundacija za financiranje športnih organizacij v Republiki Sloveniji.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI: Ajdovska deklica in Zoisova zvončnica FOTO: OTON NAGLOST

MODRA ŠTEVILKA
080 18 93
NAROČANJE 24 UR NA DAN

Vsebine vseh Planinskih vestnikov

od leta 1895 do danes
na www.pvkazalo.si
od 1949 do lanskega letnika
v formatu pdf.

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje po gorah po navodilih iz te revije.

Utrinki s poti

Od Triglavske muzejske zbirke do Slovenskega planinskega muzeja

✍ Miro Eržen 📁 Arhiv Mira Eržena

Slovenski planinski muzej
SLOVENIAN ALPINE MUSEUM
Naveza za vrhove prihodnosti.

FOTO: SILVO KOKALJ

V trenutku, ko Slovenski planinski muzej odpira svoja vrata, se misli nehote vračajo v pretekla leta, na vse težave in ovire, ki smo jih morali premagati na dolgi poti izgradnje objekta in postavitve stalne razstave, predvsem pa na vse tiste, ki so pri tej zahtevni nalogi tako ali drugače sodelovali. Samo v zadnjih dvajsetih letih, ko sem se lahko intenzivno ukvarjal s projektom, se je okolje neprestano spreminjalo, kar je predstavljalo stalno potencialno nevarnost, da se zadeva ustavi in zopet ponikne med neuresničene želje. Da se to lahko zelo hitro zgodi, je treba samo malo pogledati v zgodovino organiziranega planinstva v Sloveniji, kjer so se prve ideje o planinskem muzeju pojavile skorajda istočasno z ustanovitvijo Slovenskega planinskega društva.

ČASOVNI MEJNIKI NA POTI NASTAJANJA MUZEJA

Še najbližje uresničitvi je bila ideja v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, da bi planinski muzej glede na zbrano gradivo uredili v Kosovi graščini na Jesenicah. Ko je zamrla, so se jeseniški planinci odločili, da zbrano gradivo odstopijo Mojstrančanom, kjer se je z zbiranjem gradiva najaktivneje ukvarjal Avgust Delavec. V okviru Planinskega društva Dovje – Mojstrana je bil ustanovljen muzejski odbor, ki se je z vso vnemo posvetil zbiranju gradiva ter

pridobivanju prostorov za Triglavsko muzejsko zbirko.

Muzejski odbor je imel poleg stalnih članov tudi številne sodelavce, predvsem domačine, ki so tako ali drugače pomagali, da je bila stavba na Triglavski cesti 50 v letu 1984 adaptirana in pripravljena za postavitve zbirke. Omeniti je treba Rada Koširja, Franca Stegnarja, Joža Koširja – Brkovega, Mihaela Kersnika ml., Sašo Slavca, Janeza Bizjaka kot direktorja Triglavskega narodnega parka in sooblikovalca razstave, Majdo Žontar in seveda sodelavce Kulturne skupnosti Jesenice ter Gorenjskega muzeja v

Kranju. Nepogrešljiva je bila pomoč Železarne Jesenice in nekaterih drugih podjetij, kjer smo s svojimi prošnjami vedno naleteli na odprta vrata.

Naivno smo verjeli, da bo postavitve Triglavske muzejske zbirke dala nov zagon pri postavitvi nacionalnega planinskega muzeja, pa se to žal ni zgodilo. Namesto tega je bilo nekaj namigov, naj si v Mojstrani ne domišljamo preveč, kajti slovenski planinski muzej naj bi bil lociran v Ljubljani, in sicer na Gradu. Avgust Delavec, neutrudni zbiralec gradiva in skrbnik Triglavske muzejske zbirke, je v očeh vodstva Planinske zveze Slovenije postal sinonim za planinsko zgodovino, dobil je številna priznanja, tega, kar si je najbolj želel – napredka pri kvalitetni rasti zbirke in podpore pri nastajanju osnove za vseslovenski muzej – pa žal ne.

Časi, ko je razpadala Jugoslavija in se je v dinamičnem razvoju celotne vzhodne Evrope osamosvajala tudi Slovenija, pač niso bili naklonjeni projektom, ki niso prinašali neposredne ekonomske vrednosti. Zato šele ustanovitev Občine Kranjska Gora lahko štejemo za mejnik, ki je dejansko pomenil napredek pri nastajanju muzeja.

Potem ko je PD Dovje – Mojstrana s podporo občinskega sveta, predvsem pa prvega župana Jožeta Kotnika skupaj s

Avgust Delavec

Planinsko zvezo obnovilo popolnoma dotrajano Šlajmerjevo kočo, smo ob praznovanju 70-letnice društva leta 1998 še bolj videli naslednji cilj – izgradnjo Slovenskega planinskega muzeja, kar smo sicer nakazali že s podpisom pisma o nameri leta 1996.

Sledilo je desetletje, v katerem smo vzpostavljali dokumentacijske, loka-

Del članov muzejskega odbora Dovje - Mojstrana v letu 1982 skupaj z Marušo Avguštin (od leve: Janez Jenko, Zvone Hrastar, Stanko Kofler, Miro Eržen, Franc Skumavc, Franc Janša, Branko Ban in Avgust Delavec)

Člani komisije za zgodovino pri UO PZS v letu 2002 na eni izmed promocijskih akcij ideje o izgradnji Slovenskega planinskega muzeja (od leve: Slavica Tovšak, Miro Eržen, Eli Gradnik)

Predsednik slovenske vlade Janez Janša na slovesnosti ob položitvi temeljnega kamna 24. avgusta 2007

cijske in finančne okvire za pričetek gradnje. Ker je bil status stavbe, v kateri je domovala Triglavska muzejska zbirka, pravno dolgo nedorečen, smo se v okviru projektnega sveta dogovorili, da gradnjo muzeja pričnemo na popolnoma novih temeljih. Sredstva za odkup zemljišča je zagotovila Občina Kranjska Gora, za projektno dokumentacijo pa so jih delno prispevali tudi projektni partnerji PZS, TNP in PD Dovje – Mojstrana. Sredstva, ki jih je zagotavljala PZS, so bila v bistvu prispevek planinskih društev, ki smo ga v okviru

Komisije za zgodovino pri upravnem odboru PZS s predstavljanjem ideje o izgradnji muzeja po meddruštvenih odbori zbirali člani komisije Slavica Tovšak, Eli Gradnik in Miro Eržen.

Podpora ideji o postavitvi muzeja je bila načelno visoka, v praksi pa šibka, vendar smo imeli veliko volje in zanosa. Tako se spominjam, da je bilo na dnevu planincev na Lisci težko najti prostor za postavitve predstavitev panojev muzeja, saj je bila huda konkurenca drugih ponudnikov otipljivejših dobrot. Pa sem ga postavil pred stranišče,

in bolj ko se je praznovanje vleklo, več obiskovalcev sem imel, pa še pozorno so brali, medtem ko so čakali v vrsti ...

Leta 2002 smo izvedli idejni razpis za idejno arhitekturno rešitev nove stavbe. Takrat sem se prvič srečal z realnostjo, ki me je spremljala skozi ves projekt in je moja idealistično predstavo o tem, kako bo projekt doživel široko podporo, postavila krepko na trdna tla. Medtem ko smo z muko in težavo zbirali vsak tolar, nam je bilo sporočeno, da bo ena izmed sekcij cehovskega združenja inženirske zbornice bojkotirala razpis, ker so nagrade prenizke. Na pojasnilo, da žal več denarja nimamo, mi je bilo dano na znanje, da naj se zadev ne lotevamo, če nimamo denarja. Še danes sem hvaležen za to poleno pod noge, saj mi je dalo še večji zagon in v gorenjski trmi sem si dejal: "Kljub temu moramo naprej!" Prav zaradi tega je bilo lažje potem premagovati vedno nove in nove ovire.

Kakor koli, komisija v sestavi Janez Duhovnik, Marijan Loboda, Fedja Klavora, Janez Bizjak in Miro Eržen je izbrala idejno arhitekturno zasnovo, ki jo je avtor prof. dr. Boris Leskovec s sodelavcema Aljo Vehovec in Rokom Kajtno oblikoval v izvedbeno stavbo, ki jo sedaj odpiramo. Po izdelavi študije o izvedljivosti, ki jo je financiral TNP leta 2004, smo se odločili, da projekt izvedemo v dveh fazah.

Leta 2006 smo končno pridobili gradbeno dovoljenje in s tem povečali možnosti za pridobivanje sredstev za gradnjo. Že v istem letu se je ponudila priložnost, da pridobimo sredstva iz sklada EEA Grants, ki naj bi bil prav idealen za projekte s področja kulturne dejavnosti. Ni nam uspelo, saj naj bi bil projekt po zahtevnosti obsega financiranja preobsežen.

Leta 2007 smo se le približali pridobitvi sredstev iz Evropskega sklada za regionalni razvoj, ko smo vložili kandidaturu na osnovi vrednosti projekta po projektu za pridobitev gradbenega dovoljenja. V precej gotovem upanju, da nam bo uspelo, smo predsednika vlade Janeza Janšo povabili k položitvi temeljnega kamna, kar je 24. avgusta 2007 tudi storil.

Na razpisu nam ni uspelo, a je bilo to več ali manj posledica tehnične narave vloge, tako da smo bili prepričani, da je zgolj formalnost, ki jo odpravimo do

razpisa v septembru, in s tem zaključimo ta del.

Dober teden po položitvi temeljnega kamna je bila izdelana izvedbena projektna dokumentacija, ki pa je prinesla za 800.000 evrov višjo ceno realizacije. Kako je to mogoče, so me spraševali vsi od kabineta predsednika vlade do zadnjega projektne partnerja, obenem pa kar naenkrat nihče ni več želel nastopati v javnosti. Naj pojasnjuje vodja projekta ... Grozilo je, da bo od vsega ostal le temeljni kamen. Kako naprej? Verjamem, da če ne bi tako slovesno položili temeljnega kamna, bi projekt propadel.

USTANOVA AVGUSTA DELAVCA IN NJENI PARTNERJI PRI FINANCIRANJU PROJEKTA

Potem ko se je Občina Kranjska Gora odločila, da za sofinanciranje projekta nameni celotno kvoto razpoložljivih evropskih sredstev, in smo se za sofinanciranje uspešno dogovorili tudi z Ministrstvom za kulturo, je v finančni konstrukciji še vedno zevala finančna luknja. Zaradi tega smo se na predlog Janeza Duhovnika odločili za ustanovitev posebne ustanove – fundacije, ki bi zbirala sredstva. PZS, Slovenski gorniški klub Skala in PD Dovje – Mojstrana so jo ustanovili 7. januarja 2008.

Ob ustanovitvi je imela Ustanova prvo upravo, ki so jo sestavljali predsednik Miro Eržen in člani Irena Lačen Benedičič, Miloš Čas ter Srečko Gabrič. Zaradi zdravstvenih težav je kasneje odstopil Miloš Čas, zamenjal ga je Vitomir Pretnar. Dogovorili smo se, da se nam pridruži tudi direktor Abanke Aleš Žajdela, a je njegovo pripravljenost za aktivno pomoč prekinila tragična usoda. Nadzorni svet ustanove vodi Andrej Kocič, člana pa sta Gregor Gomišček in Franc Ekar.

Ustanova se je lotila zahtevnega zbiranja finančnih sredstev, ki jih mora prispevati k finančni konstrukciji. Pri tem so nam izdatno pomagali Jože Colarič, Gregor Gomišček, Andrej Kocič in člani uprave, ki so utirali poti do slovenskih podjetij, kjer smo predstavljali projekt in prosili za finančno podporo. Tako so se naši prošnji izdatno odzvali Krka, Zavarovalnica Triglav, Petrol, Holding slovenskih elektrarn, Metalna SRM, KMS Strojna oprema, Lek, Abanka Vipava, Triglav DZU, Pošta Slovenije, Zavaro-

valnica Maribor, Factor banka, Elektro Ljubljana, Elektro Gorenjska, Intereuropa Koper, Elektromatica, ST Vajdič, Medium, Merkur, ITR in posamezniki Tinca Zima-Jurič, družina Duhovnik, Veronika Gartner, Janko Ažman, člani UO PD Gorje, DU Dovje – Mojstrana, Manja Rajh, Dušan Polajnar, Mirko Rabič, Metka Kern Trček, Ivana Nemeček, Boža in Janko Pečar, Saša Slavc. V zbiranje sredstev so se vključila tudi planinska društva v okviru PZS, ki bodo prispevala po tri evre na člana. Akcija zbiranja še traja.

Ustanova je do zdaj zbrala 325.000 evrov, saj se je v času globoke gospodarske recesije zbiranje močno upočasnilo. Kljub temu smo optimisti in

verjamemo, da bo Ustanova v celoti izpolnila svoje obveznosti. Zato se v imenu uprave iskreno zahvaljujemo vsem, ki so prispevali sredstva z željo, da bi odprtje Slovenskega planinskega muzeja resnično doživeli kot naš skupni projekt. Vsa planinska društva, ki svojih obveznosti še niso izpolnila, pa vabimo, da vsaj sedaj, ko muzej odpira svoja vrata, pokažejo pripadnost naši skupni ideji.

IZGRADNJA IN POSTAVITEV RAZSTAVE

Za izvedbene projekte, potrebne za gradnjo, je bilo na razpisu izbrano podjetje Sector d. o. o. Nova Gorica, odgovorni projektant pa je Aleksander

Predstavniki ustanoviteljev Ustanove Avgusta Delavca ob podpisu pogodbe 7. januarja 2008 (Miro Eržen – Dovje – Mojstrana, France Sevsšek – Slovenski gorniški klub Skala in Franci Ekar – Planinska zveza Slovenije)

Projektantska skupina objekta: Aleksander Gaberšček, Rok Kajtna, Alja Vehovec in Boris Leskovec

Oblikovalka razstave Sonja Ifko (v sredini) s sodelavkama Gornjesavskega muzeja Jesenice Elizabeto Gradnik (levo) in Natalijo Štular (desno)

Gaberšček, ki je z že omenjeno skupino za arhitekturo pripravil projekt gradbenih del in projekt za izvedbo. Za izvajalca gradbeno-obrtniških del je bilo izbrano podjetje Kovinar gradnje ST d. o. o. z Jesenic s podizvajalci, nadzor pa je vodilo podjetje DDC d. o. o. iz Ljubljane. Pripravljala dela so stekla 22. julija 2008, glavna pa po podpisu pogodbe.

V času izgradnje so potekala intenzivna usklajevanja med izvajalci in projektantsko skupino, saj je bilo treba uskladiti poglede projektantov, izvedbene možnosti in predvidene finančne okvire. To obdobje mi bo ostalo v spominu kot zelo burno.

V pripravah na gradnjo so se porajale številne ideje o oblikovanju stalne razstave. V okviru Gornjesavskega muzeja in v sodelovanju z Janezom Bizjakom je bilo izdelanih nekaj zasnov, ki jim je svojo dodal še idejni vodja projekta arhitekture. Za vsebinsko zasnovo je bila imenovana skupina v sestavi Irena Lačen-Benedičič, Aleš Arih in Janez Bizjak. V izhodišču za oblikovanje razstave je bila poleg prikaza široke dejavnosti na področju planinstva in gorništvu v Sloveniji, pa tudi izven nje, osnovna naloga tudi, kako oblikovati razstavo, da bo zanimiva tako za starejše kot mlajše obiskovalce. Na razpisu je bila za oblikovanje razstave izbrana oblikovalska skupina pod vodstvom dr. Sonje Ifko s Fakultete za arhitekturo v Ljubljani.

Vsebinske prispevke za oblikovanje razstave so prispevali Matija Zorn, Blaž

Komac, Andrej Velkavrh, Romana Erhatic-Širnik, Nada Praprotnik, Natalija Štular, Elizabeta Gradnik, Stanko Klinar, Jože A. Mihelič, Tone Tomše, France Malešič, Danilo Škerbinek, Marinka Koželj-Stepic, Uroš Kuzman, Tone Škarja, Uroš Herlec in Matjaž Šerkezi. Vse to veliko delo so opravili brezplačno z veliko predanostjo planinstvu, zato vsem iskreno hvala.

MISLI OB ODPRTJU

Slovenski planinski muzej končno odpira svoja vrata in s tem se zaključuje prva faza projekta. Bila je dolga in naporna, v marsičem je slonela na vztrajnosti in

prizadevnosti posameznikov, planinskih navdušencev in seveda v ključnih trenutkih na podpori projektnih partnerjev. To, kar smo ustvarili, bo z odprtjem prepuščeno kritični presoji širše planinske in gorniške javnosti, kar je tudi prav. V drugi fazi pa nas čaka zahtevna naloga, da skupaj vdihnemo pravo življenje muzeju in pri tem v izvedbo njegovega poslanstva pritegnemo kar najširši krog tistih, ki s svojim znanjem, voljo in spoštovanjem do gora lahko k temu pomembno prispevajo. Naj torej muzej postane resnično naveza prihodnosti tudi za prihodnje rodove. ◉

Slovenski planinski muzej je nacionalni projekt, ki bo povezoval celotno planinsko – gorniško, alpinistično, reševalno in vodniško srenjo v Sloveniji.

**Slovesno odprtje muzeja bo
7. avgusta 2010 ob 11. uri v Mojstrani.**

Naveza za vrhove prihodnosti.

Objekt kot skala

Dr. Boris Leskovec,
arhitekt SPM

✍ in 📷 Vladimir Habjan

Dr. Boris Leskovec

Profesor dr. Boris Leskovec izvira iz planinske družine. Oče je bil pred drugo vojno predsednik študentske sekcije planinskega društva in z njim je pogosto hodil v hribe. Doma so bili naročeni na Planinski vestnik in v mladosti ga je pogosto prebiral. V spominu ima tudi prva planinska predavanja o vzponu na Trisul. Kot je povedal, je ves čas spremljal planinstvo in alpinizem. Kdo ve, kje je izbrskal podatek, da se je 29. avgusta leta 1688 na romarskem pohodu na Kum zbralo kar 50.000 romarjev? Naj omenimo še eno njegovih ljubših referenc: že trideset let sodeluje pri zasnovi planiških velikank in svoje zamisli je večkrat predstavil tudi v tujih revijah kot primer trajnostnega razvoja.

Profesor dr. Boris Leskovec se je s kolegoma Aljo Vehovec in Rokom Kajtno leta 2005 prijavil na arhitekturni natečaj za planinski muzej. Prva nagrada je bila sprva sicer deljena, v drugi fazi pa so zmagali in s tem dobili pravico za nadaljnje projektiranje, torej vse do projekta za gradbeno dovoljenje in do projekta za izvedbo. Dr. Leskovec je bil odgovoren za projekt arhitekture, okoli vseh zadev so se skupaj dogovarjali na konceptualni ravni, izvedbene projekte in projekt izvedenih del pa sta izpeljala kolega. Kot je znano, se je muzej gradil v letih 2008 in 2009, ko je bil tudi gradbeno obrtniško zaključen. Dr. Leskovec nam je povedal, da je avtorska skupina upoštevala urbanistične konstante, kjer so bili opredeljeni osnovni podatki za objekt. Kar je zgrajenega do zdaj, je komaj prva faza, druga bo šele sledila. Arhitekti so morali upoštevati npr. gabarite, saj so morale biti strešine v naklonu 30 in 45 stopinj. Že pri natečaju so se po besedah Leskovca bali, da ne bi projektirali enodružinske

hiše. "Pogoji so namreč narekovali obliko enostanovanjske hiše. Mi smo potem to zasukali, da tako rečem, sebi v prid. Nekje smo naredili 30, nekje pa 45 stopinj in skoraj nikjer ni pravega kota. Objekt smo oblikovali kot neko skala, pri čemer smo izhajali iz tega, da sta fasadna opna oziroma fasadni ovoj in streha iz enakega materiala. S tem smo dobili enovit volumen, kar je pravzaprav tudi tehnološka zanimivost," je povedal Leskovec.

Zamislili so si, da bo prva faza pravokotna na potok Bistrico, kasneje pa bo v obliki črke L vzporedno s potokom Bistrica dodana še druga faza muzeja. "Če govorimo o kvadraturah, je prva faza 1316 kvadratnih metrov neto, pri čemer jih je približno 500 do 600 namenjenih za razstavne površine. V prvi fazi imamo komaj polovico razstavnih površin. Je pa toliko ugodnejše za drugo fazo, ki bo imela približno 1200 kvadratnih metrov površin v celoti namenjenih razstavnim prostorom. Skupaj naj bi bilo po zaključku druge faze približno 1800 kvadratnih metrov razstavnih površin. Šele takrat se bo dokončno sprostil fundus, ki je sedaj v obstoječem planinskem muzeju in v njegovih depojih. Seveda smo že prvo fazo hoteli narediti programsko in oblikovno zaključeno, ker ne vemo, kako bo z gradnjo v prihodnje. Predvidene so povezave med obema objektoma v kleti in pritličju."

Kako so si zamislili oblikovanje? Razen teze o muzeju kot skali, ki nekako sledi okoliškim goram v Mojstrani in poudarja alpsko arhitekturo, so izoblikovali še druge. "Ko sem hodil po hribih, zlasti v posoškem delu, sem zasledil visokogorske stanove, ki so oblečeni bodisi v les bodisi v pločevino, in sicer v pločevino, ki je ostala

tam po prvi svetovni vojni. Domačini so mi povedali, da so stare sode zravnali, jih narezali na neenakomerne dele, zaplate, ter z njimi obložili stene in zlasti strehe stanov. Podobno so napravili tudi z lesenimi deskami oz. plohi, ki so jih izžagali iz lesenih debel." Tretja teza je bila, da so fasadne odprtine oblikovane kot kvalitetne vedute na okoliške gore. Želeli so doseči stalen vizualni kontakt z bližnjim naravnim okoljem. Četrta oblikovalska teza je bila odgovor na vprašanje, kako povabiti mimoidočega, da obišče muzej. Zato so naredili vhodni del z nadstreškom, ki pove, da je tu javni objekt, ne pa stanovanjska hiša. Celotno pritličje je v vzdolžni smeri zastekljeno, transparentno, kar omogoča iz konferenčne sobe na koncu objekta pogled proti potoku Bistrica.

Idejo za koncept razstave je dr. Leskovec dobil, ko je v tujini obiskoval razne muzeje. V originalni zasnovi so si avtorji arhitekture zamislili plezalno steno ob vhodni dvoetažni avli z namenom, da mimoidoči od daleč vidijo nekoga, ki pleza. Ideja o Aljaževem stolpu ob vhodu se mu ne zdi najbolj posrečena, saj je po njegovem za planinca višek vzpona na Triglav ravno vizualni in fizični kontakt z originalom.

"Razmišljal sem, da ta muzej ne sme biti nek klasičen muzej z eksponati, temveč da naj bi bil del razstave stalen, kot npr. Triglavska zbirka in predstavitev Triglavskega narodnega parka, drugi, večji del muzeja pa naj bi bil neko živo dogajanje. Zato smo si zamislili tudi predavalnico, v kateri naj bi se predvajale avdiovizualne projekcije, ter knjižnico v kleti, kjer naj bi bil prostor za delavnice, za otroke, za vzgojo v ekološkem duhu in seveda v duhu pripadnosti goram. Če povzamem: pred-

Pot na goro

Dr. Sonja Ifko, oblikovalka razstave

✍ in 📷 Vladimir Habjan

stavljali smo si, da naj bi ta objekt obiskal vsak planinec, ker je to del identitete vseh članov in društev. PZS je vendarle najbolj razvejana nevladna organizacija z veliko tradicijo. Po drugi strani pa je tu ena od izhodiščnih točk za pohode v gore, zato naj bi bil muzej programsko zasnovan, obenem pa naj bi bil informacijsko središče, kjer bi planinec dobil podatke o vremenu, o zasedenosti planinskih koč, o razmerah na planinskih poteh idr. Še več, to naj bi bila točka, ki bi bila privlačna tudi za tuje turiste. Tujcev verjetno ne zanimajo samo podatki o razvoju planinstva in alpinizma na Slovenskem, pač pa tudi slovenski vrhunski alpinistični dosežki, kamor štejem Karničarjevo smučanje z Everesta, Humarjevo reševanje na Nanga Parbatu, morda Grošljeve vrhove vseh kontinentov in osemtisočake, športno plezanje in drugo. Slovenijo bi predstavil celovito in podrobno po posameznih regijah. Na večjih ekranih bi se vrstile fantastične fotografije s podatki o kočah, planinskih poteh idr. En del stalne razstave bi bil npr. Slovenija planinari. Vsak planinec naj bi ta muzej razumel kot svoj hram.

Dr. Leskovec je človek z veliko predlogi in idejami. Ena od teh je, da bi imeli z Reinholdom Mesnerjem, ki ima zanimiv planinski muzej v Avstriji, stalno izmenjavo zanimivih vsebin preko optičnih povezav. Ima tudi izvirno zamisel za zasnovo spomenika alpinistom, umrlim v Himalaji, ki naj bi stala ob muzeju.

Je bil to zanj izziv? "Vsekakor, bil je izziv in zadovoljstvo obenem. Naj spomnim, da sem v okviru doktorata raziskoval zgodovino športa in planinstva," je poudaril Leskovec.

Otvoritve se bo udeležil in podal bo tudi svoje konstruktivno kritično mnenje. Veselimo se ga. ●

Arhitektka Sonja Ifko je že stala na vrhu Triglava in bila nekdanja članica Planinskega društva Limbuš Pekre. V preteklih dveh letih se je s planinstvom ukvarjala na drugačen način, bila je namreč glavna oblikovalka planinskega muzeja. Področje njenega dela so ukvarjanje z dediščino, revitalizacija in varovanje dediščine, po drugi strani pa interpretacija dediščine in oblikovanje razstav. Slednje je specialna dejavnost, s katero se ne ukvarja prav veliko ljudi. Sama dela na tem približno dvanajst let, med drugim pa je oblikovala stalne razstave Tehniškega muzeja, Pokrajinskega muzeja na Ptuju, Koroškega muzeja na Ravnah itn. Vsako leto postavi eno, dve ali celo tri razstave. Kolikor se le da, spremlja dogajanja po svetu na področju muzealstva. Kot nam je povedala, se oblikovanje razstav precej razlikuje od klasičnega oblikovanja in projektiranja, saj je izjemno pomembna interakcija s skupino za vsebino. Če ne najdeš prave povezanosti, gredo lahko zadeve "zelo proč od zastavljenega koncepta".

Fakulteta za arhitekturo se je prijavila na javni razpis za oblikovanje razstave planinskega muzeja, bila je izbrana in Sonja Ifko je kot vodja ekipe prevzela

Dr. Sonja Ifko

vajeti v svoje roke. Scensko postavitve je zasnovala sama, v pomoč ji je bila arhitektka Petra Stoislavljević, grafično oblikovanje je prevzel Ivan Ilič, avdio-vizualno prezentacijo pa Slavko Zdešar. Še najbolj jih je pestilo pomanjkanje časa, saj je bilo od idejne predstavitve do otvoritve le leto in pol, kar je sicer videti veliko, v resnici pa ni. V tem času je namreč treba izdelati projektno nalogo, potrditi idejno zasnovo, pripraviti izvedbene načrte, zadeve izvesti in se med drugim dodobra spoznati tudi s skupino za vsebino.

Kaj je bila osnovna ideja razstave? "Pot na goro. Pot je pomembnejša kot cilj, vse je tako zasnovano. Razstava je interaktivna. Obiskovalec se lahko, če želi, vključi, se udeležuje različnih iger, kjer tekmuje, ali poskuša osvojiti različne vsebine, ki so vezane na planinarjenje, zgodovino itn. Ko doseže cilj, pa dobi nagrado. To je bila temeljna ideja, ki so jo razdelili na 11 vsebinskih sklopov in vsak sklop tudi prostorsko predstavili. Poskušali smo slediti arhitekturi stavbe, ki je zanimiva. Vtis objekta, neke skale, pa je bilo glede na specifičnost objekta, še posebej v mansardnem prostoru, za scensko postavitve težko zasnovati. Gre namreč za velike višinske razlike, od 1,4 metra pa do 8 metrov, torej smo imeli malo manevrskega prostora. Razstavnega prostora je le 300 m², kar za nacionalni muzej, kjer hočeš pokazati skorajda 'vse', res ni veliko. Zato smo morali biti zelo selektivni in izbrati najvidnejše eksponate. Skupina za vsebino se je morala zelo potruditi, da je

Stalna razstava Slovenskega planinskega muzeja Vzpon na goro

Vsebinski sklopi:

1. GORE ME KLIČEJO
2. SEM ČLAN PLANINSKE ORGANIZACIJE
3. IZBIRAM CILJ IN POT
4. PRIPRAVLJAM SE NA POT
5. V GORE GREM Z VODNIKOM
6. HODIM PO GORSKEM SVETU IN GA SPOZNAVAM
7. ČE SE ZGODI NESREČA
8. USTAVIL SEM SE V PLANINSKI KOČI
9. KOT ALPINIST OBISKUJEM DOMAČE IN TUJE STENE IN VRHOVE
10. PRISPEL SEM NA VRH
11. GORE PUŠČAJO SLEDI

prišla do postavitve, ki pokrije vsa področja planinstva in se oblikovno navezuje na objekt, na idejo skale – ven. Tako kot so po vsebinski strani delali pot na goro, so poskušali tudi ambient oblikovati kot pot na goro. Površine, ki predstavljajo vso zgodbo skale, opremljamo z različnimi vsebinami, prediramo z vitrinami, vstavljamo monitorje, oblepimo z vsebinskimi predstavitvenimi plakati in tako skušamo ustvariti ambient, ki se ti dogaja na poti v hribe," je povedala Ifkova.

Investitor (PZS) se je odločil, da so kustosi Gornjesavskega muzeja vezna točka med vsebinskimi strokovnjaki, ki so izbirali materiale. Z njimi so intenzivno sodelovali, na osnovi njihovih idej in tekstov je bil pripravljen idejni koncept, kako bi oblikovno pripravili prostor. Na osnovi tega so izdelali izvedbeni načrt. Kot je povedala Ifkova, so s kustosi sodelovali od začetka in bodo vse do otvoritve. "Razstava je tako oblikovanje, kjer res moraš imeti naročnika ves čas ob sebi in z njim sodelovati, da lahko narediš najboljše. Naš izdelek je projekt, kjer so izrisani vsi detajli, prav vsi elementi za steklarje, mizarje, skratka za vse izvajalce. Pripravili smo tudi avdio-vizualni koncept. Interaktivne avdio-vizualne vsebine so značilnost sodobnih muzejev, ne sme jih biti preveč, morajo pa biti usklajene z zgodbo. V zadnjih letih je trend, da se da več vsebin na računalnik. Ampak v končni fazi lahko tako razstavo gledaš tudi prek interneta od doma, zato je v muzejski stroki to presežek ideje. Ved-

no bolj se vsi vračajo k zanimivejšemu načinu predstavljanja samih predmetov. Mi smo poskušali pot na goro zastaviti kot igrico, vzporedno z reševanjem nalog, seveda za tiste, ki si to želijo. Vse je zastavljeno tako, da ko prideš v muzej, dobiš vstopnico, lahko stopiš do bližnjega računalnika, kjer si izbereš svojo goro, npr. Jalovec. O njej dobiš osnovne informacije in na koncu, ko prehodiš vso pot, ko si ogledaš vso razstavo, prideš na vrh. Računalniku se že prej identificiraš in na koncu te spozna ter ti pokaže tvojo izbrano goro. To je ena možnost, hkrati pa lahko sodeluješ tudi pri mnogih igricah. Gre za poučne igre, kjer npr. odkrivaš zaklad gore Bogatin, naučiš se, kaj je treba dati v nahrbtnik, spoznaš planinsko cvetje, izveš, katerih rož ne smeš trgati, dobiš osnovne informacije o varovanju, spoznaš, kaj pomeni vpis v vpisno knjigo. Če si uspešen, dobiš na koncu nagrado, preprosto, vendar kot izraz veselja v gorah. Poskušali smo čim bolj večplastno razstaviti igro. Ogled naj bi bil neke vrste igra, tudi za družine, tako da si zaželejo še drugega ogleda. To je bila ideja," je izčrpno razložila Ifkova.

V bistvu gre pri razstavi za scensko postavitve, ne pa za klasično razstavo z vitrinami, panoji itn. "Skušali smo pripraviti scenografijo poti na goro, kjer so različne točke, postojanke, na katerih se obiskovalec ustavi. Gre torej za kombinacijo scenskih postavitvev in vsebin. Besedila smo poskušali zmanjšati na minimum, saj smo ljudje vizualna bitja. Naš način življenja in pridobivanja informacij je vedno bolj skoncentriran. To smo skušali upoštevati. Zato so kustosi morali precej prečistiti vsebine," je poudarila Ifkova.

Cilj oblikovalcev je bil, da bo razstava sodobna, da bo sledila oblikovnim trendom, da bo podajanje informacij prijazno in hkrati tudi zabavno. Zato je postavitvev daleč od klasičnih muzejev. Snovalci so upoštevali različne kategorije, tudi otroke, ki sodijo med najpogostejše obiskovalce. "Šolske skupine so pomemben segment publike, hkrati pa pritegnejo skozi igrivost, skozi otroško noto, tudi odrasle. Za starejše je značilna spoštljivost do muzejev, mi pa si želimo, da bi se v naši postavitvi zabavali tudi odrasli. Konec koncev se mi zdijo taki muzeji najboljši. Otroci se hitro začnejo igrati, odrasli pa ne," je izpostavila Ifkova.

Z igricami in nalogami so poskušali biti snovalci čim bolj neformalni in zabavni, vendar tako, da ne bi utesnjevali. Kdor se noče, se pač ne bo vključil. Razstava poskuša predstaviti tudi vtise umetnikov, ki so se jih gore dotaknile, hkrati pa pozove obiskovalce, da še sami pustijo vtis z vpisom v knjigi vtisov. "Upamo, da bo to zaživelo in da bodo obiskovalci radi sodelovali," je povedala Ifkova.

Zanimiva je ideja pomanjšanega bivača, kjer obiskovalci doživijo simulacijo nevihte. Planinski muzej bo eden prvih, ki bo imel tudi predstavitev vseh vsebin v Braillovi pisavi. Tudi slepi bodo tako lahko doživeli gorski svet, kamor težko pridejo. "Zgodbo smo zastavili tako, da bi slepi skozi eksponate, ki jih bo mogoče potipati ali vzeti v roko, doživeli gorski svet. To je še ena razsežnost tega muzeja," je razložila Ifkova.

Zanimalo nas je še mnenje o postavitvi plezalne stene. Želeli smo pokazati kolaž, trak navez z vsemi pomembnimi dosežki in dogajanji v skladu z idejo muzeja – *Naveza za vrhove prihodnosti*. Ideja o plezalni steni ob stopnicah žal ni bila uresničljiva, če bi bila drugače zasnovana, pa bi šlo. Povezovanje dveh funkcij, muzeja in športa, pa sicer ni slabo," je povedala Ifkova.

Razstava je stalna, vendar je po besedah Ifkove pomembno, da so jo zasnovali tako, da jo bo mogoče dopolnjevati in spreminjati. Razstave se morajo namreč hitro menjavati. Vsak sklop ima nek izpostavljen in izbran eksponat, ki se bo lahko na leto ali na pol leta zamenjal. Za to bodo v prihodnje skrbele kustosinje. V kleti pa je še en prostor za druge občasne razstave. Kot zanimivost naj povemo, da bodo na razstavi na voljo tudi vse študije, ki smo jih izdelali, za tiste, ki bi se želeli bolj poglobljeno spoznati s konceptom razstave.

Zadnje tedne pred otvoritvijo je bila ekipa Sonje Ifko nadvse obremenjena. Pri postavljanju razstave je namreč pomemben vsak detajl, tudi pri izvajalcih, tako da so skorajda dnevno sodelovali in se usklajevali z mizarji, steklarji ... "V končni fazi je pomembno, da kontroliraš končnega izvajalca. V tujini namreč z že znanimi končnimi izvajalci prevzameš ves posel od začetka do konca in tako lažje garantiraš, da bo delo opravljeno strokovno in pravočasno. Pri nas tega še ni, tako je pač potrebnega več sodelovanja in nadziranja, je zaključila Ifkova." ●

O b odprtju slovenskega planinskega muzeja smo zbrali nekaj izjav posameznikov, ki so pomembno prispevali k izgradnji.

Jože Kotnik

Ideja o postavitvi Slovenskega planinskega muzeja v Mojstrani je med planinci in gorniki tlela že zelo dolgo, saj imajo vsa planinska društva na območju bivše skupne občine Jesenice, sedaj Jesenic in Kranjske Gore, bogato stoletno tradicijo, izjemne dosežke ter izjemne planince in alpiniste. Sam sem bil član Planinskega društva in Alpinističnega odseka Jesenice in v svojih najaktiv-

nejših letih sem živel s planinstvom in gorništvom. Ko so leta 1994 nastale nove občine in sem bil izvoljen za prvega župana Občine Kranjska Gora, je novi občinski svet že naslednje leto v svojem prvem sklepu podprl projekt ustanovitve planinskega muzeja v Mojstrani.

Lahko rečem, da se je sama ideja rodila iz zavedanja slovenskih planincev, še posebej pa vseh, ki so kakor koli povezani z neprecenljivo Triglavsko muzejsko zbirko, da tako bogata planinska dediščina ne sme biti prepuščena propadanju v neprimernih prostorih in da si slovensko planinstvo zasluži primeren prostor, kjer se bo zgodovina prikazala javnosti in prihodnjim generacijam. Kje je primernejši prostor, če ne ob vstopu v Triglavski narodni park, na začetku triglavskih dolin Vrata, Kot in Krma? In kje bodo bolje skrbeli za Triglavsko muzejsko zbirko, če ne v okolju prvih pobudnikov, ki so si ves čas na lokalni ravni prizadevali za ureditev prostorov in so bili v sodelovanju z občino pripravljene tudi pomagati? V vseh razvojnih dokumentih, tako Krajevne skupnosti Dovje Mojstrana kot Občine Kranjska Gora, je bil muzej predstavljen kot prioritetni projekt in v skladu s tem so bila tudi v proračunih rezervirana sredstva za pripravo dokumentacije ter izvedbo projekta.

Te ideje sem kot župan iskreno podpiral in leta 1996 je prišlo do podpisa pisma o nameri o ustanovitvi slovenskega planinskega muzeja v Mojstrani, ki smo ga podpisali tedanji predsednik PZS Andrej Brvar, direktor TNP Janez Bizjak, PD Dovje – Mojstrana in jaz kot župan Občine Kranjska Gora. Občinski svet je kasneje pooblastil Mira Eržena, člana občinskega sveta in predsednika PD Dovje – Mojstrana, da v projektu postavitve muzeja zastopa interese Občine Kranjska Gora.

Občina je v naslednjih letih izvedla veliko aktivnosti, ki so bile nujne za samo pripravo dokumentacije in za izgradnjo muzeja. Odkupljeno je bilo zemljišče, pripravljena je bila vsebinska zasnova, v sodelovanju z Gornjesavskim muzejem Jesenice pa je bilo tudi arhivirano in evidentirano gradivo. Izjemna zahvala za skrbno varovanje in ravnanje z gradivom gre pokojnemu Avgustu Delavcu, ki je bil dolgoletni skrbnik Triglavske muzejske zbirke. Občina Kranjska Gora je 1997 leta sprejela Odlok o razglasitvi Triglavske muzejske zbirke v Moj-

strani za kulturni spomenik. Ne glede na voljo in neprecenljiv delež posameznikov, ki so sodelovali pri pripravi projekta, pa mislim, da sta bila ključna interes lokalne skupnosti in PD Dovje – Mojstrana ter podpora Občine Kranjska Gora.

Navdušiti javnost za idejo o muzeju pa ni bilo težko ... Slovenci smo narod vrhunskih alpinistov, predvsem pa narod, ki globoko spoštuje svoje planinske dosežke in naravno okolje Julijskih Alp. Ni naključje, da Občina Kranjska Gora svoj občinski praznik praznuje 7. avgusta, ko je Jakob Aljaž odkupil vrh Triglava, da je ostal v slovenski lasti. Skrb in prizadevanje za postavitve muzeja v Mojstrani sta bila samo logična posledica vseh teh zgodob in aktivnosti lokalnega prebivalstva. Občina Kranjska Gora je bila med ustanoviteljicami mednarodnega Omrežja alpskih občin in njena aktivna članica, bila je med aktivnimi članicami in celo predsedujoča CIPRI Slovenije. Skupaj s TNP smo izvedli veliko aktivnosti za zaščito in ureditev planinskih poti, projekte osveščanja planincev glede omejitve prometa v triglavskih dolinah, sodelovali smo na veliko mednarodnih delavnicah in srečanjih v okviru Omrežja alpskih občin ter Alpske konvencije.

V naslednjih letih je bilo potrebnega veliko dela in dogovorov, usklajevanj in predvsem dogovorov o financiranju projekta. V mojih dveh mandatih so bile postavljene osnove z zemljiščem in dokumentacijo, da je bil lahko kasneje projekt prijavljen na razpis za sofinanciranje z nepovratnimi sredstvi strukturnega sklada EU in smo letos pred otvoritvijo.

Postavitev muzeja v Mojstrani je bila zahtevna in dolgotrajna. Prepričan sem, da je lahko vzor, kako se taki projekti lahko izvedejo samo s sodelovanjem vseh akterjev, lokalne skupnosti, društev, javnosti, države. To je projekt, ki bo pomembno vplival na razvoj Mojstrane kot turističnega kraja, kjer je ves čas govor o pomanjkanju ustrezne infrastrukture za razvoj turizma. Zagotovo bo ta vsebina dala zagon potencialnim ponudnikom turističnih storitev, da bodo našli interes za oblikovanje turistične in gostinske ponudbe ter uredili tudi drugo infrastrukturo (poti, počivališča, parkirišča, ceste itn.). Velik pomen pa ima muzej tudi za turistično ponudbo Kranjske Gore, v kateri je letno preko 400.000 nočitev, od tega več kot 70 % tujih. Muzej pomeni pomembno ponudbo kulturne dediščine tudi za obiskovalce turističnih krajev v Gornjesavski dolini in obiskovalce gora.

Zato lahko rečem, da sem izjemno srečen in zadovoljen, da je projekt zaključen, da bo Triglavsko muzejsko zbirko dobila svoje novo domovanje in bo muzej postal ključni prostor, kjer se bo beležila zgodovina slovenskega gorništv. To smo si ves čas želeli in prizadevali. Prepričan sem, da bo strokovno dobro upravljan, želel pa bi si predvsem to, da bi spodbudil razvoj tudi drugih dejavnosti, namenjenih obiskovalcem, in bo tudi kraj lahko gostom kaj ponudil. Iz izkušenj pri gradnji kolesarske poti treh dežel vemo, da vsaka taka infrastruktura prinese nov zagon in razvojni cikel v kraju, tega pa v teh časih najbolj potrebujemo. To je zdaj tudi naša skupna odgovornost.

Čestitam vsem, ki so sodelovali pri projektu in k njegovi uspešni uresničitvi prispevali svoj delež. Čestitam Občini Kranjska Gora za občinski praznik, otvoritev Slovenskega planinskega muzeja v Mojstrani pa je hkrati tudi praznik vseh slovenskih planincev.

Jože Kotnik

Eli Gradnik

V Gornjesavskem muzeju Jesenice smo bili zadolženi za pripravo vsebinskega in strokovnega dela v novem planinskem muzeju v Mojstrani. Trenutno tečejo še zadnje mrzlične priprave, selitve, ureditve, popravki, pregledi, vejice ...

Osnova izbora gradiva za stalno razstavo v novem muzeju je bila Triglavska muzejska zbirka (TMZ), saj

so planinci v tistem času zbrali veliko dragocenih eksponatov. Seveda zbiranje poteka ves čas in se je tudi po letu 1984, ko je bila odprta TMZ, nabralo lepo število novih predmetov, ki bodo prav tako vključeni v stalno postavitev SPM. Na splošno so planinci, alpinisti, gorski reševalci in vsi drugi, povezani z gorami, izredno velikodušni ljudje, tako da smo večino gradiva pridobili kot darilo.

Pri pripravi vsebine je bilo pogosto treba zelo hitro pridobiti informacijo, fotografijo, predmet ali zgolj nasvet. Zelo so nam pomagali naši zunanji sodelavci in prijatelji, če omenim samo Franceta Malešiča, Toneta Tomšeta, Francija Savenca, Toneta Strojina, Matjaža Deržaja, Boruta Peršolja, Stanka Klinarja, Dušana Polajnarja, Toneta Škarjo, Nado Praprotnik, Dušico Kunaver – in še vrsto drugih, za katere upam, da mi ne bodo zamerili, ker jih na tem mestu ne omenjam, se jim pa globoko zahvaljujem.

Teško bi naštetela vse ustanove, muzeje, galerije in posameznike, na katere smo se obrnili med pripravami, saj je vsebinska zasnova SPM izredno široka in pokriva mnoga področja: vzgibe za obisk gora, planinske organizacije in postojanke, markiranje, alpinizem, gorsko reševanje in vodništvo, planinsko opremo, floro in favno, odprave v tuja gorstva, umetniško ustvarjalnost od literature, glasbe, filma do fotografije. Poleg tega so del stalne razstave tudi interaktivne vsebine, pri katerih se bodo obiskovalci lahko pozabavali, predvsem pa veliko naučili. Razstava je namreč v osnovi mišljena kot preplet zgodovinskih dejstev s koristnimi napotki za planince. V želji, da bi prikazali in povedali čim več, ob tem pa obiskovalca ne obremenjevali s predolgimi besedili, smo mnoge vsebine predstavili v kratkih časovnih preglednicah, s fotografijami in v računalniški obliki, ki mu dajejo možnost izbire in prilagoditve svojim željam in času.

Novi planinski muzej v Mojstrani je zagotovo uresničitev stoletne želje in potrebe. Tudi s strokovnega vidika je enkratna pridobitev, saj je vse muzejsko gradivo (predmeti, arhiv, fotografije, knjige) dobilo ustrezne razstavne in depojske prostore, tako da bo dostopno vsem zainteresiranim uporabnikom, zaposlenim pa omogočalo kakovostno in lažjo obdelavo ter hranjenje. Muzej bo obenem primeren in prijeten prostor za prireditve, muzejske delavnice, srečanja, okrogle mize, predavanja, projekcije itd., na katerih pričakujemo veliko udeležbo, saj je Mojstrana prelep kraj, prometne povezave in dostopnost prevoznih sredstev pa omogočajo tudi hiter in lahek dostop. (Da o parkirnih mestih pri muzeju ne govorim ...)

Leta 1996 so Planinska zveza Slovenije, Občina Kranjska Gora in Planinsko društvo Dovje - Mojstrana podpisali Name-ro o ustanovitvi Slovenskega planinskega muzeja v Mojstrani. Sama sem v Gornjesavskem muzeju Jesenice kot kustosinja za planinstvo zaposlena od leta 1998 prav z namenom priprave in odprtja novega muzeja. Z oddaljevanjem cilja in pripravljaja-

njem scenarijev v prazno sta začetna entuziazem in vera sicer iz leta v leto bledela, saj so se zdele ovire na poti do uresničitve pogosto prevelike. Zato mi je konkreten zagon projekta pred dvema letoma pomenil tudi osebno veselje in ponovno navdušenje ob ustvarjanju nečesa novega, lepega in dolgo zelene-ga. Seveda sva bili s sodelavko, kustosinjo pedagoginjo Nata-lijo Štular, s katero sva opravili večino vsebinskega dela, tudi v škripcih, saj nama je pogosto zmanjkalo kakšne dodatne glave ali roke. Kljub vsem dosedanjim težavam in obilici dela, ki se še obeta v prihodnjih tednih, nestrpno pričakujemo 7. avgust, ko bo novi muzej na stečaj odprl svoja vrata. Obenem smo že polni načrtov za prihodnost in v glavah premlavamo različne projekte, ki se jih bomo lotili. Zavedamo se, da nas čaka obilica dela, a opravljali ga bomo v boljših delovnih pogojih, zavzeto in vestno kakor vedno in s pomočjo dobrih planinskih sodelavcev in prijateljev.

P. S. Ne zamerite na dušek napisanemu prispevku – čaka me še kup dela; kakor je običaj pri tovrstnih projektih, verjetno ne samo podnevi, pač pa tudi ponoči. Saj veste – podnapis k tistemu eksponatu bi bilo dobro zamenjati ... pa je treba hitro dobiti še prevajalko in preveriti pri tiskarju, če že ni prepozno ...

Eli Gradnik

V Krki se že od usta-novitve dalje zaveda-mo, da so ob ustvarja-nju dobrih poslovnih rezultatov pomembne še druge stvari. Nobe-no naključje ni, da se naš slogan glasi "Žive-ti zdravo življenje" in da je naš prispevek k družbenim projektom del našega odnosa do okolja, v katerem dela-mo in živimo. Tako s sponzorstvi in do-nacijami podpiramo številne projekte na zdravstvenem in hu-manitarnem področju, vlagamo v znanost, iz-obraževanje, kulturo in šport, podpiramo akcije za ohranjanje či-stega okolja in številne druge dejavnosti, ki prispevajo k dvigu ka-kovosti življenja v družbi.

Jože Colarič

Odločitev za podporo dokončanja Planinskega muzeja ni bila težka, saj so naši cilji in cilji ljubiteljev planin pravzaprav enaki – prispevati k čim bolj zdravemu in kakovostnemu življenju. Planinski muzej je vsekakor dobrodošel. Z njim bomo Slovenci tako tujcem, ki obiskujejo našo državo, kot tudi domačim obiskovalcem pokazali, da je planinarjenje od nekdaj del slovenske kulture, hkrati pa bo muzej prispeval tudi k ohranjanju planinske tradicije. Njegov pomen vidim tudi v spodbujanju ljudi k pohodništvu in pridobivanju novih ljubiteljev planin, predvsem mladih. Otvoritve muzeja se bom, če mi bo čas dopuščal, z veseljem udeležil.

Verjamem, da bomo s Planinsko zvezo Slovenije še naprej dobro sodelovali. Doslej smo v akciji, poimenovani "V skrbi za vaše zdravje skupaj osvajamo vrhove", skupaj označili in uredili petnajst priljubljenih pohodniških poti po vsej Sloveniji. Z akcijo, s katero smo začeli jeseni 2009, nadaljujemo tudi letos. Veseli smo, da smo ljudi privabili na poti, na katere jih vodi Krkin znak. Kot družbeno odgovorno podjetje bomo v tej smeri delovali tudi v prihodnje. ●

Jože Colarič,

predsednik uprave in generalni direktor Krke, tovarne zdravil

NAVZGOR OB SLAPOVIH

Visoka pesem vode

Skrivnostna grapa Gačnika

✍️ Dušan Alič 📷 Janez Jarc

Ko sem pred mnogimi leti začel s hojo po Idrijsko-cerkljanski planinski poti (mimogrede: še danes nimam uradnega potrdila, da sem jo prehodil, ker manjka še nekaj žigov lokacij, ki mi jih kljub večkratnemu obisku iz različnih vzrokov ni uspelo pridobiti), me je pot nekajkrat zanesla tudi na Vojskarsko planoto, kjer je moje zanimanje vzbudil potok Gačnik. Poleg tega, da sem ljubitelj gora, sem tudi velik ljubitelj vode (v vseh oblikah). Eden mojih konjičkov sta obisk in fotografranje slapov, predvsem manj znanih in težje dostopnih. Z ženo sva pred leti obiskala Pršjak in bila navdušena nad lepoto stvaritve narave. In tedaj sem si dejal: kakšen mora biti šele Gačnik!

Zelenje in temačni tolmoni - vmes pa živahni praelement, ki hiti navzdol.

GRAPA GAČNIKA

Edini opis gačniške grape sem našel v knjigi Antona Ramovša Slapovi v Sloveniji, ki jo je že davnega leta 1983 izdala Slovenska matica. Tam je navedena trditev starejših prebivalcev Vojskega, da je Gačnik v avstro-ogrski monarhiji veljal za drugo najbolj divjo grapo. Katera naj bi bila prva, mi do danes še ni uspelo zvedeti. Morda pa to ve kdo od bralcev Vestnika?

Gačnik teče z Vojskega (1000 m) v Trebušo (izliv na 225 m). Splošna smer je jugovzhod–severozahod, dolžina zračne poti je približno osem kilometrov, višinska razlika pa po izračunu skoraj osemsto metrov. Ne sliši se veliko, toda vsak meter vzpona (in seveda vmes tudi precej metrov spusta) je težko prislužen! Naj pripomnim, da sem imena slapov povzel po omenjeni knjigi, ker drugih uradno ni.

Za obisk Gačnika sem si izbral poletje, si zagotovil še dodaten dan dopusta in v čudovitem jutru štartal iz doline Trebušice (Dolenja Trebuša). Poslovil sem se od žene, ki mi je pred tem zagotovila, da se niti pod razno ne bo odločila z menoj za to avanturo. Obljubil sem ji, da se bom vsake toliko časa javil, kako napredujem, haha, pa saj veste – signal mobilnika v grapah je bolj izjema kot pravilo.

ZAČETEK VZPONA

Prvi metri in prva ura so kar lepo potekali, toda kmalu je Gačnik pokazal zobke, nato pa v glavnem samo še zobe. Vzpon po grapi, po spolzkih kamnih, debelih plasteh odpadlega listja, nanesenega peska, vejevja in grmovja je postal vse bolj adrenalinski in večkrat na sami meji padca. Pohodne palice so bile uporabne le občasno, zelo pa mi je prišlo prav – ne boste verjeli – snežno bodalo, približno 15 centimetrov dolga konica z ročajem in zapestnim trakom, ki mi jo je pred mnogimi leti izdelal sodelavec Tone. Naj povem, da je opis pohoda po gačniški grapi v Ramovševi knjigi opisan v smeri od Vojskega proti Dolenji Trebuši, torej v obratni smeri, kot sem se ga lotil jaz, saj je ponavadi vzpon po grapi mnogo lažji od sestopa.

Dejstvo je, da brez plezalne opreme in vsaj minimalnega varovanja ne moremo vseskozi slediti toku v strugi.

*Nežno zeleno,
temno zeleno, vse
zeleno – to je Gačnik*
FOTO: MARJAN BRADEŠKO

Treba je delati ovinke, se vzpenjati po zelo strmih pobočjih in se kobaliti čez velike skale, se večkrat sezuti in včasih brodirati po vodi do pasu. Poleti, ko ima voda kakšnih 20 °C, kar gre.

Že na začetku grape me je očaralo slapišče z imenom Lepe kotlice. Človek bi te romantične kotanjice kar prestavil na svoj vrt. Tako imenovani Prvi slap (višina okoli 6 m) je bil samo uvod v veličasten niz slapov in slapičev, ki so sledili. Naslednji, Slap pod balvanom, je še malo višji (okoli 8 m).

SLAPOVI SI KAR SLEDIJO

Stopničasti slap je tridelni lepoteč, ki sicer ne izstopa po svojih delnih višinah, je pa prijetna popestritev. Tu bi napredovanje naravnost po strugi lahko izsilil le naravnost skozi vodne pramene, zato je sledil mukotrpen, zelo strm ovinek v desno, kjer je prav prišlo vse, kar je štrlelo iz zemlje. Na nekaj mestih je bilo skorajda tako strmo, da bi se kar z zobmi zagrabil za primerno vejo, prav bi mi prišla tudi tretja roka. Na vrhu strmine nad Stopničastim slalom sem se ozrl nazaj. Ocenil sem, da je za mano komaj kaka četrtnina poti, ura pa je bila že krepko čez poldne. Uh, podoba slastnih žlikrofov na Vojskem

se mi je v mislih premaknila v naslednji dan. Žal! Ampak že se je pred menoj pojavil Skriti slap, 27-metrski lepoteč, diskretno prikrit v poletnem zelenju. Kmalu nad njim se je začel del naporenega vzpona po strmih bregovih. Slap v Zelenem kotliču sem očitno zgrešil, ker sem se ob vzpenjanju preveč oddaljil od vodnega toka. Zanj bo treba še enkrat sem in to z veseljem!

Za lehnjakovim slapiščem – izlivom Statarske grape v Gačnik – se je pred menoj pojavil prvi znak civilizacije: približno 20 metrov dolga aluminijasta pletenica, vpeta samo zgoraj, na vrhu skalovja. Desno od nje je bilo bolj slutiti kot videti skoraj nedostopni Slap pod Gamsovo polico, visok okoli deset metrov. Sámno ustje slapu je zakamuflirano v globokem, izredno ozkem skalnem koritu, ki je dostopno le s posebno opremo. Vsak poskus prostega plezanja brez varovanja bi tu lahko pomenil padec. Imel sem občutek, da je tesen tako ozka, da bi se človek le z veliko težavo privlekel skozi. Zato sem uporabil pletenico in se potegnil nad slap.

Težav s tem še ni bilo konec, kajti grapa se je spremenila v ozek kanjon s sila strmimi bregovi, polnimi odpadlega listja in peska. Pa tudi čas mi je

Skriti slap? V Gačniku so skriti prav vsi. Soteskanje je v Gačniku po odloku LTO Tolmin od leta 2002 prepovedano.

zbežljaj. Sonce je bilo kar naenkrat zelo nizko in obetal se je bivač. Previdno sem se spustil k vodi, kjer ni bilo druge možnosti kot "vietnamsko" napredovanje: sezul sem čevlje, jih zavezal okoli vratu, nahrbtnik na glavo, pa do popka v vodo in dalje. Naglo se je temnilo in poiskal sem primeren prostorček ob vodi za samotno in romantično noč pod zvezdami. Po kakšnih dvajsetih minutah hitrega bledenja v osvežujočem elementu se mi je prikazala majhna peščena plaža. Slekem še ostalo obleko in se na hitro okopal.

BIVAK POD ZVEZDAMI

Prižgale so se prve zvezde. S švicarjem sem si narezal kup ogromnih lapuhovih listov in si pripravil ležišče. K sreči sem vzel s seboj mini spalno vrečo, kajti kljub začetku poletja je bila noč sveža. Šele sedaj sem ugotovil, da sem kar pozabil na hrano, in sendvič je v hipu izginil. Zraven se je krasno prilegla steklenička briškega merlota, zaslužil sem si ga! Zvezde na ozkem traku nočnega neba nad grapo so bile čudovite kakor visoko v gorah. Ob poslušanju skrivnostnih nočnih zvokov divjine kljub utrujenosti še dolgo nisem zatisnil oči. Zadnja misel je bila: najlepše stvari na svetu so zastonj ali skoraj zastonj, ampak nekoliko pa se je treba potruditi zanje!

Zbudil sem se ob zori in pojedel še vso preostalo zalogo iz nahrbtnika. Namesto jutranje kavice sem si prefiltriral stekleničko Gačnika, nato pa pogumno naprej. Spet me je čakalo plezanje po strmih pobočjih, skozi grmovje in skalovje do lepota v temni, poševni grapi. To je Studenčkov slap (okoli 25 m), eden zadnjih višjih v grapi Gačnika. Svet je postal malo manj strm in tok se je polenil. Kar malce skrivnosten je

Zgornji
Brdarjev
slap

Slap pod luknjo (višina 9 m). Razen šumenja vode in petja ptic je bila tišina prav blagodejna. Po strmem gozdu sem prisopihal do Macesnovega slapu (13 m) Ta pada preko okroglih votlinic malo poševno in je drugačen od drugih. Naslednji je Slap pri spodmolu (4 m). Simpatičen, montiral bi si ga v kot dnevne sobe, če bi imel večjo, in že sem bil blizu civilizacije, tu je zadnji, Brdarjev slap (6 m). Ta je dostopen tudi običajnim obiskovalcem po kolovozu od kmetije Brdar. Tu sem naletel še na eno redkost: hidravličnega ovna, ki črpa vodo navzgor na pašnike nad grapo in za delovanje izkorišča samo energijo vode. Še vzpon po kolovozu do kmetije in avantura se je počasi končala, vendar je vsake pesmi enkrat konec. Finale je sledil v gostišču pri Medvedu, pravi idrijski žlikrofi in skleda solate za piko na i.

Žal mi je, ker ob opisanem obisku še nisem imel digitalnega fotoaparata.

Fotografiranje v temačni grapi je bilo dostikrat skoraj nemogoče. S sedanjo tehniko bi bilo to seveda dosti lažje, a Gačnik je še vedno tam, kjer je bil, in vabi k ponovnemu izzivu. Zame je bila to tura s petimi zvezdicami. ◉

MISLI O GORAH IN AFORIZMI

Ob zori je najlepši čas, da si začnemo širiti obzorje.

Spanje pod milim nebom je precej boljše kot spanje pod nemilim nebom.

V gorah je boljše, ko rečeš: "Jasno nebo", kakor takrat, ko rečeš: "Jasno ne bo".

Čisto zaprepaden je obstal, ko je videl, da je soplezalec padel v prepad.

Če se sam odpraviš na Šmarno goro, še ni odprava.

Če greš večkrat na enolončnico v planinsko kočjo, mirno lahko rečeš, da zajemaš življenje z veliko žlico.

Gorska reševalna služba je ena redkih služb, kjer je zaželeno, da je čim manj dela.

Tudi če hodiš po brezpotju, si neke vrste popotnik.

Jožko Mislej

Gačnik

Leg: Soteska, ki se spušča zahodno s planote Vojsko v Idrijsko-Cerkljanskem hribovju.

Izhodišče: Sotočje Gačnika in Trebušice, WGS84: 46,076183, 13,833142.

Do izhodišča z avtom po dolini Idrijce, iz katere zavijemo v dolino Dolenje Trebuše.

Zahtevnost: Popolno, zelo zahtevno brezpotje. Nujni sta usposobljenost za gibanje v brezpotju in ustrezna oprema.

Opozorilo: V Občini Tolmin je v veljavi odlok, ki prepoveduje plovbo in soteskanje po vseh vodotokih, torej tudi po Gačniku. Odlok je sporen, saj so o njem že bile sprožene presoje pri Ustavnem sodišču, toda po informacijah, ki jih ima uredništvo, še vedno velja. Za kršenje prepovedi je zagrožena kazen, vendar ni informacij o tem, kako strogo izvajajo nadzor, niti ni jasno, kaj šteje za soteskanje (je to tudi vzpon ob slapovih?). Pred obiskom se zatorej informirajte in sami odločite!

Andrej Stritar

Poti brez vrha

V objemu gozdov

in Marjan Bradeško

FOTO: OTON NAGLOST

Kot obokan vhod v nekoliko mračno svetišče se sklanja drevje nad peščno belo pot, ki izginja v neznano. Gozdna cesta. Ne le ena. Kot pajkova mreža so se vpletle v slovenske gozdove, mnoge tako lepo vraščene v naravo, kot da so bile tam od nekdaj. Zeleni pas gorske trave na sredi, dišeče jagode v robu, v izsekani skali dehteče cvetje, ob robu drobne, skromne cvetlice, nad teboj pa razkošje zelene strehe. Kot bi hodil po najbolj umetelno urejenem vrtu. In tisti gozd te neustavljivo potegne, povabi, da v njem poiščeš skrivnost. Tiho odideš. Morda te v hladnem jutru pozdravi odmev ptičjega petja, ki se smuka med slokimi debli pod mogočnimi krošnjami bukev. Morda v vročem višku dneva slišiš le nedoločen zven, v katerega se zliva brenčanje čebel, muh, os in drugega mrčesa, nemirnega v bleščavi sonca. Ali pa te prestraši odhajajoči topot jelenje črede, ki jo presenetiš na paši v poznem popoldnevu. Gozd ima tisoče pozdravov in tisoče skrivnosti. Neskončno

ima tudi barv, čeprav je predvsem zelen. In vonjev še več, čeprav naj bi dišal le po svežini, trohnobi ali smoli. Pot v gozd nima vrha, se ne konča, vodi te naprej pa v krogu in nazaj. Poti se cepijo, odcepi te sproti vabijo, da greš pogledat še tja za hrib, pa še okoli tiste vrtače, pa še do lovske preže, ki čuva skromno senožet. Pot se ne vzpne na noben vrh, dostikrat nima razgleda ali pa ga moraš, ko se razmakne drevje, le bežno ujeti. A vendar vodi pot gor in dol in levo in desno. Ure in ure si na njej, nikogar ni, sam si le z gozdom in morebitnim sopotnikom. Napeto poslušáš, oprezaš med debli in skalami, da ni kje kakšne živali, ki se je bojiš. Za tabo ostajajo razdalje, koraki, spomini ...

JELOVICA IN BABJI ZOB

Sonce je bilo že visoko in jutranja rosa se je na vrhu, kjer se cesta prevali s selške na bohinjsko stran, proti Rovtarici, že posušila. Malo pred Selsko planino sva jo ubrala na sever, tja proti robu nad Bohinjsko dolino.

Iz gozda so prihajali prvi gobarji z obiljem lisičk. Naju pa so najbolj zadrževale kar rdeče jagode, ki so bile posute ob robu ceste. Cesta skozi Gladko dolino se je približala severnim pobočjem Jelovice in v senci smrek je kar zahladilo. Iznad Pokljuke, na sosednji strani doline, so se nama skozi drevje pokazali beli vrhovi Julijcev. Ni bil najbolj čist dan, pa naju to ni motilo. Saj sva prišla gledat gozd, sloka debela in nagajive pramene sonca, ki se uspejo prismukati skozi vejevje, mahovnato podlago in razmetane skale. Na levi spodaj sva zaslutila planino Tamar in bolj ko se je pot obračala proti gorenjski ravnini, večkrat se je pokazalo, da je bila Jelovica nekoč bolj gola. Mimo več razcepov poti se je gozdna cesta vse bolj spuščala. Zavila sva levo, le nekaj korakov do samotne Oblakove planine. Pri prvi koči je bilo živo, sama planina pa tiha, povsem obdana od gozda, nekakšno travno jezerce sredi zelene smrečja. Če bi obsedela tam, ni bi bilo prav nič narobe. A naju je pot vodila proti

robu nad Babjim zobom. Cesta je postala vroča, saj je sonce prišlo že tako visoko, da smreke niso več zastrle vseh njegovih žarkov. Na planini Ricman sva stopila do umetelnega znamenja. Razvejano korenino in razpelo s sliko na lesu, vse pokrito z lepo streho iz macesnovih skodel, je obkrožalo rumeno cvetje. Morda že prvi dih jeseni, saj je bil že avgust ... Le še malo blatnega kolovoza in levo sva ujela stezico, ki se skoraj vodoravno potegne skozi gozd – dokler ne zmanjka, dobesedno, tal pod nogami.

Skalni pomol nad Babjim zobom je kot velik ladijski kljun, ki štrli nad dolino Save Bohinjke. Skozi drevje pa se v vsej modrini kaže Blejsko jezero, Prešernova podoba raja, le da z manj znane strani. Zadaj nad gorenjskimi vasicami dokončno zastre obzorje mogočni Stol. Gori, sam, visoko nad dolino, na robu gozdnate Jelovice, lahko le gledaš, se čudiš in ne veš, kaj bi sploh storil. A veš. Tam zadaj te čakajo neskončni gozdovi in bele ceste ...

MEŽAKLA IN JEREBIKOVEC

Mežakla je vedno prijazna. Ko se pred teboj odpro senožeti rovtov in planin pred gozdarsko kočo, veš, da hoja ne bo prav strma. In tako je bilo tudi tistega poletnega dne. Na križišču med planinama Spodnji in Zgornji Kozjak sva jo ubrala gor. Hladno

je bilo v temni senci smrek in izpod nizko segajočih vej je dišalo po gobah. Naredila sva najdaljši krog in obhodiła Zgornji Kozjak po gornjem robu, po cesti, visoko nad planino. Malo je bilo nato treba navzdol in kaj kmalu sva se že razgledovala izpod skalnega odloma dol v Radovno, proti jezzeru, v katerem smo pred leti občudovali pomladno žabjo svatbo. Kvakajočih snubcev in nevest je bilo tedaj toliko, da tudi ob mlaki ni bilo kam stopiti, saj so žabe gomazele še daleč naokoli po travi. Cesta na Mežakli se je po kratkem vzponu umirila in potem sva v popolnem miru hodila tja do zadnjega vzpona pred Jerebikovcem, sama, le v spremstvu žarkov sonca, ki so vse bolj uhajali na cesto, saj je bilo sredi dneva in sonce najvišje. Nekje tam, kjer se pot najbolj približa robu nad Gornjesavsko dolino, sem stopil še nekaj metrov do tja, kjer nenadoma zmanjka drevja. Pogleda na Jesenice in na Karavanke na oni strani doline ni zastiralo nič več. Videl sem, kar so videli na lahnem vetru lebdeči krogarji nedaleč v stran. V zadnjem delu do vrha Jerebikovca me je razgibala ozka grebenska stezica, ki preskakuje skale in vijuga med mravljišči. Vrh, kot vedno sredi poletja, je kipel od rastja, nekaj mogočnih turških lilij je trepetalo v rahlem vetru. Sredi tistega zelenja me je pozdravila lesenjača, kočica, o kateri sem

tolikokrat bral že pred tridesetimi leti po vpisnih knjigah na številnih bivakih. Alojzij Žakelj nam je na ta način redno sporočal, kod je hodil – danes, v internetnem času, bi rekli, da je v vpisne knjige pisal bloge. Razgled je bil boljši kot pri zadnjih obiskih in greben Macesnovec – Rjavina je nakazal tisto osrednjo smer, ki mi je pomagala zaobjeti vse Triglavovo kraljestvo s Krmo in Kotom v vznožju. Nedoločen šum mrčesa je izzveneval v brezčasje poletnega dne in skozi priprte oči sem čutil bele oblake, ki so izgubljeno povisevali nad Triglavom.

KOČEVSKI ROG

Nekje ob poti sem si urezal imenitno palico. Lesena, iz trdega jerebikovega lesa, je nekako sodila k hoji po kočevskih gozdovih. Začela sva malo pred Rogom, pred tistim naseljem, kjer je nekoč bila žaga. Ubrala sva jo v smeri Rajhenavskega pragozda. Ni bil ravno zelo vroč dan, a sonce je med smrekami prav prijazno božalo podrast in osvetlilo kakšen nežnozelen grmiček ali praprot. Stopila sva tudi malo v pragozd, med ogromne jelke in razmetane skale, med trohneče veje, razpadajoča debla in lubje. Tam čas teče brez nas, četudi je človek nekaj sledov nedvomno pustil. Ne, celo narisal jih je, saj z debel vabi, vodi in opozarja zeleni odtis medvedove šape – simbol Roške

Pogled z Jelovice na Bled

Na vrhu Jerebikovca

poti. Malo naprej sva našla kraljico Roga, ogromno jelko z obsegom debla, ki mu v naših krajih ni para. Tudi Črmošnjiška jelka, na naslednjem križišču, kaj dosti ne zaostaja za njo. Tam sva sedla in počivala. Čebele so sedale na osat in izpod bližnje hoste so prav nevarno vzletale ose.

Potem naju je vodila cesta v smeri Črmošnjic. Kmalu se je odprla prva goličava – naselje Travnik, nedolgo zatem zelenice pri gozdarski koči Resa. Nekje vmes me je zaposlila nenavadna skalna pregrada – prvi trenutek sem mislil, da je bil tam kakšen jez, toda hitro zatem sem že vedel. Bili so ostanki nekdanje gozdne železnice, ki je prepredala kočevske gozdove in omogočala prevoz lesa do bližnje žage v Rogu. Tja sva bila namenjena in pot je opletala po gozdovih, kot bi naju hotela zмести. Sem in tja je zašumelo v grmovju, saj ima divjad tam svoj raj, potem pa se je na oni strani travne doline že pokazala kopa Velikega Roga, najvišjega vrha tam daleč naokoli. Nekoč je žaga v naselje spodaj ob cesti privabila veliko ljudi in ogromni bazeni z vodo še danes pričajo, kaj vse je bilo potrebno za razrez mogočnih jelovih debel ...

TRAVNA GORA IN JELENOV ŽLEB

Med Veliko in Goteniško goro se s Travnice gore vleče nekakšna dolina, po kateri vodi cesta, ob njej pa so najsamotnejša naselja ribniško-kočevskih gozdov, med njimi Jelenov Žleb in Glažuta. Zgodnjega avgustovskega dne so naju sprejeli tisti gozdovi, ko

sva ob robu travnikov pri Domu na Travnici gori poiskala lepo gozdno cesto. Nikjer nikogar, le najini koraki in senca mogočnih dreves. Cesta je nihala gor in dol in vse globlje v prostranstva lesa sva prodirala. Glas motorne žage od daleč je bilo prvo znamenje prisotnosti človeka. Prijazen domačin je v senci bukvoja pripravljaval drva za zimo. Ni bilo dolgo, ko je žaga za nama oglušela. Daljave se pri hoji po cesti bližajo in izginevajo prav naglo. Kamniti obrobki na eni strani, globoke vrtače na drugi, ves čas pa pritajena "prisotnost" medveda - to je bila podoba tistega dne. Pri Ogencih sva stopila do kočice, nato pa v velikem loku po cesti obkrožila ogromno vrtačo – vrhovi jelk in smrek so bili tam, kjer se drevje malo razmakne, globoko pod nama – in se usmerila nazaj proti severu. Končno se je zasvetlikala čistina pred nama – Jelenov studenec. Tolikokrat sem že slišal o tistem samotnem kraju, da sem bil res vesel, da sva končno prišla do tja. Nekaj lesenih stavb, bolj ali manj se jih človeška roka že lep čas ni dotaknila. Nova kapelica in na drugi strani, desno v robu ob gozdu, prijazna hiška z zelenimi polknicami in cvetjem na oknu pa sta vendarle sporočali: še so ljudje v tem oddaljenem svetu. Po počitku na lesenih brunih pred kapelico so naju znova objeli gozdovi. Spet skale in mah in nenavadne skrivenčene korenine. Ena od smrek je naredila koreninasto nogo in med njo in deblom ustvarila nekakšen vhod – v še večje skrivnosti gozda. Cesta se je nekoliko spustila in po starem

kolovozu sva ubrala bližnjico proti Travnici gori. Nenadoma je bila pred nama ravnica, nema priča nekdanje poselitve. Stara sadna drevesa je gozd že skoraj v celoti pogoltnil, le še nenavadna kamnita kapelica je kazala, da je človek poleg nujne zaščite za življenje vedno poskrbel še za lepoto in za dušo. Kajti v tisti divjini in samoti se je lahko zanesel le na nase, zraven pa verjel, da mu bodo pri tem pomagale še prijazne nebeške sile.

Kočevski Rog

Gozdni preduh

Poti nama ni ostalo več dosti, a v robu nad njo naju je čakalo še eno navdušenje – veliki kamniti spodmoli, strehaste skale, spodaj podrta debela, vse pa preraščeno z zelenjem in cvetočimi rožami. Seveda sem zlezal gor pod skale in se čudil razlomljenosti našega kraškega sveta. Lepa krožna pot se nama je počasi iztekala, skozi drevje se je že svetlikala travna planjava, ki je tistemu kraju dala ime. Prašni čevlji so, že nekoliko nerodno, odtopotali tja proti koči. Gozd, zavetje in zatočišče, strah in nelagodje, svežina in zdravje, predvsem pa narava v svoji najbolj pristni podobi. Tako se je v spomin zapisala nova podoba lepo preživetega dne.

IDRIJSKE KLAVŽE

Začela sva spodaj, pri razcepu poti za Čekovnik in Mrzlo Rupo. Vroč dan se je napovedoval in cesta je bila prašna. Toda, poletni zrak je dišal po Idrijci, po mokrih skalah, po mahu, ki obrašča curljajoče stene nad potjo. Nenavadno naloženi skladi drobnega kamenja z vmesnimi plastmi prsti so naju navdušili sredi zelenja. Senca naju je krila in vijugala sva počasi ob vodi navzgor proti Tratnikovim travnikom. Cesta, kot da se ne počuti dobro v mračnem dolinskem dnu, se tam vzpne visoko nad reko. Pod kmetijo sva začutila poletje. S pokošenih senožeti je zadišalo seno, sonce pa je tudi že prilezlo izza robu in se z vso silo uprlo v najine tilnike. Obsijalo je zelena, razorana gozdnata pobočja, ki se spuščajo dol s Krekovša in

Klavže so visoke rečne pregrade, ki so bile grajene za zbiranje vode in občasno plavljenje lesa do rudnika živega srebra v Idrijci. Ker vodotoki v poletnih mesecih nimajo zadostnega pretoka, so pričeli graditi tovrstne dolinske pregrade (najprej lesene, pozneje zidane), s katerimi so vodo zajezili. Les so zlagali v strugo in čakali, da se je za pregrado nabrala voda. Ko so odprli vrata, je voda izza jezua v nekaj minutah odtekla in s seboj odnesla les do Idrije, pred katero se je ujela v pregrado iz kolov, zabitih v strugo.

skrivajo številne samote! Blizu je Kozji rob, nekoliko naprej Kramaršca in visoko pod Hudo polje segajoča Bedrova grapa ... Nekoč sem tam notri z Dariom odrival slapove, gazil do pasu po listju, ki so ga odložili zimski plazovi, in se čudil ostankom človekovega dela v skrajnih divjinah.

Kmalu sva bila spet v gozdu, na drzni cesti, ki se vije preko izbočenih skalnih robov in obleze številne grape. Le kdo je vsekal vse tiste prehode? Včasih se zdi, da bi lahko kar padel dol v reko, ki v senci bukovich krošenj oblizuje zaobljene skalne pragove in se umirja v zelenih tolmunih. Dolga je bila pot, kar ni hotelo biti klavž, ki sva jih

želela videti. Peš seveda. Kljub drevju se je sonce smukalo ravno tako, da je razlivalo žarke vzdolž najine poti in se mu nisva ime-la kam umakniti. Končno se je pred nama izrisala lesena streha Mrakove mojstrovine, Idrijskih klavž. Počitek na leseni klopici je tako dobro del podplatom, ki so že kar dolgo tolkli pot. Še več, šumeča voda in tolmun sta nama prinesla svežino, dala sta vsaj občutek, ki ga glas vode tako blagodejno nosi s seboj. Sedela sva tam, v zelenju divjine, pod gozdnatimi pobočji, in se zlila s prevladujočimi praelementi: zemlja je dišala, voda dajala ton, zrak trepetal in – sonce vse skupaj pokrilo s toploto poletnega dne. ◉

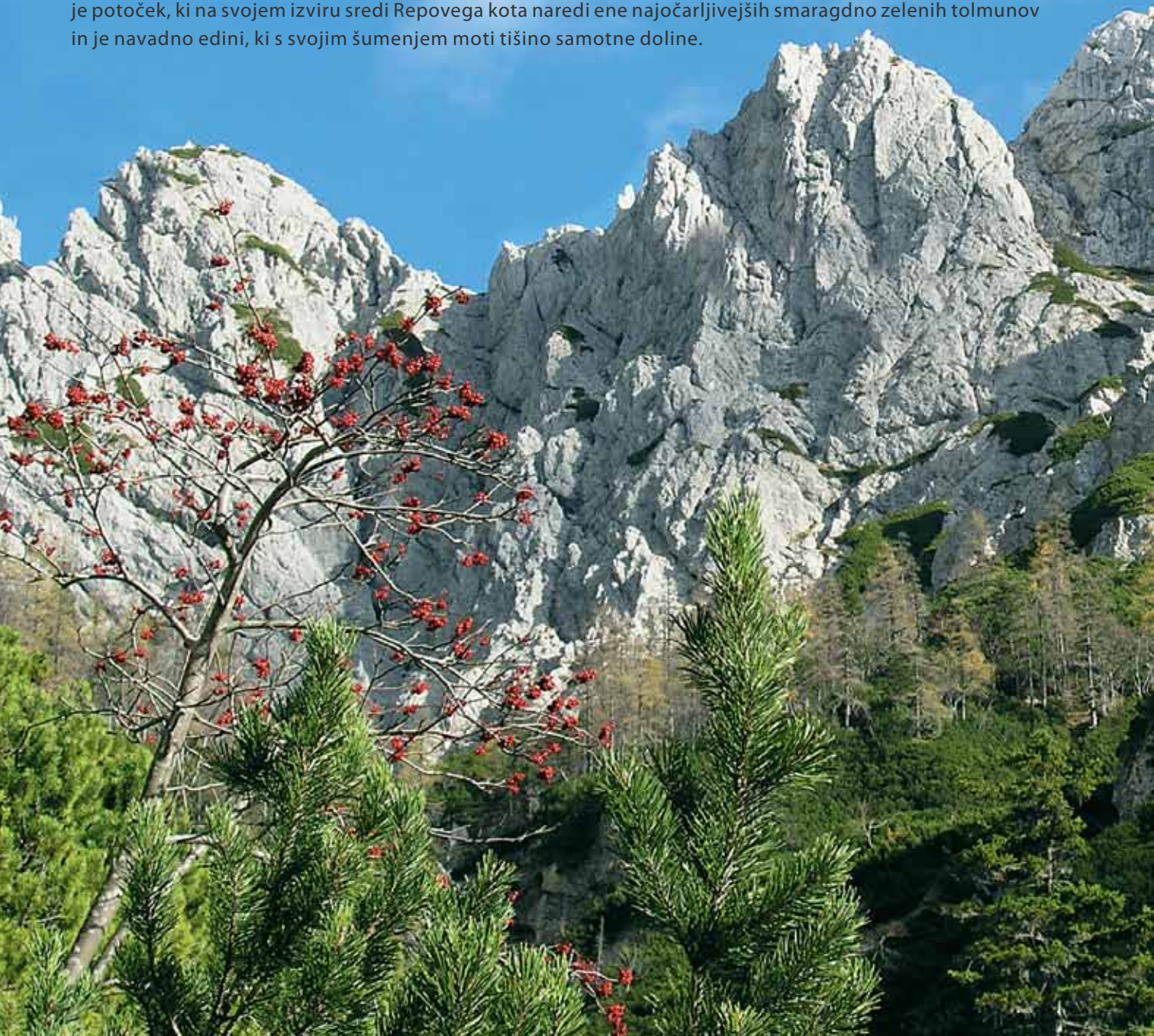
Idrijske klavže

Zeleniške špice

Po grebenu nad Repovim kotom

✍ Stane Poljak

Skoraj vsak zapriseženi hribovec ima svoj skriti kotic, ki mu je prav posebej pri srcu in ga običajno obiše večkrat na leto. Moja oaza miru je samotni Repov kot v osrčju Grintovcev. Vedno znova se sam pri sebi čudim, da le lučaj stran od planinskega vrveža markiranih poti nenadoma stopim v blagodejni mir in samoto doline pod mogočno južno steno Planjave na eni strani in prešerno nazobčanimi Zeleniškiimi špicami na drugi. Že kar nekaj vode je preteklo v strugi poskočnega Sedelščka, odkar sem prvič zakoračil v to dolino. Sedelšček je potoček, ki na svojem izviru sredi Repovega kota naredi ene najočarljivejših smaragdno zelenih tolmunov in je navadno edini, ki s svojim šumenjem moti tišino samotne doline.

Zeleniške špice nad Repovim kotom FOTO: MATEVŽ VUČER

PO SLEDEH DRENOVCEV

Zgodilo se je pred dobrimi tridesetimi leti, ko sem kot nadebuden tečajnik obiskoval alpinistično šolo pri AO Ljubljana Matica. Inštruktorji so nas gnali skozi Repov kot na Srebrno sedlo, nato navzdol na Petkove njive ter pod stenami Vršičev in Vežice čez Šraj peske v Kamniško Belo. Na celotni turi se mi je najbolj vtisnil v spomin izpostavljeni greben Zeleniških špic, ki so na jugovzhodu obroblyale dolino Repovega kota. "Ko boste veliki, boste pa šli lahko lest v te grebene ..." nas je dražil vodja ture Ničo. Sam pri sebi sem sklenil, da bom "čim prej odrasel" (preklaste postave sem bil že od malega) in od blizu spoznal ta sončni greben.

To staro klasiko so že pred prvo vojno preplezali drenovci pod vodstvom plezalskega virtuozu Bogumila Brinška, manjkal ni niti znameniti *Sivi volk*, Pavel Kunaver. Za tiste čase kar smelo dejanje je imelo močan domoljubni poudarek; prvi izraziti stolp v grebenu so poimenovali po našem slavnem alpinistu Valentinu Staniču. Preostali rogļji, ki jih je še kar nekaj v skoraj dvokilometrskem grebenu, pa so razen Kamniškega Dedca takoj na začetku grebena in že omenjenega Staničevega vrha ostali neimenovani. Greben se izteče na prostrano Srebrno sedlo, kjer pa že trčimo na markacije poti na Planjavo.

Pa naj bo dovolj obujanja zgodovine. Greben Zeleniških špic sem v svojih študentskih letih postopoma spoznal do obisti, kot se reče po domače. Seveda to spoznavanje ni minilo brez manjših žrtev; bežali smo kot norci pred razbesnelo nevihto s strelam izpostavljenega grebena, spet drugič smo se zaplezali v gosti megli (da, tudi to se lahko primeri začetnikom) in bivak sredi grebena je bil neizogiben. Enkrat v novembru nas je zasnežilo in po ledeno mrzli noči v majhni luknji na južni strani smo naslednje jutro sestopili kar povprek po poledenelih grapah na Petkove njive ... Mogoče so mi Zeleniške špice ravno zaradi teh doživetij še bolj prirasle k srcu. Tako zadnja leta vsako sezono koga odpeljem uživati na te sončne grebene.

PRIJATELJI S PRIMORSKE

Letos so na vrsto prišli prijatelji s Primorske, pa še kolega Franc, ki si je zaželel malce plezanja. Muhasto poletje se je končno uneslo s svojim deževnim vre-

menom; le telefonski klic je bil potreben in že smo bili zmenjeni z Graparji (Ivan in Darinka sta iz Baške grape, Slavica pa iz Tolmina). Navkljub zgodnji nedeljski uri je bilo parkirišče na Jermanci že skoraj polno. "Rana ura, zlata ura ali pa slovenskih fantov grob," sem zamrmral nekaj o pridnosti predhodnikov in že smo urno odšli proti Repovemu kotu. Stene Kompotele in Kalškega grebena so škrlatno zardele v prvih sončnih žarkih, ko smo obirali serpentinasto stezico in sopli kot pokvarjeni kovaški mehovi. Ostanke plazovine minule zime so še vedno ležali v zatrepu doline poleg slapa. No, ta je bil bolj imitacija, le nežni pramen vode je pršel prek počrnelih plati. Postanek pri tolmunčkih nad slapom je bil obvezno opravilo; ledeno mrzla studenčnica je prijetno ohladila razgreta čela. Dotočili smo pijačo v čutare, kajti obetal se nam je vroč dan, zgoraj na grebenu pa ni vode.

Po shojeni stezici smo začeli gristi kolena proti grebenu, toda že kmalu sem ugotovil, da me je stezica kakor prelestna lepoticca zapeljala rahlo levo, stran s prave smeri. "No ja, vse poti vodijo v Rim oziroma vse grape pripeljejo na greben," sem se tolažil sam pri sebi. Ker so bile težave še kar znosne in ker je Ivan neizmerno užival pri plezanju prek gladkih skokov, nisem na glas komentiral svoje zmote in sem zgolj pazil, da smo postopoma prilezli v pravo grapo. Punci sta bili bolj tiho in sta vdano prenašali mukotrpno otepanje po rušju ter skrotju do grebena. Sicer pa, če pošteno priznam, sem do zdaj pri dostopu na greben skoraj vedno ubral drugo pot in si zaradi tega nisem pretirano belil glave.

NAD MEGLO

Na grebenu so se nam odprli širni razgledi: Grintovci iz malce drugačne perspektive, pa naselja vikendov na Veliki planini in megleno morje v dolini, iz katerega sta kukali le Šmarna gora in Rašica, pa še piramidasti Snežnik daleč na obzorju. "Božansko, jaz bi kar tukaj ostala, je tolk' lepo," je rekla Darinka. "Ni problema, le z Ivanom se boš morala zmenit, da ostane s teboj ..." sem hudo mušno pomežiknil Ivanu. "Ne danes, kdaj drugič," je Ivan suvereno zaključil razpravo in odšli smo naprej proti Staničevemu vrhu. Oglad Kovačnice, zanimivega preduha skozi Staničev vrh,

Na grebenu Zeleniških špic FOTO: STANE POLJAK

sem raje prihranil za kdaj drugič; preveč bi se zamudili, greben pa je kar dolg in nismo se smeli preveč obirati.

Vzpon po izpostavljenem grebenu na obli Staničev vrh je minil, kot bi mignil, le paziti smo morali na številne šopke planik, ki so se največkrat nastavljale na količkaj spodobnih stopih in "ovirale" plezanje. Med malico pri možicu na vrhu Staničevega vrha je Franc kar

tako mimogrede vprašal "A tu dol bomo šli?" in z roko pokazal na prepad pod nami. "Imaš ti kakšno boljšo idejo?" sem mu odgovoril z vprašanjem in že začel pripravljati plezalno vrv; tudi ženskemu svetu je bilo z obrazov razbrati olajšanje. Saj ne, da bi se bale, vendar je občutek varnosti na vrvi vendarle boljši. Tako smo uspešno, predvsem pa varno rešili prvo zanko Zeleniških špic.

NAJLEPŠI DEL POTI

Nadaljevanje po rogljastem grebenu je bila ena sama "visoka pesem", oda radosti in neugnanega veselja nad čudovito plezarijo in enkratnimi razgledi. Človek kar pozabi na čas in se preda lepoti trenutka. Tudi mestoma malce drobljiva skala ni mogla skaliti estetskih užitkov pri plezanju. Le Franc se je skoraj poslovil od svojega digitalnega fotoaparata; sredi gruščnatega grebenčka mu je zdrsnil iz rok in se "svoboden kot ptica" skotalil po pobočju. Njegov gospodar je le žalostno gledal za njim: "Saj mi ni za aparat, sem ták al' ták 'mel namen kupit novega. Žal mi je za posnetke." "Nič ne maraj, kaj pa, če bi bil ti na njegovem mestu?" sem malce poskusil s črnim humorjem, pa Francu ni bilo do smeha. Neugodno situacijo je rešil Ivan; splezal je po skrotju do fotoaparata in ga prinesel nazaj na greben. Škatla je kaj klavrno izgledala, pa kaj ne bi, saj Japonci res niso predvideli delovanja aparata v tako ekstremnih pogojih (beri padcih).

Mimo postavnega Dedca (skalnega čoka v stranskem grebenu) smo polagoma priplezali pod vznožje Največjega špica. Spet je romala vrh iz nahrbtnika in navezali smo se, kajti na vrsti so bila najlepša mesta v lepem, kompaktnem grebenu. Izpostavljene in čvrste plati so nam za napredovanje ponudile elegantne rogljičke; kot po lestvi smo lezli proti vrhu Špica, le kaminček pod vrhom je malce popoprjal zadevo, pa le toliko, da je utrip za trenutek poskočil proti gornji meji. V skrotju vrh Največjega špica je začel greben polagoma izgubljeni ostrino, vse več je bilo možnosti stranskih obvozov (ne nujno lažjih!) in paziti smo morali na pravo smer. Kmalu smo dohiteli "družinsko navezo" (oba starša in nadebudnega kratkohlačneža) v spremstvu vodnika. Čakanje nam je kar prav prišlo, da smo lahko malce omočili suha grla. Potem pa so se tisti pred nami odločili za kosilo in vsa stvar glede čakanja se je v hipu rešila. Posedli so v senco severnih plati grebena (če sem popolnoma odkrit, je za trenutek tudi mene zamikalo, da bi sedel k počitku), zato smo izkoristili priložnost prehitevanja po desni in plezali dalje. "Ivan, pazi, da ti ne bo treba nazaj ..." sem opozoril prijatelja, ki je trmoglavil po grebenskem slemenu. Ostali smo vso stvar obšli po poličkah na sever-

ni strani, in ko smo prilezli v škrbino pod zadnjim strmim stolpom, je Ivanova glava ravno pokukala izza roglja na vrhu. "Kaj pa zdaj, a se boš spustil po vrvi? Tu dol prosto ne boš splezal. No ja, pa saj imaš vrv ..." Vendar se ni odločil za atraktivni spust po zraku v škrbino, marveč je raje sestopil nazaj in prilezel do nas po severnem obvozu. "Kdor nima v glavi, 'ma pa v petah," je Darinka rahlo škodoželjno pripomnila, Ivan pa je le zamahnil z roko, kot bi hotel prepoditi nadležno muho. "Dajta no mir, ne bomo se zdaj tu prerekali za prazen nič." "Ti pa nehaj nagajati Ivanu, mogoče ti bo danes še prav prišel, nismo še na Srebrnem sedlu ..." sem miril strasti.

ZASLUŽENA NAGRADA

Zraven okenca tik pod vrhom Najvišjega roba smo končno dosegli mehke travnate blazine. Čas za počitek. Vrh Planjave se je ovijal v pajčolan popoldanskih meglic, tam daleč je Ojstrica nastavljala svoje južno lice sončnim žarkom, pa tudi mi smo polegli na tla v tem naravnem solariju. Tišino sta občasno zmotila šum vetra in brenčanje osamljenega čmrlja, ki je hitel s cveta na cvet. Še nekaj razposajenih metuljkov (mislim, da so bili apoloni) je frfotalo okoli pisanih cvetov in srkalo nektar. Popolna slika blaženega miru in četverice zmahanih hribovcev, ki ta mir srka vase z vsemi čutili!

Kar nekako se nismo mogli ločiti od mehke travnate preproge Najvišjega roba, vendar so izsušena grla zahtevala čim prejšnjo potešitev (pijače je seveda zmanjkalo). "Najbližje pivo je na Kamniškem sedlu, lahko gremo tja ali pa sestopimo s Srebrnega sedla do tolmunčkov v Repovem kotu, le da tam nimajo piva ..." Obveljala je "pivska" varianta. Časovno tako ali tako ne bi mnogo prej sestopili po krušljivi lepoti v Repov kot, kajti noge so postajale svinčeno težke in zavarovana pot je moji družini kar nekako bolj ugajala. V koči na sedlu smo zalili turo; družba zadovoljna z uspešnim vzponom prek enega naših najlepših visokogorskih grebenov, sam pa najbolj s tem, da je bil edini polomljeni udeleženec ture Frančev fotoaparati. Ali je bil ravno tako zadovoljen Franc, pa ne vem, ga nisem vprašal. ○

Jože Žagar (1931–2010)

V prvih julijskih dneh je umrl Jože Žagar, nekdanji veliki direktor nekdanje velike firme Smelt. Malo naključno in malo nenaključno me je pot zanesla mimo Žal ravno za pogreb. Poletno in neprotokolarno oblečen sem bil bolj ob strani, a Ljubljancani se ponavadi za pogreb slabše oblečejo kot na vasi, zato nisem izstopal. Presenetila sta me skromnost obreda in skromno število pogrebcev, saj izvzemši zakonski par Kučan, s katerim je baje bil v daljnem sorodstvu, ni bilo nikogar od gospodarskih in političnih veličin, ne bivših ne sedanjih. Čast in nagovor so mu namenili le gasilci Zapog, kjer je živel in ki jim je pomagal.

Pospremil sem ga, ker je s svojo firmo (saj je bil praktično njen »očče«) v letih od 1984 do 1993 podprl kar nekaj naših himalajskih odprav – večino v »konzorciju« z drugimi velikani slovenskega gospodarstva, zadnjo, na K2 leta 1993, pa je v celoti financiral Smelt. To je bil velik zalogaj, najprej finančno, potem tudi moralno. Ob tej priložnosti je Smelt gostil proslavo in razstavo ob 30-letnici KOTG, pogodbo o pokroviteljstvu odprave K2 pa sta slovesno podpisala direktor Smelta Jože Žagar in predsednik PZS Andrej Brvar. Takoj po tistem je izbruhnila afera Odprto pismo slovenski javnosti (vrhunski alpinisti proti KOTG), ki jo je spodbudil tudi podpis omenjene pogodbe. Bali smo se, da nas bo Smelt dal na čevelj, češ najprej se zmenite sami, kaj bi radi, a se je držal pogodbe in odprava je pod vodstvom Tomaža Jamnika lahko normalno odšla.

Le malo za tem se je na Smelt usul gospodarsko-politični pogrom. Žagar je nekaj let kljuboval, a ni zmogel: on v pokoj, Smelt pa po koščkih v propad. Potožil mi je: »Vse smo podpirali, zdaj se pa nihče ne potegne zame.« To sem vzel tudi nase, čeprav smo bili majhna riba v primerjavi s Smelt Olimpijo, smučarji in tako naprej. Morda me je prav ta dolg pripeljal tistega dne na Žale. In ob skromnem slovesu od velikega in (pre)pokončnega človeka sem pomislil, da narod, ki tako pometa s svojimi graditelji in dosežki, ne more postati nacija in si tudi države ne more obdržati. Žalost tega prezgodnjega slovesa je bila tudi v tem spoznanju.

Tone Škarja

Samotna Sinjajevina

Najobsežnejše pogorje Črne gore

✉ in 📷 Vlado Vujisić

Sinjajevina iz doline Lipovo

Na Tarsko-Pivski planoti se poleg Durmitorja na SZ nahaja tudi gora Sinjajevina na JV. Durmitor se je, zahvaljujoč alpskim značilnostim (številni ošiljeni vrhovi, ledeniška jezera, zelene planote in stoletni iglasti gozdovi), razvil v pravo turistično gorsko središče, Sinjajevina pa je ostala ob strani – neznana in neobiskana. Glavni razlog za to tiči v njeni obsežni, precej enolični pokrajini kraških polj in številnih blagih travnatih strmali. Sinjajevina je na slabem glasu tudi zaradi surovih življenjskih pogojev, saj na njej primanjkuje vode.

V času večstoletne živinoreje je bila narejena mreža planinskih poti, od katerih je veliko spremenjenih v asfaltne ceste. Tako je obisk Sinjajevine danes precej olajšan. Po površini je Sinjajevina naj-

večja in najbolj obsežna planota v Črni gori. V podaljšku durmitorske planote in v nadaljevanju od Žabljaka proti JV jo s SV-strani omejuje kanjon Tare, z JV-pa

kanjon Morače, torej dve največičastnejši črnogorski rečni soteski.

Sinjajevina po dolžini meri 40 km, široka je 15 km, razteza pa se v smeri SZ-JV. Sinjajevino obkrožajo gore: Durmitor na

in planinsko najpomembnejši Babin zub (2277 m), Vranova glava (2215 m), Jablanov vrh (2203 m) in Gradišče (2174 m).

Najobsežnejši del Sinjajevine je visoka, proti SZ nagnjena valovita planota, ki se na 1600 m povprečne višine razteza v neskončnost. Planota je en sam velik pašnik brez večje gozdne površine. V povezavi s tem področjem se pogosto omenja suša, čeprav je kar nekaj izvirov, od katerih jih je tudi nekaj takih, ki nikoli ne presušijo.

Na večjem področju Sinjajevine ni prišlo do tektonskega gubanja, kakor se je zgodilo s sosednjimi visokimi masivi in globokimi soteskami.

Sinjajevina je v središčnem delu najbolj goratega področja Črne gore. Obkrožajo jo gorske skupine, kjer so bili ledeniški in tektonski premiki dramatični in odločilni.

Del Sinjajevine, v katero se z JV iz smeri Kolašine vsekava dolga dolina Donjega in Gornjega Lipova, skozi katero teče Plašnica kot pritok Tare, je obdan z izrazitimi vrhovi in visokimi skalami.

Dolina je nastala s premikanjem ledenika, ki se je spuščal s SZ-dela, z desne strani pa so pritekali ledeniški kraki, ki so izoblikovali apnenčaste vrhove. Dokončno obliko je tem vrhovom dalo delovanje erozije. Ravno zato je dolina Lipova okronana z najvišjimi vrhovi pogorja. Na S dominira bolj pohleven Jablanov vrh (2203 m), na nasprotni strani, nad sotesko Morače, se dviga cel niz skalnatih vrhov, ki obkrožajo najvišji vrh skupine Babin

zub (Torna, 2277 m). Ta del Sinjajevine se prostorsko ujema s sosednjimi Moračkimi gorami; njihovo višino poudarja navdušujoča globina kanjona Morače, vklesanega med gorami.

Gorsko lepoto Sinjajevine bogatijo prekrasna jezera, predvsem Zabojsko jezero tik ob kanjonu Tare ter Zminičko jezero na meji med Sinjajevino in Durmitorjem. Zabojsko jezero leži na višini 1477 m, dolgo je 265 m, široko 165 m, njegova največja globina je 19 m. Zminičko jezero je na višini 1295 m, dolgo je 230 m, široko 120 m in njegova največja globina je 4 m. Teren Sinjajevine je primeren za razvoj gorskega kolesarjenja in nordijskega smučanja.

Sinjajevina ima več oblačnih dni kakor druge, tudi bližnje Moračke gore. Po nevihti se oblaki najpozneje umaknejo prav s Sinjajevine in njenega najvišjega vrha.

BABIN ZUB – NOMEN EST OMEN

Najvišji vrh Sinjajevine, Babin zub, se dviguje nad kanjonom Morače in je res podoben zobu, ki divje štrli v višino in para nebo. Trije zobje Babinega zuba delujejo zastrašujoče surovo. Sestavljeni so iz apnenčastih gmot, ki jih je čas tako poškodoval, da se kamen ves čas ruši in tako ustvarja sto in več metrov dolga melišča. Za vzpon je potrebno nekaj več planinskega znanja in izkušenj, vendar varovanje ni potrebno.

Dostop je mogoč iz dveh smeri: iz severne iz Gornjega Lipova ali pa iz južne,

SZ, Ljubišnja na S, Bjelasica na V-JV ter Moračke gore in Maganik na JZ.

O tem, da so po področju Sinjajevine nekoč tekle reke, priča veliko število razčlenjenih in različnih suhih dolin. Fluvialna erozija, očitno nekoč zelo aktivna, je pustila svoje sledove v obliki fosilnih rečnih dolin, ki so danes suhe.

VRHOVI IN JEZERA

Med številnimi vrhovi Sinjajevine je kar devet dvatisočakov. Med njimi so najvišji

Babin zub s Stolov

Vzpon na Jablanov vrh, v ozadju Babin zub, Gradište in Stolovi

od kanjona Morače, iz Kokorovca (1450 m), ki se nahaja čisto pod vrhovi. Z vrha Babinega zuba je pogled nepozaben; predvsem na velikansko 1500 metrov visoko SV-stran Kape Moračke, ki so jo ledeniki in vodne sile bogato izrezljale (2227 m) v

večnadstropnih barvnih odtenkih. Pogled nam odkriva skrite kotičke te gore in njenih ledeniških kotlin, nazobčane robove grebenov, prostranstva in ravne gmote Gradišta in Jablanovog vrha, ledeniško tvorbo, dolgo dolino reke Plašnice, v da-

ljavi pa nepregledno ploščo Sinjajevine z mogočnim Durmitorjem v ozadju. Panoramo z vrha dopolnjuje pogled na gore Maganika, na impresivne Komove in Prokletije za njimi ter na obsežno Bjelasico. ●

Sinjajevina

Kako do Sinjajevine

Najboljši izhodišči za vzpon na glavne vrhove sta vas Gornje Lipovo (WGS84: 42,885092, 19,396058), kjer je začetek poti na Babin zub, in prelaz Vratlo (1768 m, WGS84: 42,907719, 19,379657), od koder se gre na Jablanov vrh. Gornje Lipovo je od Kolašina oddaljeno le slabih 20 km.

Najbližje letališče je v Podgorici (70 km). Od Podgorice do Kolašina je mogoče priti z avtom ali avtobusom.

Na Sinjajevini ni planinskih koč, prenočiti pa je mogoče pri domačinih v vasi Gornje Lipovo. Lahko šotorite kjerkoli na gori. Pri domačinih se da kupiti svežo domačo hrano (kruh, sir, kajmak, zelenjavo).

Skupine planincev si po navadi za vzpone na vrhove Sinjajevine postavijo bazni tabor na travniku pri prelazu Vratlo.

Babin zub (Torna, 2277 m)

Dolžina vzpona: 3.15 ure

Dolžina sestopa: 2 uri

Višinska razlika: 1077 m

Iz Kolašina po dolini reke Plašnice, za tem po asfaltirani poti do vasi Gornje Lipovo oz. do zaselka Klisura, kjer se levo odcepi markirana pot. Mimo naselja Katunina strmo skozi gozd do njegovega konca na višini 1600 m. Nadaljujemo po stezi, ki vodi čez melišče Popov Do, naprej do sedla nad zaselkom Đedov Do (1943 m). S sedla se vidijo Maganik in Moračke gore. Zavijemo levo proti V, sledi manjši spust, prečimo S-pobočja melišča Torne in čez Đedov Do (opuščena planšarija), naprej do konca amfiteatra.

Od tu po Z-strani vodi markirana stezica na vršni greben Babinega zuba (Torne).

Vzpenjamo se po travnatih strmih policah. Skala je krušljiva, zato je treba biti previden. Na najvišem vrhu Torne – Babinem zubu je vpisna knjiga z žigom. Sestop po poti vzpona.

Jablanov vrh (2203 m)

Dolžina vzpona: 4 ure

Dolžina sestopa: 2–2.30 ure

Višinska razlika: 1223 m

Z avtom od Kolašina preko Gornjega Lipova po ozki asfaltni poti (13 km) po dolini Plašnice in naprej po makadamski poti do sedla Vratlo na robu Sinjajevine. Če se bomo vračali čez Savine vode, je zadnji del po makadamu najbolje opraviti peš. Odpravimo se proti V do planšarije Pilač (le nekaj stanov) ter naprej V–SV do strmih travnatih pobočij Jablanovega vrha. Čez mestoma izpostavljene travnate strmine brez prave poti poiščemo najugodnejše prehode do vrha. Na vrhu je nedokončana okrogla stavba, prvotno namenjena za grob, poplačani pa smo s pogledom na veličastne skupine Moračkih planin z najvišim vrhom Kapom Moračkom (2226 m).

Sestopimo lahko v smeri vzpona ali pa proti JV po preglednem svetu brez poti do izvira Savina voda (1782 m), kjer se poleti lahko osvežimo v akumulacijskem jezeru. Od Savine vode gremo na J po pastirski stezi čez manjši prelaz Savino ždrijelo (1880 m) do planšarije Puletić in naprej do vasi Gornje Lipovo.

Peklenški krog v nebesih na zemlji

Velebitske zgodbe

✍ in 📷 Bojan Jevševar

Vrh Velebita – pogled na prehojeno pot in Sveto brdo v ozadju

VLAŠKI GRAD

Smo 1200 m nad zadnjo vasjo, 5 ur hoje, dovolj daleč od civilizacije, da se je ne sliši več (avionom itak ne moremo več ubežati nikjer na tem planetu). Zahodnjaško prijazno in družabno nas fant, ki se je s svojim dekletom prikazal izza bivaka, začne ogo-varjati, da izve, od kod smo in v katerem jeziku se lahko sporazumevamo. Izve, da smo Slovenci, izvemo, da sta Nemca, še nekaj osnovnih informacij in izgineta, najbrž natakot vodo 50 m stran. Bivak na Vlaškem Gradu pod Svetim brdom, drugim najvišjim vrhom Velebita, ima kraljevski položaj, saj je postavljen na zahodno stran sedelca in ima nepozaben razgled na celotno severno Dalmacijo z Veliko in Malo Paklenico. Temu primerna je tudi lesena terasa, ki omogoča posedanje in poležavanje na popoldanskem soncu, poslušanje ptičjega orkestra in prepoznavanje otokov. Seveda smo tudi vso hrano razmestili po lesenih deskah, kjer

smo se valjali, da smo svoje užitekstvo še okrepili. V prvem mraku je naš nadobudni zahodnjak povprašal Jožeta, kdaj kaj name-ravamo v spalne vreče. Menda mu je vidno odleglo, ko je izvedel, da kmalu. Najbrž ga je skrbelo, da naše krohotanje predstavlja uvod v nočno veseljačenje. Čudovit dan nas je dovolj utrudil, da smo bili že pred temo vsi na trdih pogradih.

SVETO BRDO

Spanje na takem mestu, kjer je tudi človeški objekt samo del narave, saj je vse razen peči in dimne cevi leseno, ne more biti drugačno kot odlično. Zato zjutraj nadaljevanje našega kroga ni bilo težko, čeprav smo začeli naravnost v največjo strmino, ki nas je pripeljala v prve sončne žarke na grebenu Velebita. Po grebenu vodi pot, z nje pa so možni vzponi na posamezne vrhove, ki se dvigujejo od 100 do 300 m nad osrednjim hrbtom. Najbrž nihče ne izpusti Svetega brda, saj se z njim

začne ali konča pravi Velebit, povrhu vsega pa je z vseh strani, tako iz Like kot z Jadrana, najbolj opazen vrh v grebenu. S tega vrha se hrbet strmo spušča v južni plato, kjer leži še en kraško-velebitski biser – Tulove grede, ki so pa že precej nižje, dostopne z avtom ali s kolesom.

Pod vrhom prečimo zadnje ostanke zime. Snega je v maju več le na severnih strminah, poti na vrhove pa so speljane le po prisojnih straneh hrbta, zato so zgodaj suhe. Na vrhu je vsakdo nagrajen z edinstvenim razgledom, ob katerem tudi mi ne ostanemo ravnodušni. Od megličaste ličke ravnice se preko nižjega hribovja, ki se vleče vse do Dinare na bosanski meji, pogled prekobali v Dalmacijo, kjer prislovična razčlenjenost obale takoj zaposli duha in telo. Kljub temu da ozračje ni čisto, vidimo dovolj za pol ure ugibanja, prepoznavanja in vpijanja lepote.

Hlaskanje za omamno lepoto, za katero se mi je zdelo, da migota vse okoli mene kot

Bivak na Ivinih vodica

vroč zrak nad ruševjem, me je osrečevalo ves dan, na vsej sprehajalni stezi med vrhovi do najvišjega, Vaganskega vrha, med strmim, nekajstometrskim povsem alpskim spustom po melišču in vilinskem gozdu s pravilničnimi bukvami, travo in pogledi na neverjetne apneniške tvorbe, stene, Paklenico, odeto v poživljajoč odtenek majskega zelenila. Izjemno doživetje, po katerem sem si zapomnil že svoj prvi obisk Velebita, je cvetje, saj lahko v pomladnih mesecih vidimo neverjetno različne združbe najlepših cvetov v našem delu Evrope, od eksotičnih lilij in orhidej pri morski obali, preko skalnih blazinic in drobnih cvetk na strminah nad kanjonom, vseh raznovrstnih cvetk, rožic, rož, trav in cvetočih grmov v makiji na planostastih delih med Veliko in Malo Paklenico, mnogih znanih lepotic iz bukovih gozdov do vsega okrasja nad gozdno mejo, ki se lahko meri z bogastvom naših gora. Še posebej pa je nenavadna kombinacija najbolj tipičnih pomladanskih rožic, kot sta teloh in žafran, z izrazito visokogorskimi cveticami, kot je zaspancek. Vse skupaj na pregretilih, kamnitih pobočjih prežame še vonj po borih ali žajblju, zato ni čudno, da mi je duša omotična vriskala in opletala okoli telesa kot pijanec okoli občestne svetilke.

VAGANSKI VRH

Ko se je pot na vršnem grebenu položila proti vrhu, smo na prostranem travniku opazili ležeči postavi. Kmalu smo prepoznali znanca, ki sta nas v bivaku na Ivinih vodica po najtežjem vzponu prvega dne pogostila z izjemno okusno in dišečo juho, po slovensko mineštro, ki sta jo skuhalo iz seboj prinesene

nih domačih sestavin: boba, graha, česna, korenja, krompirja in kopriv, ki rastejo okoli bivaka. Piko na i sta postavila z olivnim oljem, ki sta ga uporabila kot začimbo, ko sta juho že odstavila. Olje z Dugega otoka je napolnilo naše brbončice, da smo jima skoraj spraznili petlitrsko posodo. Seveda sta na nas napravila vtis že samo s tem, kar sta razložila kot navado, da s sabo nosita le domača živila, na vsakem bivaku pa zakurita v peči in si skuhatu topel obrok in to v največjem loncu. Česar ne pojesta, pustita za tiste, ki bodo prišli za njima. Takega gostoljubja na tem svetu še nisem srečal. Vsekakor so nekaj posebnega ti dalmatinski planinci, ki so se zaradi tega, ker planinarijo izključno na Velebitu, poimenovali velebitaši, svoje početje pa velebitašenje.

Prejšnji dan sta z bivaka pri Ivinih vodica odšla na bivak na Strugah (zahodno od Vaganskega vrha), kajti iskala sta prijatelje. Tam se je zbrala precej velika družba, katere del je vso noč igral človek ne jezi se, zato sta po jutranjem vzponu na Vaganskem vrhu razvila spalni vreči in si privoščila spanec. Revna ribiča, ki nimata denarja niti za čevlje, spraskata zadnje kune, da se z Dugega otoka pripeljeta do Paklenice, s svojim živežem pogostita še skupino rejenih Slovencev s polnimi nahrbtniki hrane in nas na koncu povabita, naj še pridemo na Velebit, ki ga poznata kot svoj žep, da nam ga bosta razkazala.

PLANINSKI DOM

Vsakogar, ki planinski dom v Paklenici še poimenuje s starim imenom Borisov dom, oskrbnik po novem vestno popravi, da je to sedaj Planinski dom Paklenica. Problem je

namreč v tem, da je bil Boris nek padli komunist v drugi vojni. Večina je sicer menila, da bi moral ostati Borisov, saj so na srečo imeli tudi Borisa, ki je padel v domovinski vojni, pa bi bil volk sit in koza cela, a oskrbniku je bila misel na to, da bi se ob tem imenu še vedno kdo spomnil rdečega Borisa, nevzdržna. Vsekakor povsem drugačen Dalmatinec kot onadva z vrha. Bolj tipičen, ta oskrbnik. Sedel je v senci na pragu kočice in kramljajal z vsakim, ki je hotel v kočico ali iz nje. Torej z vsakim, ki je hotel naročiti kakšno pijačo in si jo je glede na oskrbnikovo zračnost "riti" s senco moral sam poiskati v kočici in si jo prinesiti k mizi. Obiskovalcev pa toliko, da je bilo zasedeno prav vse, na čemer se je dalo sedeti. Po krajšem opazovanju oskrbnika in njegove ekipe, mogoče celo družine, sem imel vtis, da so si dom preprosto spremenili v svoje poletno bivališče, zato smo obiskovalci bolj kot ne nezaželeni. Če bi hoteli kaj zaslužiti, bi verjetno pripravljali kakšno hrano, obogatili ponudbo pijače in malo bolj postregli. Ni nam treba daleč iz Slovenije, če hočemo videti, da le ni vse človeštvo prežeto s kapitalističnim pohlepom, kot se to vse bolj kaže tudi na slovenskih kočah, kjer je nekaterim že nerodno vzeti iz nahrbtnika svojo malico.

KANJON

Ko sem v mladosti spoznaval Paklenico oz. njen veliki kanjon, sem večkrat omenil, da bom vse neplezalske zanimivosti spoznaval na starost. Sedaj točno to predvidevanje uresničujem. Z užitkom podoživljam v sebi občutke iz mladosti, vse ure, ko sem ležal na skali in strmel v svoj edini objekt poželenja, steno Aniča kuka. Neizprosna kiparska drznost narave je s to steno podarila človeku vse, kar potrebuje za izživetje svoje potrebe po fizičnem naporu, največjih dozah adrenalina in raznolikosti naravne lepote.

Ko se spuščamo po dolini Paklenice, po tlakovani poti pod zelenim obokom mladega gozda, se tik pred strmino zazrem v oboke ene najlepših sten na svetu in spet sem mlad. Za to se vsekakor splača romati tja dol. ●

Vaganski vrh

Starigrad—Narodni park Paklenica (vstopnina 40 kun = 5 €)—parkirišče v kanjonu Velike Paklenice. Markirana pot skozi kanjon do Lekinih njiv—lvine vodice—bivak pod Vlaškim gradom—5 h. Bivak (1280 m)—Sveto brdo (1753 m)—Vaganski vrh (1757 m)—5 h. Sestop po Lipi stazi do doma Paklenica—2 h, do parkirišča v kanjonu še 1 h.

Iz kamnite hiške pod Lovćenom

O prijazni črnogorski gostoljubnosti

✍ Milan Vošank 📷 Sonja Kočevar

Igra zemlje in nebes nad Boko Kotorsko

PO PLANINSKO NA GORO

Pri turistični postojanki pri Ivanovih koritih se nama je zazdelo kar primerno, da začneva po planinsko. Uslužbenka naju je sprva še nejeverno in z nasmehom opazovala, ko sva spraševala po označenih poteh, ko pa sva se v drugo najavila v planinski opravi ter s pohodnimi palicami, je le še odobravajoče kimala: Ja, vidi se, da sta "ta-prava", Slovenci ste res "planinari". Markacije pa bosta našla takoj tam za gozdčkom ob cerkvi!

Vseskozi z Jezerskim vrhom Lovćena z mavzolejem Petra II. Petrovića Njegoša na desni naju stezica vodi skozi gozd do planote z nekaj hiškami ter s kamni ograjenimi pašniki in z obdelanimi njivami v vrtačah. In čeprav je prav blizu, za visokim drevjem, asfaltirana prometna cesta, tista pod vrh gore, tega ni čutiti. Nasprotno: mirno je, gorniško prijetno, oblačno nebo pa še doprinese občutek osvežilne senčnosti in tihe zasanjanosti pokrajine. Še midva tiho hodi va vsak zase, dokler pot ne zavije v loku do ceste, do križišča s stojnicami z domačimi

izdelki, kjer kažipoti in oznake usmerjajo nekam navzdol. Proti vasi Njegoši. S prijateljico pa vendar hočeva tja gor, k njemu, k črnogorskemu vladiki, pesniku in filozofu, ki si je ta vrh izbral za svoj prostor zadnjega počitka. Domačini so nama povedali, da so mu menda predlagali, da bi se odločil za nekaj višji sosednji vrh, kjer se zdaj "bohota" TV-stolp. Pa je prav po filozofsko odvrnil, da se bo najbrž rodil še pametnejši vladika od njega, pa naj on tam počiva! Kar verjeti je, da to ni samo legenda!

Sonja se odloči nadaljevati proti Jezerskemu vrhu po cesti, sam raje krenem strmo skozi bukov gozd do skalnatega pobočja in do grebena, kjer presenečen odkrijem mestoma še prav lepo ohranjeno in s kamni obzidano ter podprto staro pot. Razživim se v tem vzpenjanju, še nekaj sonca posije za dobrodošlico, dokler se ne povzpnem do visokih trdnih sten Njegoševga mavzoleja.

Prijateljico "presenetim", ko se sklanja čez zid: kod vendar hodim tako dolgo? V planinski opravi med množico izletnikov vzbudiva nekaj pozornosti, fantje ob vhodu

v mavzolej pa nama, ker sva prišla iz doline peš, zaračunajo le eno vstopnino.

Tiho počastiva velikega moža Črne gore, velikega in lepega tudi v črnem kamnu, potem pa se zazreva naokrog na vsa ta širna razgledna obzorja. Prava "nebeška" drama, igra nemirnih, neukrotljivih sil narave se odvija nad Črno goro. Nekje silni nalivi močne svetlobe skozi oblačje, drugje pasovi prodornih sončnih odsevov, pa že prav blizu črne, temno pariško modre, vijoličaste... grozeče oblačne nevihtne gmote nizko nad pokrajino. Tu pod gorami še mirne, tam nad daljnimi ravninami pa že vse odprte v "podivjanih" nalivih. Zavese deževja pa se tudi nadvse naglo približujejo Lovćenu, zato kar pohitiva preko vseh tistih premnogih stopnic skozi predor, dokler spodaj za cesto ne odkrijeva nove označene poti. Tudi po tej bova prišla do Ivanovih korit, presodiva in že hitiva naprej skozi gozd, dokler se drevje ne razredči in prideva na odprto planoto. Prve mrzle dežne kaplje so že tu, ko nenadoma ob več poteh v različne smeri ne veva več, kod pravzaprav naprej.

VODA Z NEBA, VODA NA OBZORJU

Sedaj pa glej, kot presenečenje ob ravno pravnem času: tam ob visoki košati bukvi kamnita hiška z rdečo streho, zraven bel avto. Skozino okno vidiva tleče ognjišče in Sonja potrka. Široko se odprejo vrata in nasmeha matere Marinke ter sina Igorja, oče Stjepan pozdravi izza vrat sosednje sobe, naju povabita v velik dnevni prostor. Ta njun nasmeh, umirjene kretnje prijaznosti, veselja nad najinim obiskom, neka nevsiljiva čutna energija, ki je zavela med nami, vse to je doprineslo, da sva se takoj počutila dobrodošlo. Zunaj za okni pa se je na hitro stemnilo od nizkih črnih oblakov, dež je glasno udaril ob šipe.

Oprema prostora je bil velik, iz obklesanih kamnov zidan kamin, vablivo razgret v ognju, nekaj starejšega pohištva, predmetov in slik. Gostitelja naju udobno posedeta v široke stole in že smo sredi razgovora. Kot da se že dolgo poznamo. O vsem teče beseda: o njihovem in najinem vsakdanjem življenju, o Sloveniji, o zanimivostih Črne gore ... Kaj vse bi si še morala ogledati po njunih, predvsem Igorjevih nasvetih. Največ pa smo se, seveda, razgovorili o "naši" gori – Lovčenu, o njihovem, kako globoko ga cenijo in spoštujejo, Petru II. Petroviću Njegošu. Hišo imajo v vasi Njogoši, stanovanje v Cetinju, ampak najraje so tukaj v tej preprosti kamniti hiški pod goro. Ob pogovoru se gostoljubno polni miza. Marinka naju najprej "ogreje" s slivovko, nato s črno kavo ... Ne upava si ugovarjati, ko ponudi še topel, dišeč domači kruh, dimljen pršut in ovčji sir, pa še črno vino za žejo in posladek.

Tako mine ura, dve že morda, zunaj za okni se je razsvetlilo, dežuje več ne, pot do Ivanovih korit pozna: kar po kolovozni cesti, ob slovesu pravita gostitelja ...

Lovčen je zamegljen, sedaj že nekje daleč in visoko, ko sredi popoldneva v vasi Njogoši obišče vladikovo rojstno hišo. Potovanje se nadaljuje: skozi premnoge ovinke se spuščava proti Boki Kotorški. Ampak to vendarle ni običajna vožnja, nenehno se morava ustavljati. Spodaj se odpirajo razgledi, velike slike iz narave na strme obale in zaselke tega zaliva, ujetega med visoke grebene in vrhove gora. Svetlobe in sence po morju in naokrog po bregovih je radodarno v izobilju. Vse se prepleta v silni enkratni igri, ki se začenja zgoraj na svodu neba. Temno oblačje, v katerem se sunkovito zajedajo dolgi trakovi jasnine, bele, rumene, ultramarinsko modre ... Da, igra zemlje in nebes, kjer je morje kot veliko ogledalo, kjer se vse kot da rado vedno ogleduje in odseva, razprši v dolge svetlo-temne pasove in še nemirneje razigra.

Človek z vso svojo tehniko in spretnostjo tolikih naravnih pojavov, vseh teh čudes pač ne zmore, lahko pa hvaležno občuduje, se veseli in beleži v spomine. Zato se nama s Sonjo pač ni znalo muditi!

KAMNI, KAMNI ...

Zaključek te zgodbe z Lovčena naj bo iz vročih strmin nad Kotorjem. Naslednje jutro, ko je bilo nebo čisto in jasno, se med ogledom tega starega mesta še na hitro odločiva, da se povzpneva po tisoč tristo in nekaj kamnitih stopnicah do vrha starega obzidja. Lep je bil pogled, kupi smeti naju po vsem tem, že kar dolgem potovanju po Črni gori sploh niso več motili, postajajo kakor del folklorne te dežele, pogled na mesto, zajeto v obzidje s pristanom pravilne trikotne oblike. Še bolj pa naju je premamil razgled na drugo stran, na poraščene skalnate strmine, kjer se je v zavetju ostenij skrivala majhna, skromna cerkva. Napotila sva se še tja dol. Svetišče ob veliki murvi, polni zrelih sadežev, da sva kmalu vsa rdeče obarvana po obrazih in rokah od te sladke lepljivosti, je že precej razrušeno, ampak v svoji odmaknjeni samotnosti, čeprav takoj za robom turistične poti, te prav prijazno povabi, da se vsaj za trenutek ustaviš in prisluhneš sebi skozi svojo dušo.

Kakor naju je privabila še iz kamnov zidana hiša, prav blizu, za robom, nekako prikrita med drevjem sredi obzidanih teras in poti. Zraven še lesena utica v senci murve, bližnje terase pa vse skrbno obdelane v vrtove, zeleno razbohotene od obilja zelenjave, stalno močene iz nenehno tekoče vode, razpeljane

po plastičnih ceveh. Naokrog med grmovjem se oglašajo nemirne koze in ovce, nekje spodaj pozdravi še osel. Malo se razgledujeva po dvorišču s kamnitimi klopami, ko stopi na prag skromno napravljen, razmršen, obut v ponošene superge Marjan. V prvih kretajah še zadržan, nato pa že z nasmehom in videti je, da se naju je razveselil. Seveda, v teh negostoljubnih skalnatih strminah je najbrže veliko sam, prepuščen svoji samosvojesti in boju za skromno preživetje. Čeprav je, kot pravi, v hiši še ostarela mati in prihaja brat z družino. Prve hiše Kotorja so videti kar blizu, pa ga bolj kot domačini obiskujejo naključni popotniki. Tudi dva Slovence da sta že bila pred leti. Vse priškele, tudi naju, si z okornimi črkami zapisuje v velik zvezek. Vztraja v teh bregovih, nekako mu uspe preživeti, vendarle je to njegov svet, iz katerega nikoli ni znal ubežati kakor mnogi. Tudi oženiti se morda zato ni zmožgel. Povpraša pa naju, v kakšni zvezi sva! Občasno natovori osla in se poda do mesta, da kaj od svojih pridelkov proda in kupi res najnujnejše za vsak dan.

Tako se nama predstavlja Marjan in naju pogosti z gostim murvinim sokom, ko posedimo v prijetni senci na kamnitem zidu. Potem pa se nama razkrije še drugače, kar vidiva, da to mora storiti. Iz utice prinese naročje umetelno obdelanih starih drevesnih korenin in vej, najdenih tod naokrog. Ne preoblikuje jih dosti, saj je že narava sama naredila edinstvene unikatne oblike, le skrbno jih očisti, zgladi in tanko polakira. Nato se zagledamo v kamne, zložene na klopek pred hišo. Išče in pobira jih po bližnjih hu-

dournih grapah, kaj malega obkleše, rahlo obrusi, na kakšne še doriše svoje barvne znake. Med jemanjem v roke, saj ne vem, ali se mi zgolj dozdeva ali je vendarle res, da čutim zaznavni pretok energije v teh gladkih kamnih. V njih in iz njih. V njih kot da nekaj pošumeva, kakor nemirno morje v vetru. Iz njih, da jih kar ne zmorem položiti nazaj na klop. Sonja ima doma zbirko raznolikih kamnov z gora in z morskih obal, tudi sedaj dobi od Marjana dva v dar, jih občuteno jemlje v roke.

Da, da, vsak kamen pripoveduje svojo zgodbo, visoko v gorah ali globoko na morskem dnu. Neizmerno energijo začutim, ko v roke vzamem kamen, ki me pritegne, pokliče, da ga objamem, si ga pritisnem k licu ali zgolj tiho opazujem obliko, ki jo je narava obrusila v mnogih letih, čudovite kombinacije barvnih odtenkov, vpletenih kot ožilje, očesa, srce ... Zame so kamni živa bitja, saj jih mogočne sile narave v vsej lepoti in silovitosti nenehno meljejo, brusijo, podirajo, gradijo in nam jemljejo dih ob nenavadnih oblikah, v katerih iščemo človeške ali živalske podobe, živost življenja v njih ...

Svojim ljubim podarjam te čudovite stvaritve, v katerih začutim mogočno energijo, lepoto in izvirno stvarstvo barv in oblik.

Nekoč sem s planine Korošice v nahrbtniku prinesla čudovito rdeče srce, veliko večje in težje od pravega, da me je kar navzdol vleklo, a bilo je vredno, kljub hudomušnosti mojih prijateljc. Še danes ga občudujem in se napajam ...

Pogled na Lovčen z Ivanovih korit

Spet na drugi poti proti vrhu Špika, v hudi poletni vročini, brez sence, smo opazovali trop ovac, kako se stiska ob stene gora, iz katerih veje tako blažilni hlad. To smo potem kmalu preizkusili pod vrhom Bavškega Grintavca in resnično deluje.

Stene, ki sva jih z Milanom skupaj raziskovala in splezala v navezi, so se mi za vedno vtisnile v dušo in srce, nekatere gladke plošče, spet druge valovite, z mnogimi razpokami, žlebovi, luknjami in porasle s čudovitimi rastlinjem. Vedno so me vodile na vrh in me spustile iz svojega naročja, da bi se znova vrnila. Ples v kraljestvu ostenij nad prepadi me dvigne v višave, baterije se napolnijo, telo se prerodi, srce bije hitreje in duša poleti ...

Kar skozi veliko naravnih oken v gorah, ob morju ali pod morjem, sem že zlezla in občudovala njihov stvarstvo, pa vsi ti naravni mostovi, ki gradijo vezi med ljudmi, in kamniti tuneli – na poti proti Durmitorju so s pomočjo človeških rok zrasli v serpentinastih ovinkih nad kanjonom reke Pive – da bi povezali različne pokrajine in ljudi.

Neprecenljivo je bogastvo čudovitih kamnov, ki jih najdem v morju in ob morskih oba-

lah, kjer voda neutrudno ustvarja ... Tako gladko zaobljeni ali vsi luknjičavi in zašiljeni, v nešteti barvnih odtenkih so vir moje energije, igre, kreacij ali samo občudovanja ...

Kamni so moja ljubezen, energija, spomini ... živijo v meni in z mano, jemljem jih v roke in čutim povezanost s stvarstvom ...

Hvala, Marjan, za tvoj dar, saj vem, da tudi ti veš ...

Opoldne sestopiva po serpentinasti obzidani poti do Kotorja. Morje je rahlo razvetreno in vzvalovano. Pošumeva kot tisto v Marjanovih kamnih, pomislim, ko se zaman ozirava v pobočja nad mestom, da bi nekje med drevjem še enkrat uzrla njegovo samotno domovanje. ◉

OBVESTILO

V avgustovski številki smo več prostora posvetili poletnemu branju, zato smo vse novice in vzgojne prispevke predstavili na septembrsko številko. Hvala za razumevanje.

Uredništvo

Lovčen s televizijskim stolpom
FOTO: JAKA ORTAR

Slikoviti otoki na jugu Italije

Liparski otoki

✍ in 📷 Peter Soklič

Izlet po hribovitem zaledju otoka Lipari med cvetjem, divjim skalovjem in morjem

Pri urah zemljepisa smo kratkohlačniki s prstki potovali prek zemljevidov v tuje, neznane dežele. Nekje v podzavesti so ostale številne predstave, skrite za zvonečimi imeni. Nekatera so v življenju dobila realno podobo, pri mnogih je ostalo pri predstavah. In ker je življenje kratko, je prava sreča, če nam je dano, da se lahko potopimo v eno od teh sanjskih podob, pa čeprav samo za kratek teden ali dva. Ena od teh so zame Liparski otoki.

Po italijansko Isole Aeolie ali Otoki vetrov leže na severu, tik ob Siciliji. So svet med Evropo in Afriko, vtisnjen globoko v zgodovino starega veka. Večno se spreminjajo, saj eden od redkih stalno aktivnih vulkanov, Stromboli, nanje dan za dnem odlaga na tone pepela in lave. Ta mali svet sestavlja sedem naseljenih otočkov: Lipari, Vulcano, Stromboli, Salina, Filicudi, Alicudi in Panarea.

LIPARI

V poznem, dolgem majskem popoldnevu pristaja med drobnim deževjem in svinčenimi oblaki naš *aliscofo* (po notranjem videzu nekaj med ladjo, *megaavtobusom* in letalom) v novem pristanišču mesteca Lipari. Glavno in največje mesto Liparskih otokov izžareva domačnost, mediteranski *flair* s primesjo arabske kulture. Baročna katedrala sv. Bartolomeja, mestnega zaščitnika, stare palače in meščanske hiše ob ozkih, s kamni tlakovanih ulicah pričajo o nekdanji blaginji, ki jo je

otok uspel, potem ko je bolezen uničila vinograde, obdržati z izvozom kaolina. O zgodovinskih koreninah, ki segajo v antiko – tu naj bi pristal Odisej – pripoveduje muzej, ki hrani največjo zbirko glinenih antičnih mask na svetu.

Toda danes živi mesto od turizma, njegov utrip se čuti predvsem zvečer, ko ljudje pohajajo med trgovinami in številnimi gostilnicami. Diši po ribah, ki jih nalove številni ribiči s svojimi malimi barkami, ob hudem morju privezanimi v starem pristanišču. Seveda so tu tudi hoteli vseh kategorij in velikosti. Naš je ob vznožju hriba, sredi cvetja in zelenja, s čudovitim pogledom na mesto. Lega stare prenovljene vile je idealno izhodišče za izlete po otoku. Pohajkovanja po južni in severni strani otoka po starih, strmih, tu in tam močno zaraščenih stezicah nemalokrat priključijo tudi znojne kaplje na čelo, saj je otok hribovit. Če želiš spoznati različnost podob otoka, so potrebni vsaj trije celodnevni izleti.

Spomladi razgrinja flora vse svoje bogastvo, hodimo skozi gozdove opojno dišeče brnistre, prek jas s tisočnimi cveticami vseh mogočih barv. Nad otokom leži vonj makije. Potem se planote prevesijo v prepadne stene ob obalah. Med skalami se peni modro morje ... Vasice v notranjosti otoka životarijo svojo poljedelsko preteklost, počasi jih z obmorskih strani preraščajo počitniške vile v mavrskem slogu. Sprašujemo se, kdaj bo dokončno prišlo do pomanjkanja čiste vode.

Zdaleč najlepše pa so kamenine ob poti. Različni oksidi v lavi in vulkanskem pepelu segajo od modre, rumene do rdeče, sive, bele, rjave in črne barve.

Na izletih se večkrat željno spogledujemo s samotnimi plažami, saj sonce iz dneva v dan vse bolj kaže svojo moč. Premišljeno zastavljene ture na koncu res dopuščajo kopel v morju. Voda je že prijetna za plavanje, le meduze, ki jih je ponekod v izobilju, nam kratijo veselje.

Najvišji vrh M. Ghirica na severu otoka dosega šeststo dva metra.

VULCANO

Najamemo večji dvomotorni čoln s kabinom, kakršnih je na Liparih kar precej na voljo. Zjutraj nas z otoka Lipari prepelje na otok Vulcano. Že ob pristanku lebdi v zraku vonj po žveplu. Skozi majhno vasico, mimo trgovine in hotelov s tipičnimi bungalovi, se vije ozka cesta.

Potem izberemo eno od stezic, ki vodijo skozi opojno dišečo brnistro na levo na pobočje vulkana. V ključih se vzpenjamo skozi vulkanski pepel do dolge prečnice pod skalno steno, ki nudi blagodejno senco. Na robu kraterja se odpre veličasten razgled: otok Lipari na zahodu, v meglicah pa v daljavi še drugi otoki. Slutimo piramido Strombolija. Imamo še par minut hoda do mogočnih solfatar, kjer se iz rumenih razpok dvigajo žveplene pare.

V slabi uri obhodimo večji del kraterja in dosežemo najvišjo točko 391 metrov visokega vulkana. Med počitkom občudujemo razgled, pod nami je vzhodni del otoka, pokrit z gozdovi in polji. Globoko iz dna kraterja se dviga para. Le redki si privoščijo sestop tja dol, podvig ni brez nevarnosti.

Povratek je podoben smučarski turi, le da namesto po snegu in s smučmi z drsečimi koraki krmarimo po vulkanskem prahu. Uživamo v hitrosti izgubljanja višinskih metrov. Na koncu stresemo iz čevljev na kilograme kot mivka drobnega vulkanskega prahu. Seveda sledi še znamenita kopel v toplem, belem vulkanskem blatu. Tudi tu močno zaudarja po žveplu, koža postane mehka in nežna, občutek je čudovit! Blato si speremo v bližnjem morju med vročimi vreli. Ob povratku na Lipari nam čolnar privoščiči se vožnjo ob južni obali otoka Lipari – tokrat občudujemo prepadne stene od spodaj.

SALINA

Na današnje turo nas vodička duševno pripravlja že ves čas: bomo videli, kdaj bo vreme najbolj stabilno, ali bo čoln za prevoz med otokoma dovolj zgodaj na voljo itd. Sončno jutro na palubi in spet kristalno čisto modrozeleno Tirensko morje ter mimo drseči otočki v meglicah. Pristanemo v Santa Marini, majhnem mestecu s prijaznimi majhnimi hišami. Toda ni časa za pohajkovanje. Le še za zadnji nakup vode v plastenkah – na gori je ni niti kaplje.

Monte Fassa delle Falci je s svojimi 962 metri najvišja gora na otočju. Mačji kašel, boste rekli, izkušnja v sončni pripeki pa je čisto nekaj drugega! Med zadnjimi hišami se poženemo v strmo reber. Sotesko na desni zapira masivna Monte Riva. Pot se vije v neskončnih ključih med gozdici vse višje. Na razpotju, kjer naj bi sledila položnejša prečnica, smerokaz kaže v napačno smer. Kmalu pa ugotovimo, da je pravilno postavljen: običajna pot je zaradi obsežnega zemeljskega podora z nestabilnim skalovjem neprehodna. Torej spet nazaj in namesto sence spet strmina, tokrat v nabijajočem soncu. Ob suhi potočni strugi končno naletimo na nekakšen gozd iz makije. Nenadoma se znajdemo ob vremenoslovski in gozdarski koči. Še nekaj minut in dosežemo vrh s čudovitim razgledom. Diši po pinijah.

Vračamo se po zahodni strani gore. Sestopna pot je med najlepšimi, kar sem

Glavna ulica mesta Lipari

jih doživel v dolgih letih pohajanja po gorah. Jase, gozdovi evkaliptusa in bogastvo cvetja, kot bi potovali skozi rajski vrt. Napol razpadla mulatjera, prva skromna polja in vinogradi, vasica in še tristo višinskih metrov med terasastimi polji in meter visokimi travami, pa smo spet ob morju! V Rinelli s pivom na senčni terasi in s poležavanjem na prijazni plaži preganjamo utrujenost. Medtem je naš čoln tudi že tu. Rdečkasta svetloba ob zahajajočem soncu se svetlika v drobnih morskih valovih ...

STROMBOLI

Ladja skoraj neslišno drsi po kot olje gladkem morju pod skoraj tisoč metrov visokim črnim pobočjem vulkanskega pepela. Na vrhu se v rednih razmakih dveh minut vrste vulkanski izbruhi. Stebri temnih oblakov plinov in pepela se ob votlem grmenju dvigajo visoko v nebo. Po pobočju se vale žareče kepe lave in pepela, le največjim posamič uspe priti do morja, kjer dvigajo vrtince pare. V varni razdalji je še par jadrnic, vsi nemo opazujemo čarobno igro narave. Uro kasneje pristanemo v kraju Stromboli. Tu je izhodišče za vzpon na vulkan. Ob plažah s črnim peskom se sončijo vile – tudi tu je denar sveta vladar.

Pred leti je bil vzpon na vulkan izziv, danes pa ni več tako. Nesreče in možnost zasluzka so privedle do poklicne organizacije vzponov. Kdor hoče na vulkan, se mora prijavit v uradu, seveda plačati, in že dobi čelado, zaščitna očala in papirnato masko za dihanje. Ta oprema se nam zdi sprva krepko pretirana, kasneje pa smo hvaležni, da smo jo tovorili v nahrbtnikih. Barve čelad pomagajo pri razvrstitvi v pohodne skupine, ki jih obvezno vodijo izkušeni vodniki. Naš, doma iz severne Italije, ima himalajske izkušnje. Skupine

Vulcano: na robu kraterja se dvigajo žveplene pare.

po deset do petnajst radovednih turistov se v poznem popoldnevu v presledkih parih minut odpravljajo na pot. Sprva zelena podrast, sonce počasi izgublja svojo moč. Vodniki se med seboj pogovarjajo po radiu, včasih gostobesedno moteče, po drugi strani pa kot zadnja skupina sproti izvemo, kakšne so razmere višje na gori. Višje prečimo, bornejše so trate. Sledi kamnita puščava. Strmina popušča, globoko pod nami se sonce poslavlja od morja.

Zrak je vse bolj nasičen s plini. Ko dosežemo vrh, se čelad, očal in mask ne branimo več. Dežuje droben prah, izbruhi na nekoliko nižjem platoju so, ko se podamo na razgledno točko, vse bliže. Dan se hitro prevesi v noč. Razgledišče baje, odvisno od aktivnosti vulkana, ni vedno dosegljivo, danes pa je doživetje prvobitne moči narave veličastno! Tre-

nutno je vulkan dokaj živahen, izbruhi se vrste iz petih kraterjev, večkrat kar iz dveh naenkrat. Fotografiramo kot za stavo, pa ni ravno lahko ujeti izbruha v polni moči: ko je fotoaparat sprožen, ognjemet že pojenja. Ob večjih izbruhih dežuje vroč pepel, zrak je zasičen s plini, nekateri se morajo zaradi težav z dihanjem umakniti nazaj na predvrh.

Povsem se je že znočilo, imamo še dovolj časa za razmišljanje o mogočnih silah narave, o tankosti zemeljske skorje, ki je naš dom, o tem, kdo in zakaj smo, kam gremo ...

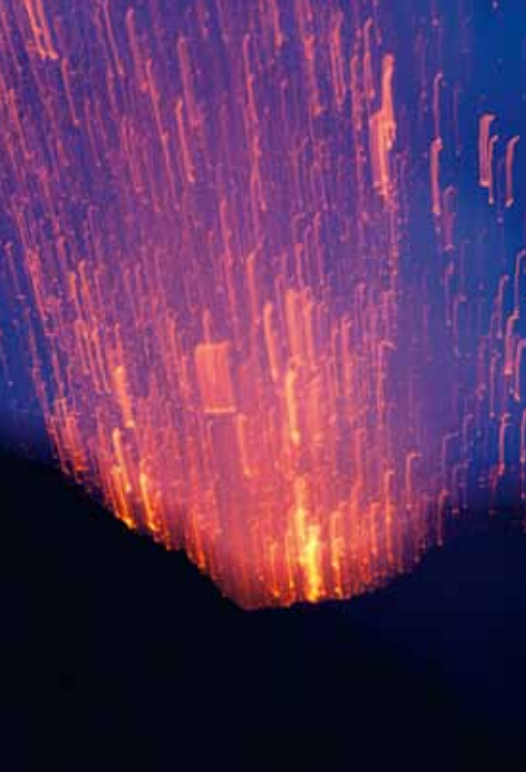
Vodnik pritiska k povratku, nadenemo si čelne svetilke. Spuščamo se po drugi, strmejši poti. Stotnija drobnih lučk (toliko ljudi doseže vrh povprečno na dan) se vije po pobočju. Opolnoči smo spet v vasi, oddamo opremo in pred povratkom

Program za izposojenost, čestitavo in razpisno skrbništvo
poslušalke & poslušalca

Severni del Lj.: 91,4 MHz
Ljubljana: 103,3 MHz
Notranjska: 104,1 MHz
Gorenjska: 107,4 MHz

Radikalno zmeren,
da ne bi bili moteni.

RADIODUR

Vulkan Stromboli - veličastna predstava narave

peni med velikimi okroglastimi temnorjavimi in črnimi vulkanskimi kamni, peščene plaže so redkost. Med ribiškimi čolni se preganja mladež, ki govori mešanico med angleščino in italijanščino – otroci izseljencev preživljajo tu počitnice.

Na terasi ene redkih gostiln uživamo senco in kozarec znane otoške malvazije. Pojedina otoških specialitet: ribe, ovčji sir, testenine s pinijami in solata, seveda z obilo kaper, ki so glavni izvozni pridelek otočja, ni ravno poceni. Sploh pa je hrana na Liparskem otočju zelo dobra, preskrba deluje brezhibno. Opazujemo velikanski trajekt, ki pristaja. Le zakaj, saj turistov skoraj (še) ni ... Izkaže se, da pobira smeti in jih lepo sortirane odvaža na Sicilijo. Zdaj je jasno, zakaj so otoki tako čisti!

PANAREA

Panarea nosi pridevnik mondena. Tukaj so našli zatočišče najbolj petični. Ampak

videti je, da so prednosti tega otoka poznali že predniki izpred šest tisoč let, saj so izkapanine, ki smo si jih ogledali, datirane v četrto tisočletje pred našim štetjem. Naselje iz bronaste dobe leži slabo uro hoda od pristaniškega kraja Drauto. Staroselci so si izbrali kraj na vrhu slabih dvesto metrov visokega rta, od koder padajo strma pobočja do azurno modrega morja. Opazujemo arheologe, ki merijo in rišejo ostanke temeljev nekdanjih bivališč, zidarji pa sproti poskušajo konzervirati odkrito. Tudi od tu opazujemo svetleše lise v morju, kasneje se ob kopeli izkaže, da so to vreli toplo morske vode. Za planinarjenje je Panarea skromna, saj Punta del Corvo, najvišji vrh na zahodnem delu otoka ležčega skalnega hrbta, dosega le 421 višinskih metrov. Z izletom na Panarea zaključimo krog otočja tako v geografskem kot tudi v zgodovinskem smislu. ◉

na Lipari podoživljamo enega od najbolj veličastnih dni v življenju.

FILICUDI IN ALICUDI

Po tednu dni pohajkovanja čez drn in strn je današnji dan namenjen uživanju. *Aliscafo* reže na poti do najbolj oddaljenih otokov Filicudi in Alicudi v Tiresko morje jutranje brazde. Na teh otokih teče življenje po starih tirnicah. Sicer imata tudi ta otoka elektriko, vodo in telefon, ampak na kot krožnik okroglem otoku Alicudi zaman iščeš ceste. Do hiš, raztresenih po strmih, le skopo poraslem pobočju Fila dell' Arpa (662 m; seveda spet ugaslega vulkana s poetičnim imenom), vodijo le starinske potke s tisočermi stopnicami. Transportno sredstvo so še zmeraj osli. Pri obnovah starih bornih kmetij pa brnijo dandanašnji helikopterji.

Edina gostilnica v pristanišču Chiese del Carmine je kraj, kjer krožijo novice med 130 prebivalci otoka. Alicudi je varen kotiček sveta, saj shaja brez policijske postaje, pa tudi trgovine in šole ni. Vzpon na Filo dell' Arpa je, sodeč po opisih, brez posebnega čara, v zgornjem delu pa skalo vitovito brezpotje ni brez nevarnosti za poškodbe!

Filicudi je večji, podolgovat. Po sredini otoka poteka gorat hrbet z glavnim vrhom Fossa Felci (774 m). Vasica Pecorini s pristaniščem je majhna in idilična. Ob robu vasi se vrste vile bogatašev s celine. Med bohotnimi vrtovi se vijejo steze, morje se

Liparski otoki

Sezona: Ugoden čas za ture sta pomlad in jesen. Poletje je prevroč, julija in avgusta tudi brez vnaprejšnjih rezervacij skoraj ni moč dobiti prenočišč. Če potujete v lastni režiji, se za prevoze s čolni med otoki brez težav lahko pridružite kateri od skupin planincev, ki prihajajo predvsem iz Švice.

Vreme: Spomladi in jeseni je vreme maj stabilno kot sredi poletja, ko pa je zelo vroče. Zato med opremo ne sme manjkati zaščita proti dežju. Ob lepem vremenu je od maja in tja v pozno jesen možno tudi kopanje v morju.

Kako priti na Lipare: Z vlakom do Neaplja, dalje z ladjo (4 ure). Še boljše pa je z vlakom do Milazza na Siciliji, od tu pa z *aliscafo* ali trajektom (1 ura).

Z letalom do Neaplja, Lamezia Terme ali Reggio di Calabria, dalje z avtobusom in ladjo. Možne povezave so tudi z letališč na Siciliji (Palermo, Catania).

Z lastnim avtom: priporočljivo je pustiti vozilo na enem od nadzorovanih parkirišč v Neaplju ali v Milazzu in nadaljevati z ladjo. Prevoz lastnega vozila na Lipare je nesmiseln, ker je zasebni promet neomejen le na Salini. Na vseh ostalih otokih so ostre omejitve, vezane na čas bivanja.

Prenočišča: *Ospidalita in blu* je knjižica turistične organizacije Liparov (Azienda Autonoma di Soggiorno e Turismo – AAST), ki izhaja vsako leto junija in vsebuje seznam vseh prenočišč. Prenočišča in počitniška stanovanja so na voljo na vseh otokih. Kampa sta samo na otoku Lipari in Salina, divje kampiranje je strogo prepovedano. Za izletništvo

je pripravno bivati na otoku Lipari, saj so zaradi relativno majhnih razdalj vsi otoki dnevno dosegljivi. Če želite doživeti vse otoke, morate imeti na voljo vsaj teden in pol časa.

Zdravstvena oskrba: V mestu Lipari je bolnišnica, na vseh otokih so zdravstvene postaje, ki nudijo prvo pomoč.

Varnost: Lipari so tudi ponoči povsem varni, med potovanjem pa je v večjih mestih južne Italije treba paziti na listnico in prtljago.

Popusti: Vsi državljani Evropske unije, mlajši od 18 in starejši od 65 let, imajo prost vstop v vse muzeje (potrebno je dokazilo starosti s sliko).

Planinska oprema: Pomembni so dobri planinski čevlji in vetrovka, priporočljive so palice, sicer pa oprema kot za ture po domačih gorah.

Informacije: Turistične informacije posreduje Azienda Autonoma di Soggiorno e Turismo (AAST) I-98955 Lipari/ME, Corso Vittorio Emanuele 202, tel. 09 09 88 00 95, fax 09 09 81 11 90, ali ena od poslovalnic državnega urada za turizem ENIT, ki so po vsej Evropi.

Literature o Liparskih otokih je veliko, v nemškem jeziku je priporočljiva knjiga Eve Gundel in Heinza Tomeka: *Liparische Inseln*.

Dobrih zemljevidov je malo. Še najboljša je *Carta Turistica e Nautica*, ki jo dobite v vseh knjigarnah v mestu Lipari. Pri izletih na lastno pest je treba upoštevati, da so nekatere vrisane poti v slabem stanju.

Nezavest

Mladost je norost

✍ Vladimir Habjan

Odprem oči. Megleni obrisi mi krožijo pred njimi. Kaj je to, megla ali kaj? Mine nekaj trenutkov, z vekama si manem oči in jih poskušam očistiti. Nad mano se počasi pokažejo vlažne sive skale, s katerih kaplja. Na moj obraz, seveda. Kapljice vode mi polzijo po licu mimo ust in naprej za vrat. Poskušam si jih obrisati, pa kot da ne vem, kje imam roke. Visoko nad skalami se vidi modro nebo, po njem je nalepljenih nekaj belih oblakov. Kje sem? Običajno s tem nimam težav, kjer koli se zbudim, se hitro spomnim, kje sem. Danes ne. Kako to? Kaj se dogaja? Nič ne razumem. Ne spomnim se, kdaj, kje in kam sem šel spat. Vse me nekako tišči. Zdi se mi, da imam telo nekam stisnjeno. Ne morem se premakniti. Pa kakšen mraz! In ves sem moker! S težavo obrnem glavo na stran. Pod mano zaškripa. Sneg.

Na snegu ležim! Ledeni mraz mi zaseka v lice. Kar čutim umazane kristale starega snega. Naravnost pred mano je gola in temna skala. Kje sem? Z roko komajda sežem do obraza in si obrišem vlago. Ves sem umazan. Kako sem prišel sem? Kaj delam tu?

Zdaj me spreleti. V trenutku vidim zadnjo sliko preteklih dogodkov. Bil sem tik pred tem, da izgubim zavest. Stal sem na strmem snežišču v grapi in iskal prostor, kjer bi se lahko usedel, ne da bi me pri tem odneslo po strmini. Spomnim se le še tega, da sem se sesedel v majhno krajno poč ob grapi, potem pa me je zagnila tema.

Spet se zdrznem. Če sem na nevarnem mestu, lahko tudi *zletim!* Sunkovito dvignem glavo. Zdaj šele se mi odkrije pogled na moje telo. Zbasan sem v majhno krajno poč med strmim snežiščem in steno. Glavo imam naslonjeno na majhen rep snežišča proti steni, telo pa je zverženo med počjo in skalnim hrbtom ob steni. Pravzaprav dokaj dobro ležim na boku in tako varno, da niti ni velike možnosti, da bi me kam odneslo. Vsaj to.

Ta hip se ne morem spomniti, kje natančno sem in kako sem prišel sem. Vendar je ta trenutek važno samo to, da ni veliko možnosti, da bi kam padel. Se bom pa moral čim prej *zrihtati*, ker me strahotno mrazi, ves se tresem. Moral se bom tudi z nogami bolj opreti v sneg. Za vsak slučaj.

Poskušam dvigniti trup. Z levo roko, s katero sem si obrisal obraz, se oprem ob steno, ki jo imam nasproti. Stegnem komolec in se rahlo dvignem. S tem se oprem tudi na noge. Zdaj me zaseka ostrá bolečina. Kako boli! Nekje na stegnu. Seveda, zaradi tega sem *padel skupaj!* Zaradi tistega *prekletega* kamna, ki se mi je zapičil ravno v stegno!

Kot v filmu se mi pokaže snežišče, po katerem sestopam. Naenkrat se z vrha zasliši ropot. Sunkovito se ozrem. V hipu mi je jasno, da se po snežišču vali kamniti plaz. Od kod, za vraga? Saj ni bilo nikjer nikogar niti ne sije sonce, da bi se sneg topil! V trenutku se zavem, da me lahko tudi kamenček, ki prileti z veliko silo, zbije kot krogla kegelj in me vrže po grapi navzdol. Ni tako zelo strma, ampak ko enkrat po njej letiš, se ne ustaviš več! Spomnim se, da sem se umikal in izmikal, nekaj manj močnih *šusov* sem *fasal* v čevlje, vsem drugim pa sem se kar spretno izmikal in ob tem poskakoval po snežišču.

Potem pa je privršalo tudi višje, ne samo po tleh. V ušesa in skozi možgane mi je zasekal oster in znan zvok. Natančno sem vedel, da je to zato, ker so kamni tako hitri, da kar dolbejo v zrak, kot bi z nožem rezal v mehko maslo. Temu se ni moč umakniti. To sem doživel že tolikokrat, da me ob tem še vedno in vedno znova zmrazi.

Tega si ne želim v gorah, ki so sicer tako lepe in prijazne. Pa plaz in neviht. Spomnim se, kako sva enkrat pod steno letela s kolegom, ko sva iskala svojo smer, ker je začelo tako sikati okoli naju, kot bi bila pod streli mitraljeza. Samo dvignila sva roke nad glavo in tekla čim dlje od stene ... Če te zadane tak *komad*, je po mojem konec v trenutku. Samo tema. Niti toliko časa nimaš, da bi spoznal, kaj se je zgodilo. Ko se je kanonada nehala in ko sva se toliko oddaljila, sva pogledala gor. Kaj je bil razlog za to? Nisva mogla verjeti, na vrhu tristometerske stene je na robu stal gams in prav ponosno, z dvignjeno glavo gledal dol. Tu sem jaz gospodar! Ne moti mojega miru in mojega sveta! Tako si je mislil.

Ne vem, ali je bil tudi tu kak gams vzrok za plaz ali ne, ali sem imel pač samo smolo. Vem le, da sem nenadoma začutil ostro bolečino, kot bi mi kdo z ostrim premetom zarezal naravnost v meso. V tistem trenutku se mi je ustavil svet. Kot da okoli mene ni bilo več padajočih kamnov, kot da nisem več tam, kot da sem nekje na varnem. Potem pa sem z grozo na svojem stegnu zagledal zapičen kamen! Enostavno zapičen in nič ni kazalo, da bi se od tam umaknil ali da bi odpadel. Kar tičal je tam *notri!*

Od močne bolečine mi je v trenutku postalo slabo. Tista slabost, ko se natančno zavedaš, da te bo zdaj zmanjkalo, ko je samo še vprašanje časa, kdaj. Samo ne sme me tu v tej grapi, na tem strmem snežišču, kjer me bo samo še odneslo tja dol na dno! Vse, kar sem še zmožel, je bilo to, da sem se z zadnjimi močmi in s slabostjo, ki me je dušila in grabila za vrat, opotekel na rob grape, kjer sem s koticom očesa opazil skalnat grebenček, ob njem pa snežno poč. Nagnil sem se tja, potem pa me je zagnila tema.

Dan pred tem sem jo mahnil iz doline. Po tednih delovnih obveznosti sem se hotel malce razgibati. Pa sem začel razmišljati o

službi. Čim začnem razmišljati v tej smeri, je že konec. Monolog s sabo se konča tako, da začnem divjati, brezkompromisno se poženem v breg. Takrat lovim svoje srce. Ko *preteram*, mi to takoj sporoči. Čuj, fant, *jenjaj!* In me začne *špikati*. Takrat vem, da pretiravam. Do vrha je celih šest ur, jaz pa sem rabil skoraj pol manj. Šele na vrhu sem se umiril. Okolice niti nisem kaj dosti videl, preveč sem bil zaposlen sam s sabo, s svojimi mislimi in s svojo jezo, ki je do vrha povsem izhlapela. Končno je prišel čas, da sem začel uživati v okolju in da sem se razgledal. Kake pol ure sem se razgledoval, ljudi ni bilo, bilo je namreč sredi tedna, ko ni veliko obiska. V dolini sem bil že nekaj dni, pri kolegu v vikendu, pravzaprav sem bil sam, saj mi je posodil ključke. Dan je bil lep, stabilen, vreme OK. Gor sem prišel po markirani poti, kam naj zdaj grem dol? Odločil sem se za dolg in razgiban skalni greben, ki se nižje, kot vem, konča na velikem sedlu. Poti ni, torej brezpotje. Pa saj znam plezati, bo že šlo!

Sprva je res šlo. Potem pa je bilo treba tu in tam le potipati za skalo. Enkrat na severno, drugič na južno stran. Strmali na obe strani je bilo vedno več. Čez več manjših, ostrih škrbin sem priplezal do globlje škrbine in velikega stolpa. Tu je bilo treba bolj poplezati. Pa je šlo. Za stolpom je bilo grebena konec, odkril se je strm svet. Globoko spodaj sem že videl travnate zaplate in grušč velikega sedla. Postajalo je vse strmeje, moral sem se obrniti proti steni. Skala je bila čvrsta, plezanje lepo. Nekaj časa je še šlo, potem pa je pred mano zazijal kakih 15 metrov visok prag. *Šit!* Če bi imel vrv ...

Ne bo šlo. Kje drugje? Ne, še težje. Presneto!

Torej nazaj. Spet sem splezal čez velik stolp in škrbino ter obenem iskal možnosti sestopa z grebena na levi ali desni. Kmalu se je na desni, severni strani res odkrila nekakšna grapa in tja sem zavil. Nižje, ko je postajala strmejša, se je v njej pojavil trd sneg. Po njem sem sestopal ... no, ostalo pa že veste.

Še vedno sem tu, na tem ledenem snegu, v tej prekleti strmi grapi. Niti sanja se mi ne, koliko časa sem bil nezavesten. Iz stegna mi še vedno moli ta prekleti

kamen! Niti takrat ni odpadel, ko sem se zvrnil na bok! Pa kako boli! Na nogi čutim hladno tekočino. Gotovo kri, saj so se mi hlače čisto zlepile s kožo. Kako naj zdaj to izvlečem? Naenkrat se spomnim neke izobraževalne oddaje na TV, ko je prišel na urgenco črnc z velikim nožem, zapičenim prav na vrhu glave. Neverjetno, si predstavljate, kako je to videti v živo? Prideš na urgenco, iz glave pa ti gleda ročaj noža. In rečeš, halo, pomagajte mi, tole bi rad potegnil ven, pa ne dosežem! Možakar je bil namreč povsem pri zavesti!

Zdravniki so ga opazovali, mu slikali glavo, dolgo gledali tisto sliko, jo obračali sem in tja, gor in dol, komentator oddaje je nekaj čvekal, potem pa so ga posadili na stol, dva sta ga prijela, da se ni premikal, tretji pa je prijel za ročaj noža. Snemali so ga povsem od blizu. Videl sem, da je nož čisto narahlo dvakrat premaknil naprej in nazaj, da ga je *začutil*, potem pa ga je naenkrat s hitrim, ravnim gibom potegnil naravnost navzgor. In je bil zunaj! Možakar je še vedno sedel tam na stolu in bil povsem pri sebi. Neverjetno. Spomnim se, da so ga imeli na opazovanju še ves teden, potem pa je mirno odkorakal domov. Komentator je povedal, da niso bili poškodovani vitalni možgani. Ne vem, to mi ni čisto jasno, ampak očitno je bilo tako.

Zdaj sem še sam pred takšno operacijo. Me prav zanima, kako mi bo šlo. Škoda, ker moram testirati na sebi. Ampak bolečine so takšne, da tega res ne morem več prenašati. To mora ven! Z drgetajočo roko se dotaknem kamna.

Takole ne bo šlo, roke se mi preveč tresejo. Daj, umiri se že enkrat! Saj si še živ in enkrat boš že ven iz tega! Še vedno si se izvlekel še iz tako nenormalnih *zajebov*.

Poskušam se umiriti, vendar mraz in adrenalin delata svoje. Dolgo ležanje na snegu na hladnih tleh se mi zdaj grdo obrestuje. Zebe me kot psa. Moral bi se preobleči. Poskusim še enkrat. Z dlanjo objamem kamen.

Aaaaa! Čim se ga dotaknem, me še bolj zaskeli in takoj odmaknem roko. Seveda, poškodba je tako globoka, da me boli živec. Tako mi je mama pogosto iztikala trne od vsepovsod po telesu, ko sem bil mulec in sem se pojal vsepovsod. Junak sem bil toliko časa, dokler z iglo ni prišla do živca. Takrat sem tulil in cvilil, stiskal zobe in molil, naj že enkrat potegne

ta presneti trn iz moje kože! Zdaj pa je ta kamen gotovo tako globoko, da stoji na mojem stegnu kot roža v *tegelcu*!

Dosti imam tega! Kamen mora ven in pika! Kar bo, pa bo! Stisnem zobe, poskušam se osredotočiti na kamen, na prijem. Zdaj sem jaz tisti zdravnik z nožem v roki. Kamen bo šel ven, tako kot je šel nož. Z desno roko primem kamen, roka je mirna. Čutim njegovo trdoto, močno ga objamem. Narahlo ga dvignem. Bo, šlo bo. Aaaaaaaa! En gib in kamen je ven! Uf, kako odleže ...

Kamen položim na sneg. Čisto navaden kamen, le malce bolj pokončen. Vzel ga bom za spomin, ne za lep, pač pa samo za *spomin*. Na hlačah je ostala majhna raztrganina, niti sluti se ne, da je bila še malo prej tam *velika skala*. Začutim toploto na stegnu. Kri! Še izkrvavel bom! Kje imam *robo*? S težavo se toliko obrnem, da si snamem nahrbtnnik, ki sem ga imel nezavedno ves čas na hrbtu. Gotovo mi je tudi omilil padec ob izgubi zavesti. Prve pomoči, pametnjakovič, seveda nimam s sabo, ampak nekaj bom že našel, ni vrag. Nahrbtnnik potisnem predse, ga odprem in začnem brskati. Ven potegnem vetrovko, pijačo, vrečko s hrano in vrečko s fotoaparatom. Tipam, tipam, pa ne najdem ničesar bolj uporabnega. Ničesar takega, s čimer bi se lahko obvezal. Kaj pa, če raztrgam vrečko fotoaparata, mi kapne. Saj je iz blaga in dovolj velika. Morda bi šlo. Iz zgornjega žepa nahrbtnnika potegnem nož. Fotoaparat položim nazaj v nahrbtnnik in odprem nož. Zarežem na zgornjem delu vrečke. Režilo prereže vrvico in zareže v blago. Param prav do dna, potem to ponovim še na drugi strani vrečke in tako dobim kar spodobno obvezo, pa še vrvico imam na obeh koncih. Razgrnem obvezo in z njo objamem stegno. Brez težav pride okoli. Blago dvakrat zaviham, da bo obveza močnejša. Kar močno stisnem in na koncu prevezo povežem z vrvicama. Tako, izgleda kar v redu. Stegno je povito, kot kaže dovolj trdno, da obveza ne bi smela pasti. Upam, da sem s tem tudi ustavil krvavitev. Krvi ne čutim več. Videti je prav *štosno*, samo kdo me bo pa tu videl? Vzamem še tableto proti bolečinam.

Počasi prihajam k sebi. Še vedno sedim na snegu, vendar brez kamna v stegnu in z obvezano nogo. Precej bolje kot takrat, ko sem se zbudil. Obležem si vetrovko,

ker me še vedno zebe kot psa. Nahrbtnnik odmaknem na sneg. Zdaj bo treba vstati. Ne vem, kako bo z nogo. Z obema rokama se oprem v sneg in stopim na zdravo nogo. Gre. Stojim. Zdaj moram obremeniti še drugo nogo. Boli, stojim pa kar dobro. V glavi se mi še malo vrtil, a bo že šlo. Kaj zdaj, kam naj grem?

Nekam mračno je, kako to, saj je bilo še malo prej svetlo? *Sto mater*, saj bo kmalu noč! Toliko časa sem se tu motovilil, da me bo ujela noč! Pa v tako nevhvaležnem svetu!

Po grapi navzdol ne bo šlo, tam so gotovo skoki, čeprav je kakih sto metrov nižje rešilno melišče. Torej nazaj gor. Ves sem trd, kot bi se ponovno učil hoditi. Vendar moram na pot, tu ne morem biti čez noč. Lahko se spet kaj usuje dol ... S težavo se premikam, majav sem kot stari pijanec, ko odlomasti iz svojega bifeja po celem dnevu popivanja. Vendar pridobivam meter za metrom. Prej nisem niti slutil, da je tako strmo. Držim se skalnega dela, saj nimam toliko moči v nogah, da bi bili stopi dobri. Noga me ob vsaki obremenitvi zaboli, samo kaj bi zdaj to, moram gor. Počasi se pred mano spet odkriva greben. Mračni se. S sabo nimam niti baterije. Končno sem na grebenu. Objame me topel veter z juga. Tudi malo svetleje je, saj sem se rešil temačne severne strani. Dan je miren, vsaj to mi gre na roko. Poiščem si zavetje med dvema skalama. Obležem vse, kar imam na sebi. Nogo stegnem tako, da ni obremenjena in da počiva.

Noč je bila dolga in mrzla. Dolg pa je bil tudi sestop v dolino, ki je še enkrat vodil čez vrh ...

Nekaj dni po turi sem šel na morje. Rana se je sicer zacelila, bolečin tudi ni bilo več toliko, vendar mi je noga na mestu vboda kmalu močno zatekla. Moral sem k zdravniku.

Nisem mogel verjeti. V nogi sem še vedno imel kos *kamna*!

Z malo operacijo so mi ga izrezali. Napolnili so me tudi z injekcijami, verjetno zaradi možne infekcije. Zdaj sem že dober.

Oba kamna imam še zdaj, za *spomin*. Mladost je norost. ◉

BILO JE NEKOČ

Veter s Pohorja

Ljubezen v postnem času

✍ Dušan Škodič

Sonce je že rinilo za Kozjak, ko je Urša stopila na hišni prag in zavzdihnila. Griva ob poti je bila že polna rumenih trobentic, saj toplega zraka med spečimi jablanami že več dni ni premešala niti sapica. Izza ogla se je pripodil Lisko in se ji po mačje podrgnil ob noge. Sklonila se je in pogladila žival po beli lisi na čelu. Kuža je zamižal. Tudi žival potrebuje nekoga, ne samo človek ...

Sanje je imela in bila je hvaležna, ker jo je iz nemirnosti prebudilo globoko donenje. Nastopila je pepelnica. Zvon z Lačne gore je opolnoči naznanil začetek štiridesetdnevnega posta. Donenje se je lovilo po grapah in globelih, nato je bilo zopet mirno kakor prej. Skoraj je že zaspala, ko jo je zdramil jezni lajež. Stopila je do okna. Lunin krajec je razsvetlil okolico in opazila je zasačenega lisjaka, ki je tonil v gozd. Dvignila je pogled. Visoko nad temnimi smrekami je visela v zraku nežna svetloba in se razlivala po širni okolici. Zrnca snega, s katerimi so bila prekrita prostranstva visokega Pohorja, so lomila že dvakrat odbite sončne žarke in jih še enkrat vračala proti nebu. Sonce, Zemlja, Luna, Zemlja, sneg in nazaj v vesolje. Večno razdajanje in vračanje k izvoru ...

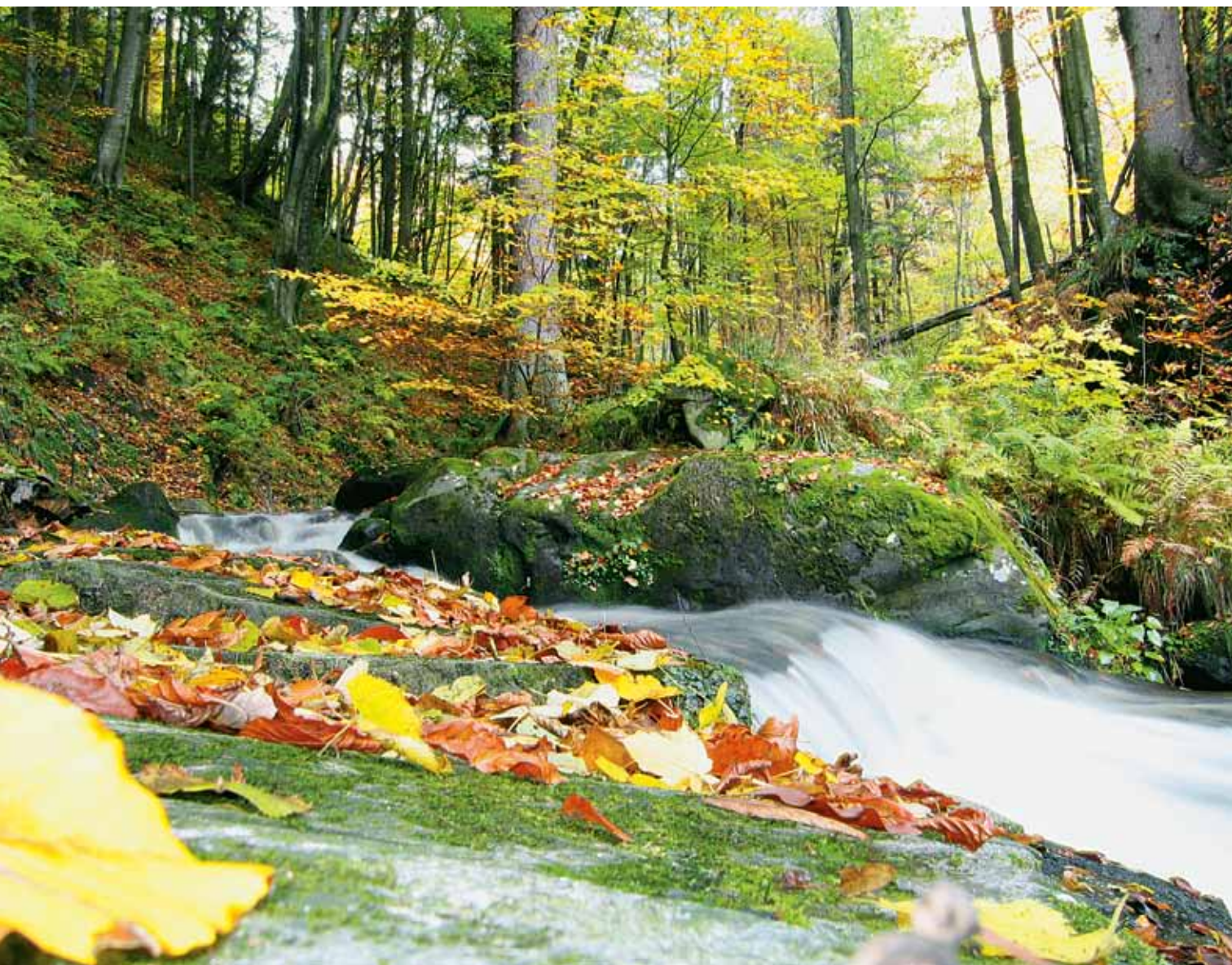

FOTO: MIHA KRAJNC

GREŠNE MISLI

Ob sedmih je zvonilo k maši. Liska je privezala k uti, da ne bi ušel za njo, in se pridružila vaščanom, ki so se iz stranskih poti priključevali kolovozu ob Čadramskem potoku, vijočemu se proti cerkvi z gotsko zašiljenimi okni in luskinasto, s skrilom krito streho. Na razglednem slemenu so se ljudje ustavljali in obračali pogled proti dolini. Oplotnica je ždela na ravnini, ki jo je božala februarska zarja. Od hrbtov in glav, ki jih je zapustil klobuk, ko so si moški z robci otirali čela, se je kadila sopara. Ko je zazvonilo drugič, je množica počasi poniknila v temačno notranjost, ki je bila odeta v spokorne, vijoličaste barve. Mrmranje je potihnilo, ko je vstopil gospod z ministranti in začel mašo, ki je oznanjala prihajajoče dneve odrekanja, poglobljene molitve, ljubezni do bližnjega in samozatajevanja. Ljudje so sklonjenih glav poslušali pridigo in razmišljali. Le Urša je postajala vedno bolj vznemirjena. Besede o spokornosti in odrekanju so nanjo delovale drugače, kakor je pričakovala. Misli so ji vedno znova uhajale tja gor, k njemu. Kakor skozi podzavest so se do nje priplazile besede gospoda. "V potu svojega obraza boš jedel kruh, dokler se ne povrneš v zemljo, kajti iz nje si bil vzet." Oh, le kako mu je, se je spraševala. Več kakor mesec dni ga že ni videla. Več kakor trideset samotnih noči, predolgih večerov in kratkih dni, v katerih ni slišala njegovega glasu. Kruha se morda že postí, čeprav je pepelnica šele nastopila. Spomnila se je krepkih rok, kako so jo objele in stisnile okoli pasu. Zagomazelo ji je po hrbtu in ustrašila se je blodnih misli na posvečenem kraju. Ozrla se je naokoli, a nihče ji ni namenil porogljivega pogleda. Odleglo ji je.

Ljudje so se začeli prestopati in zgrinjati proti oltarju. Eden po eden so pristopili pred mašnika, ki je opravljal pepeljenje. S palcem je segal v posodico, v kateri je imel pepel iz lanskoletnih oljk, in z njim na vsako čelo napravil znamenje. Palec je za seboj pustil sled pepelnatega križa. Dolgo je trajalo, preden je prišla vrsta nanjo. "Pomni, človek, prah si in v prah se povrneš," je mrmral gospod vsakič, ko je pokrižal vernika. Urša pa je ob tem zavzdihnila in pocedila solzo po licu. Gospod je v presenečenju zastal s kretnjo. Takšnega zavedanja minljivosti pri svojih faranih ni bil vajen. Ona pa se je tiho obrnila in odšla s svojimi mislimi, ne meneč se za okolico.

POSVETNO DOGAJANJE

Po bogoslužju se je množica razlila iz cerkve. Ob zidu je bilo postavljenih nekaj revno založenih štantov, kjer so prodajali sveče, podobice in svetinjice, kar pa ni prida primamljalo niti otrok, ki so imeli zaradi stanja na kamnitem tlaku prezeble noge in so silili domov. Ob vratih so bili tudi trije berači sklonjenih glav, šepetaje čakajoči na vbógajme, ki je s težavo zapuščal kmetske žepe. A bolj kakor to je ljudi zanimalo dogajanje na travniku, kjer so dekleta po stari šegi "vlekla ploh". To je bil precej težak hlod, na katerega konec so privezali slamnato lutko, vanjo pa so se morala zapreči samska dekleta, ki so se bližala tridesetemu letu, a so bila še brez ženina. Ta navada ni bila prijetna in deležne so bile objestnega posmeha fantov, ki so bili, hmm, navkljub strogemu postu, že dobro pokrepčani z žganjem. Dva sta glasno pokala z biči in vpila, kakor bi priganjala živino. Na srečo so se posmehljivci kmalu naveličali slabotne vprege in se dali odpraviti s pestjo denarja, ki so jim ga plačale za pokoro. Nato so razgreti junci družno in z razposajeno lahkotnostjo pograbili hlod in skupaj z njim hrupno zdrveli v smeri hiše, kjer je stanovalo najstarejše od deklet. Tam so ga naslonili na hišna vrata in ob vreščanju paglavcev ter smehu brezzobih stark razglašeno tulili: "Prišla je pepelnica, ostala si samica, oh, oh, še boš vlekla ploh!" Urša jih ni spremljala. Pekli so jo spomini, ko jih je poslušala vihrati proti dolini. Kar pet let zaporedoma so ploh prislonili na njihova vrata ...

SREČANJE

Bilo je poletje in ko je šla v *tabrh*,¹ sta se prvokrat videla. Bil je najbolj tih moški med ducatom koscev, ki jih je najel gospodar. Ko mu je točila piti, mu kozarec ni hotel iz roke. Bilo ji je nenavadno lepo, pa še bolj čudno, saj jih je imela že dvaintrideset, on pa je bil še tako mlad in slok. Oči so se jima med delom iskale, da ju je kar bolelo. Kaj je on razbral v njenih, ni vedela. Ona pa je v njegovih slutila modri no ledu in ogenj tleče strasti. Črvičilo jo je od slé, vendar je bilo še veliko prezgodaj, da bi jo lahko pogasila. In, bog pomagaj, saj je komaj verjela, da se ji res dogaja ... Vsako nedeljo jo je počakal pred cerkvijo in ni se menil, da so ga zbadali, ker lazi

¹ Delo na kmetiji, ki ga opravljajo najeti delavci, plačani na dan.

Sled FOTO: MIHA PAVŠEK

za deset let starejšo. Jeseni sta se vzela in prišla je k njemu, na mali Polhov grunt. A sedaj je vendarle imela moža in bila sta na svojem.

Sonce je bilo že visoko, ko se je vrnila. Lisko je od veselja skoraj podivjal. Ko ga je odvezala, se je takoj zapodil po dvorišču, pri kurniku z laježem prestrašil nekaj grahastih kokoši, ki so se stisnile v kot, in zopet pritekkel do nje, da ga je počohala za ušesi. Stopila je v hišo. Ura na zidu je enakomerno tiktakala, v kotu je viselo razpelo, ogenj v peči je ugasnil, vendar je bilo v notranjosti še vedno toplo. Dala si je opraviti z drobnimi opravili, ki pa ji niso zaposlila misli, ki so se venomer vračale k njemu. Zvečer se je odločila. Stopila je po majhen koš in iz revne shrambe vanj zložila vrečo koruzne moke, kozarec masti, vrečko fižola in še eno, v kateri so bili jabolčni krhlji. Zjutraj se bo odpravila. Pomišljala je, če bi vzela s seboj tudi Liska, a se je spomnila lisjaka in zdelo se ji je pametneje, da ga pusti doma. Do večera bo že nazaj.

K NJEMU

"Uršula, kam pa s košem na ramah navsezgodaj?" jo je pred zadnjimi hišami prestregla jezikava Mica Jerajeva. Urša

ni bila vesela vaške opravljivke, vendar ji tega ni pokazala. "Mojemu nesem živeža, že štiri tedne je na *holceriji*². Gotovo mu ga manjka." "Ejejej, Uršula," je odkimavala Mica Jerajeva in zavijala z očmi. "Nisi več tako mlada, da bi bila lahko tako nespametna, bogme da nisi, če nosiš poln koš hrane na prvi postni dan k svojemu mlademu možu. Prišel je čas odrekanja in molitve, ti pa mu letiš s klobasami v objem!" Urša je zardela in sapo ji je vzelo. Tisto, na kar je merila Mica Jerajeva, je na videz preslišala. Kakor da je sama kriva, ker si ni prej našla moža, sedaj pa mora zaradi nevoščljivosti poslušati pikrosti. Posebno od ostarelih tet, kakršna je bila Mica, ki jo je vse življenje spremljala osamljenost. "Kakšne klobase neki? Le moke in fižola mu nesem, da ne bo trpel lakote. Saj ne more lačen drvariti od jutra do večera," se je branila. Mica Jerajeva pa je še kar odkimavala, čeprav ji je zmanjkalo pravih besed in je le kokodajšala: "Post je, post." Urša jo je pustila in stopila naprej po poti.

HLAPEC IN DEKLA

Ko je prišla do Keblja, je bila že mokra po hrbtu. Sonce je grela kot za stavo. In tudi skozi to vasico ni prišla neopažena. Iz hleva, v katerem je bilo slišati prestopanje živine, je pogledala stara dekla in ji namenila nasmešek, ki ga je kvarila škrbina namesto sekalcev. "O, Urfha," se je trudila izgovoriti šumnik, "kam pa ti s kofhem ob tem chasu? Saj menda ne nesesh k zhegnu?" Urša se je nasmehnila, ker je njen koš pri ljudeh zbujal tako radovednost. "Oh, kje pa, kje je še velika noč in dobrote za k *žegnu*³! Mojemu nesem živeža na *holcerijo*." Otrla si je čelo in uprla oči v jasno nebo. "Je pa vroče, kdo bi si mislil?" Dekla je privzdignila široke obrvi pod ruto in dvignila pogled preko streh. Nekoliko se je namrščila. "Urfha, bo prav pametno, če odidesh naprej. Na sever se obracha." Res je nekaj drobnih meglic gnalo proti jugu, Urši pa se niso zdele nič posebnega.

Na prag je stopil še stari hlapec Johan, ki je slišal ženski pogovor. S pipo v ustih se je vmešal: "Kaj pa govoriš, ti bi vremena ne razpoznala niti, če bi oblaki skozi naš dimnik na nebo plezali!" Johan je bil zadirčen in zajedljiv pôsel, vendar ni bil zlobne sorte. Nasmehnil se je Urši. "Veš, kaj pravi stara modrost? Kakršna

pepelnica kane, takšno vreme ves post ostane. In včeraj je bila pepelnica. Post bo trajal štirideset dni, torej se nam ni bati ne mraza ne visokega snega. Bomo pa ob *kresu*⁴ že izkopavali krompir, a s tem se ne bo težko sprijazniti, kajne? Nje pa nič ne poslušaj, ker te samo straši. Zavistna je, ker svojemu mlademu možu neseš živeža, pa bo ta mimo koša dobil še ženo na obisk," se je navihano hihital. Dekla ga je črno gledala in mu žugala s koščeno roko, da je v razposajenosti nenavadno urno odskočil za korak in se ji smejal skozi oblačke dima. "Tojfel leni frdamani, tebi zhe ne bi nesla, pa che bi tulil od lakote kakor volk, ki pade v izkopano jamo," je vpila. "Eh no, kaj se pa repenčiš? Prava se je oglasila, da bo mene zmerjala z lenuhom. Delo ti gre od rok težje kakor smola z riti! Le kateri gospodar bi te še gledal na gruntu, če bi imela zobe, tako pa se vsaj ni bati, da bi mu preveč odjedla."

Urša je vedela, da ne misli resno, zato jo je kraval, ki sta ga zganjala, pošteno zabaval. Pozdravila je in krenila dalje. Kako smo si ljudje različni, je premišljevala in znova spoznavala, da lahko tuja sreča nekatero celo bolj boli kakor lastna nesreča.

LISKO

Orošeno čelo ji je začel hladiti mrzel veter. Severnik je zajel sapo in šumel z vrhovi smrek. A komaj je dobro zapustila Kebelj, že jo je ujelo veselo bevskanje. Ugledala je Liska, ki se mu je uspelo odvezati in je pritekkel vso dolgo pot za njo. Ob misli na kurnik se je ujezila in začela žival, ki je prišla za njo, oštevat. Lisko je sklonil glavo in ušesi sta mu žalostno padli, ko je spoznal, da ga je polomil. Temne oči so skaljeno gledale gospodarico, ki se je hitro omeščala. Pot se ji ne bo tako vlekla, če bo imela družbo. Spremenila je ton glasu, se pripognila in ga poklicala k sebi. Pes je najprej nejeverno poskakoval, potem pa vendarle skočil k nogam, da ga je počohala. Veselo je obliznil dlan, ki ga je hranila, in pomahal z dvignjenim repkom.

Krenila sta naprej proti gozdu, skozi katerega se je precejal vedno močnejši veter. Urša je pospešila. Vreme se je, ne oziraje na Johanov rek o pepelnici, kvarilo, čeprav na nebu še vedno ni bilo oblačka. Mrzel veter je kazal zobe, le Lisko je še kar veselo poskakoval okoli nje in se podil za vsako trepetajočo vejico. Godilo ji je, ker ni bila

sama. Do stesane kočice na *frati*⁵, kjer bo presenetila moža, jo je ločila še ura hoje.

HUDA SPREMEMBA

Skozi veje so se izmuznile prve snežinke. Kakor semena regratovih lučk jih je vrtinčilo in nežno so sedale na gozdna tla, debelo pokrita z iglicami. Lisko je veselo zalajal in dokler se ni naveličal, lovil vsak kosem, ki mu ga je prineslo mimo glave. Ko ga je minilo, je brez sape in z izplazenim jezičkom spet mirno stopicljaj poleg nje.

Postajalo je temneje. Oblačna gmota, ki se je valila od severa in skrita za robom od daleč pošiljala v vetru plešoče snežinke, je napolnila dravsko dolino in zastrla nebo nad Pohorjem. Uršina spodnja čeljust je drhtela, potegnila je rokave jope k zapestjem, a ni pomagalo, in mraz je lezel za nohte. Saj ni več daleč, niti uro, se je tolažila, ko ji je korak vedno bolj slabel. Moči so jo izdajale, pešala je od mraza, težkega koša in praznega želodca, ki si ga zaradi začetega posta ni napolnila, kakor bi se spodobilo pred naporno potjo. Pa je bilo vse do maloprej še lepo in tako toplo in gozd je še pred nekaj trenutki dehtel po trohnohi odmrlega listja, ki se je razkrajalo v pričakovanju pomladi. Čedalje težje je naredila korak, začudena je opazila, da se je sneg že prijemal tal in močni sunki vetra so z njim pometali med deblji, ki so s severne strani dobila za prst debelo oblogo.

Bog mi pomagaj, ostal bo brez živeža, če sedaj obrnem, je vročično razmišljala. Po glavi so se ji podile misli, ki so se ji prikazovale kakor skozi metež, skozi katerega je hodila vedno bolj pijano, da se je Lisko nekajkrat obrnil in se čudil njenim majavim gibom. Pred očmi je videla njega, njegov neobriti, a vedri obraz in – sebe, ki bo stopila med duri z živežem v košu. Smejal se bo, ko bo nalagal polena na ognjišče in segrel kočico, pristavil čaj za premraženo ženo, jo pokril z odejo in pobožal po premrlih licah. Malo jo bo tudi karal, vendar dobrohotno, saj bo vedel, da je šla na pot zaradi skrbi zanj. Nato bo zaspala in ko se bo prebudila, bo vse tako, kot je bilo.

Lisko je zaskrbljeno bevsknil, da bi prebudil gospodarico iz otopenosti, med katero se je zaletavala v smreke, ki so ji zastavljale pot. Ni ga slišala, stopala je kakor vol pred plugom, ki je naučen, da brez

² Drvarjenje.

³ Blagoslov, v tem primeru velikonočnih jedi.

⁴ 24. junij, ljudsko – začetek poletja.

⁵ Gozdna poseka, krčevina.

FOTO: PETER STRGAR

razmišljanja vleče težki jarem in postavlja nogo pred nogo. Njene misli so odtavale po poteh, ki jih je prehodila v preteklih letih ...

OMNIA VINCIT AMOR⁶

Njen starejši brat se je pozno ženil, druga dva pa sta odšla s trebuhom za kruhom in mati jo je vpregla za domačo gospodinjno. Ženska, ki jo je pripeljal brat, ki je zagospodaril, je bila dobra po srcu, za delo pa neokretna, še huje, po navadi ga niti ni opazila. Preden se je zavedla, so minila leta. Postala je neplačana dekla na lastnem domu, bratu je vodila gospodinjstvo in pomagala skrbeti za njegove otroke, pa tudi mati se je zanašala, da bo skrbela zanjo na stara leta. Nase ni utegnila pomisliti. Zaradi vpetosti v delo in skrb za družino je le redko našla čas za druženje z ljudmi. Veselic in plesov se je namerno ogibala, v družbo je zašla morda le na ličkanju in podobnih kmečkih opravilih, kjer se je delo dopolnjevalo z družabnostjo.

Dve leti po bratovi poroki so fantje ob pepelnici prvikrat prislonili ploha na

njihova vrata. Šele tedaj se je zavedla časa, ki se je pomikal neopazno in nepovratno kakor Dravinja po dolini. "Poglej, Urša," ji je dejal Polh neko nedeljo, ko jo je počakal ob poti. "Ne znam govoriti pametno kakor gospod učitelj in še manj gladko kakor gospod pri maši. Ampak kar ti bom povedal, je resnica! Glej, sam sem ostal na malem gruntu. Brat je odšel v Ameriko, mati pa so mi lani umrli in hiša je ostala brez ženske roke. Dela se ne bojim, a le dve roki sta še za slabo življenje malo. S holcerijo bom zaslužil in nakupil živine in oprave, mogoče razširim še poslopje, ako bog da. Manjka pa mi žena, ki bo pridna in se ne bo bala podpreti hišnih vogalov. Dobro veš, da te rad vidim, Urša. Ženske po vasi so si že in si še bodo brusile jezike zavoljo naju, a ni mi mar. V tebi vidim tisto, česar potrebujem za prihodnost. Vem, da si vājena dela in tudi, da te bodo težko pustili od doma. Toda jaz mislim, da je prav tako po božji kot po človeški postavi, da mladi pášejo skupaj in da morajo najprej poskrbeti za svojo prihodnost, potem pa šele vračati hvaležnost. Če bo tako aneslo, da bo materi na starost težko

v lastni hiši, pa obljubim, da ti ne bom branil vzeti jo k sebi."

Prijel jo je za roko: "Iz srca sem govoril. Premisli in mi odgovori do naslednje nedelje, na tem mestu. Stopil bom do župnika in se domenil. Ko bodo zorele tepke, boš lahko že pod mojo streho, če boš seveda hotela."

Takšno je bilo njegovo snubljenje, čisto in pošteno. Komaj je dočkala naslednje nedelje, da mu je lahko pritrčila ...

USODNI POČITEK

Od mraza otrdeli obraz ji je spreletel smehljaj. In nato se je ponovno zaletela v smreko, ki je ustavila njeno slepo blodenje po gozdu. Ozrla se je naokoli. Vse je bilo v belem, veter se je umiril in vladala je tišina. Vse smreke so se zdele enake, gozd se je raztezal v nedogled, nepregleden in lep. Odložila je koš in sedla na širok stor, ki je vabil k počitku. Samo malo, da si povrne moči. Ne more biti daleč, prav gotovo ne more biti!

Teden dni po pepelnici se je Uršin mož odpravil v dolino. Novega snega je bilo dve pedi in delo v gozdu je zaradi nevarnosti zastalo. Težek sneg se je držal vej, da so se

⁶ Ljubezen premaga vse; Virgil.

pobesile globoko ob deblih. Sklenil je, da bo pametneje, če se za kakšen teden umakne v dolino in spotoma prinese živeža, ki mu ga je že primanjkovalo. Ko se je s snegom v kočico prikradel mraz, se mu je stožilo še po topli postelji in že navsezgodaj se je odpravil domov.

Gotovo me bo vesela, je razmišljal, ko je stopil med prve kebeljske hiše. Dim iz dimnikov se je leno sukľjal proti sivemu nebu, ki ga nikakor ni mogel preluknjati sončni žarek. Pod leseno šupo je tleskalo in pokľjalo, ko so bukova polena odletavala s tnal in se preobračala po tleh. Hlapec Johan je počasi, s pipico v ustih, cepil drva. Ko je ugledal prišleka, je dvignil roko s sekiro v pozdrav. "Ho, dober dan. Pa kar sam v dolino?" Mladi gozdar mu je prikimal in se čudil vprašanju. Mar ga ima stari hlapec še za otročaja, ki ga je čudno samega gledati, kako kolovrati po Pohorju? Odvrnil mu je zgolj z *bogdaj* in se spustil proti domači Okoški Gori. Naznanil ga je pasji lajež, ki je na prag prignal Mico Jerajevo. Čeprav je imela vse testene roke, ker je ravno mesila kruh, se je morala prepričati, kdo gre skozi vas. Tudi ona se je čudila, ko ga je videla s košem opletajočega proti dolini. "Glej no, nisem vedela, da bodo nekateri letos kar do poletja v holceriji! Mladi nimate nič pravega spoštovanja do vere, odrekanje v postu se ne pozna samo pri žlici," je pripomnila nesramno in brez uvodnega pozdrava. Najprej je hotel mimo, poznal je Mico in njen strupen jezik, vendar ga

je nekaj gnalo, da se je oglašil. Tudi ona je govorila čudno. Privzdignil je krajec klobuka in stopil do praga.

"Bogdaj, botra, kaj pa vam ni po godu? Menda ne bom na holceriji lubja otepal, če težko in pošteno delam?" ji je pogledal v bolestno radovedne oči. Mica Jerajeva je ob tem osupnila in v zadregi jecljala.

"Saj nisem mislila nič hudega, seveda imaš pravico do jela kakor vsi težaki in bolniki, ki so izvzeti iz strogega posta, bog mi je priča, da nisem mislila nič slabega. Le čudila sem se, ker si tam gori delaš take zaloge. Revico sem gledala, ko se je trudila otovorjena kakor mula, sedaj pa greš še ti po en koš. Mislila sem si, kočo imaš vlažno in toliko moke ti še splesni!" Beseda je dala besedo in nazadnje se mu je posvetilo, zakaj ga je hlapec ogovoril, če je sam na poti. Urše nihče ni videl pri povratku, on pa do sedaj niti vedel ni, da mu je že pred tednom nesla živeža na Pohorje ...

GROZLJIVA NAJDBA

Pri iskanju so pomagali ljudje obeh vasi, a naključje je hotelo, da jo je našel prav on. Pol ure pod kočjo je opazil pasje sledi, ki so se vile do poti in nazaj v gozd. Zjutraj jih ni opazil, sedaj pa jim je sledil in naletel na štor, na katerem je sedela s snegom pokrita postava. Ena roka je počivala na košu, druga pa nemočno visela proti tlom. Ob njenih nogah je ležalo zvito pasje trupelce, ki pa ni bilo pokrito s snegom kakor nesrečna Urša,

ki je imela rokav jopice raztrgan v dolge franže. Lisko se je verjetno zaman trudil spraviti gospodarico pokonci, vlekkel jo je za rokav in bevskal, toda tedaj je ta že dremala v izdajalski toploti, ki jo je preplavila. Kuža je vsak dan po večkrat tekkel do poti, kjer je slutil človeško navzočnost, toda dočakal ni nikogar. Pazil je nanjo pred lisicami, dokler se ji ni v neki mrzli noči še sam pridružil.

ČUDNA USODA POLHOVINE

Polhovemu gruntu se je pisala kaj čudna usoda. Mladi vdovec se je po pogrebu vrnil v prazno hišo in nekaj dni ga sploh ni bilo na spregled. Po tem se je nekega večera pojavil v gostilni, da bi utopil žalost. To se je ponavljalo dan za dnem, minila je velika noč in ozeleneli so travniki, Polh pa je zlival vino po grlu vino s tako vne-mo, da je žuborelo kakor potok. Nihče ga ni mogel pregovoriti, nikogar ni poslušal. Pil je, se utapljal, a utopiti žalosti ni mogel. Možje so zmajevali z glavami in celo najbolj zlobne opravljivke so bile osuple nad silo izgubljene ljubezni. Ko je že kazalo, da bo s početjem nadaljeval vse, dokler ne zmanjka grunta ali ga uniči pijača – ne eno ne drugo ni bilo videti daleč, je nekega dne kratko malo izginil.

Šele jeseni, ko so ponovno dozorele tepke, se je po potujočih krošnjarih raznesel glas, da je odšel na holcerijo v romunsko Transilvanijo. Cesar je dobro plačeval močne in spretne delavce, ki so v anektiranih pokrajinah krčili nepregledne gozdove in pomagali polniti državno blagajno. Dálo se je zaslužiti mnogo, a veliko se jih nikoli več ni vrnilo. Nekateri so si ustvarili domove v tujih krajih, mnogi so postali žrtve nevarnega dela ali pa na povratku s polnimi mošnjami cekinov padli v zasedo roparjem, ki so prežali ob dolgi poti. Nikoli pa niso izvedeli, kako je bilo z njim. Zato pa se je že mesec dni po njegovem odhodu nepričakovano vrnil iz Amerike Polhov pozabljeni brat. Domov je prišel jetičen, shujšan in prezgodaj osivel od naporenega dela v rudniku. Tobak in pijača, s katerima si je lajšal težko življenje, sta mu tudi pustila sledi in jeseni so ga pokopali v grob ob Urši. Mala Polhovina je s tem prenehala obstajati. Bilo je to leta 1862 (1860). Na mestu ob poti, kjer je Urša nesrečno smrt storila, pa so pozneje vaščani postavili lesen križ v opomin popotnikom, ki jih korak zanese v širne pohorske gozdove. ◉

FOTO: ANDREJ TROŠT

Poslušajte me ne glejte me!¹

Deset zapovedi za novodobno vedenje v hribih

✍️ Robi Ocvirk

Od nekdaj se tako v dolini kot tudi na višavah niso prav vsi obnašali olikano, tako kot določa postava in narekujejo običaji. Novi zagnani skrbniki naših hribov so poskušali prelisiti to izkušnjo in prevzgojiti nevzgojene tako, da so stara pravila o obnašanju v sodobni obliki kratkih ukazov in prepovedi pribili na vse koče, kažipote in mogočna drevesa ob poteh. A glej ga, vrabca – izid je bil ravno nasproten, saj se sedaj samo še izjeme ravna po zapovedih. Naš narodni značaj nas ne sili v pretirano junačenje, pač

pa zelo radi kršimo napisane ukaze, kadar mislimo, da nas nihče ne vidi, češ: "Ti tam zgoraj meni že ne boš ukazoval," kar izpričuje zgodnica iz pred stotih let: Ker je cesarska oblast ugotavljala, da ljudje na Kranjskem vedno manj ubogajo zapisane ukaze, so preizkusili državljansko pokorščino s klopjo, na katero so obesili napis "NETIKAJ! SVEŽE PLESKANO!" Od stotih mimoidočih jih samo pet ni potipalo klopi, pa še ti ne zato, ker bi bili ubogljivi državljani. Dva sta bila nepismena, dva sta slabo videla, zadnjemu pa se je kot upokojenemu

pleskarju po toliko letih opletanja s čopičem gabil že duh sveže barve, kaj šele, da bi se je dotaknil. Prav gotovo bi bil izid takega ali sličnega preizkusa tudi sedaj primerljiv: nepismenih sicer ni več, a nas je več takih, ki slabo vidimo in iz nečimrnosti ne nosimo očal. Tudi tisti upokojenci, ki se jim neka stvar gnusi, se zmeraj znajdejo na nepravem mestu ob nepravem času. Sledi preprost zaključek, da je treba zapisati ravno nasprotno ukaze. Tako predočam stara pravila v novi preobleki.

1. TRGAJ PLANINSKO CVETJE!

V priljubljeni oddaji Gore in ljudje je Marjeto med obiskom planinske razstave v osrčju Tirolov tamkajšnji glavni ključavničar (skrbnik ključavnic) podučil, da pri nas na Golici s popolno prepovedjo trganja ključavnicam ne koristimo, marveč jim celo škodimo. Cvet izsesa vso moč iz rastline, ki ni sposobna preživeti naslednje zime ali je vsaj spomladi zelo oslABLJENA. To seveda velja za vse cvetje. V prenesenem pomenu je to videti tudi na "cvetu de-

klet": tiste, ki se sproti obtrgavajo, so polne življenjskih moči, žalostno pa je videti one druge, katerih cvet se uvel osuje sam od sebe. V obeh primerih trganje cvetov koristi tudi trgaču. Kot poje ljudska pesem: "On utrgal je cvet, zdaj vriska vesel ..." A veselje je zlasti v teh duhomornih časih bistveno, saj preprečuje obolenja duha.

2. KÁLI GORSKI MIR!

Tudi poprej je bilo izjemoma dopušče-no kričanje kot: Na pomoč! Pazi, kamen! Čeprav so bili čuvarji gorske tišine strogi, so pogledali skozi prste tudi takemu, ki je zavriskal na vrhu po večletni prisilni odsotnosti zaradi vzrokov z začetnico *za* (zapor, zadetost, zakonska zveza ...), ali pa gorskemu kolesarju, ki je zajodlal ob dosledni ponovitvi prvotnih okoliščin samega rojstva jodlanja. Če še ne veš, iznašel ga je kolesar Tirolec, ki mu je premoženje potegnulo med verigo in zobnik. Da so bili čuvarji res strogi, izpričuje pripetljaj izpred desetletij, ko so posredovali na pritožbo planinca, ogorčenega zaradi kričanja brez opravičljivega razloga pod robom Stene. Na srečo se je brž razjasnilo, da je šlo za nesporazum. Zaplezani začetnik je klical na pomoč, a ker je bil kot

vseučiliščnik bolj razgledan, se je oglašal mednarodno: SOS, SOS! Prijavitelj je to razumel kot *zos* in je mislil, da klicočemu manjka omaka za testenine. Posredovanje se je srečno izšlo s spravno večerjo na Doliču, vendar z manjšo lepotno napako. Ker se tamkajšnja kočja kliče za Tržaško, niso dobili testenin z omako, marveč *pašto s šugom*.

Sedaj je hrušč prav zaukazan ali vsaj nujno zlo. Pokoren šesti zapovedi se moraš peljati tem višje, za kar pride prav največji in s tem najhрупnejši pogánjanec na vsa štiri kolesa, ki ti prihrani dolgočasno hojo po planinskih travnikih. Če se bojiš globe, pokrij vozilo s svežimi smrekovimi vejami. Tudi če ga bodo čuvaji videli med vožnjo, bodo mislili, da je zeleni Jurij. V gozdovih upoštevaj uradno navodilo Zavoda za gozdove, ki za odvracanje nevarnosti medvedovega napada priporoča glasno govorjenje. Ker velja tudi za medvede, da se jim s starostjo sluh slabša, za vsak slučaj raje kar kriči. Ko ti bo čez čas glas opešal, se spomni starega Tožbarja - Špika in ne boš verjel, kako hitro se ti bo glas povrnil! Grlo si lahko obvaruješ z uporabo glasbene skrinjice. Seveda ne smeš uporabiti slušalk, kajti tako bi škodil

FOTO: ZORAN GABORVIČ

¹ Odsotnost vejice v naslovu ni slovnična napaka – spomni se Pitije!

FOTO: ROBERT KLANČAR

samo sebi, temveč moraš zvočnik naviti do konca. Taka naprava na zgoščenke je sploh edini primeren način tudi za odganjanje naše najnevarnejše gozdne živali. Če trikrat zaporedoma zavrtiš popevko, ki ni ravno biser pesništva ali dragulj glasbe, popusti še tako trdovraten klop in se odplazi na varno. Obenem boš opazil, da se je prej neznosna gneča na stezi kar porazgubila in nenadoma boš hodil v miru in sam.

3. PLÁŠI DIVJADI!

Divjad se je pomehkužila, saj nima pravih sovražnikov. Orlov ni več, lisice je zdesetkala steklina ali so jih pospravili lovci s tistim izgovorom; še volkovi so se polenili in se preselili na Primorsko, kjer se zaščiteni zdaj brez truda gostijo z ovčami. Včasih so divji lovci poskrbeli, da so preživeli samo

sposobni primerki, saj so vse počasneže in neprevidneže sproti pospravili. A kako bi delala izbor sedanja nedeljska zelena bratovščina, ko se jim tako smilijo, da jih še sami krmijo s senom in so tako rekoč prijatelji!? Še podnebje se je omililo in zima ne pobere niti najbolj kilavih mladičev. Tiste, ki omagajo, pa najdejo dobre duše in jih do pomladi redijo doma, potem pa jih spuste nazaj v gozd – rejene in zaupljive. Stric Darwin bi že dvignil roke nad usodo naše divjadi, če nas ne bi bilo vsaj nekaj, ki se iz občutka dolžnosti do narave s hrupnimi vozili na dveh ali štirih kolesih podimo čez drn in strn, plašimo srnjad in jelenjad in ji tako vračamo vsaj malo preživetvenih sposobnosti. Odkar se je zlatorog užaljen odselil, se njegovi potomci raje kot *v strminah nad škrlatno globočino* držijo na položnih zelenicah. Za njihovo preganjanje težje poskrbimo, saj so *vrtoleti* za nas še predragi, tako da si moramo zaenkrat pomagati z manjšimi letečimi ropotali – zmaji in padali.

4. UBIJAJ KAČE!

To je lažje reči kot izvesti, vsaj na bolj obiskanih poteh, kajti odkar po njih množično žvenketamo s palicami, se je preplašena laznina umaknila daleč proč, misleč, da se ji bliža vojna barka s priklenjenimi veslači. Zato je toliko večje zadovoljstvo, če kje v odročnosti zalotiš vsaj belouško – kača je le kača. Žal dostikrat zaradi podobnosti kratko potegnejo slepci, daljni sorodniki kuščarjev iz vročih dežel. Za kačomor nam ni treba iskati utemeljitve v ljudskem izročilu, saj ga zapoveduje že sama knjiga vseh knjig: "Evin in kačin zarod se bosta vekomaj sovražila!" Naj dodam še svojo osebno zamero: po razvpitem ponujanju

jabolka v raju sumim kačo, da je prav ona pobudnica zdrave prehrane. Če sedaj na kakem vrhu namesto sadja potegneš iz oprtnika klobaso, te drugi osvojitelji prebodejo s takimi pogledi, kot da bi bil zločinec.

5. SVINJÁJI!

To ne pomeni, da govori grdo, temveč da puščaj smeti tam, kjer nastanejo, kot narekuje usodnostno-določilni nazor. Primer: usoda je določila, da me je ravno tu toliko užejalo, da sem moral izprazniti pločevinco, ki mora po določilu usode ostati prav tu. Na ta način ne bomo več onesnaževali lepe gorske narave z rdeče-belimi packami, saj bo po smeteh dosti bolje videti, kje potekajo planinske poti. Za začetek se prizadevni predhodniki, ki so večinoma prvi spreobrnjenci iz označevalnih odsekov planinskih društev, že trudijo na neoznačenih poteh in brezpotjih, kamor poprej niso smeli z lončki barve. Tam zaradi lažjega razvéda sedaj obešajo rabljene vrečke na veje. Še bolje označiš pravo smer, če namesto tiste pločevinke iz gornjega primera izpiješ dve (po ljudskem izročilu: ena ni nobena, dva se že kar pozna) in ju zvežeš skupaj, tako da se v soncu bleščita, v vetru pa pozvanjata, kar je neprecenljiva pomoč zlasti v megli in ponoči.

6. HITI!

"Le urno, Uršika, dvigaj pete, če noč te ujame, ti bo gorje!" Življenje je kratko, nedelja še krajša in da te ne ulovi noč, ne bodi obziren do počasnih starčkov. Če se ne umakne na prvo glasno pripombo, ga odrini. Bo že vedel za drugič! Na vrhu si pritisni žig na hrbtno plat dlani ali še boljše kar na čelo in oddrvi nazaj. Kdor te bo začudeno vprašal, če se ne boš niti razgledal,

Kozorog FOTO: LADO MRAKIČ

Gad FOTO: ROBERT LOGAR

ga poduči, da je v zadnjih nekaj stoletjih, odkar se je podrl Dobrač, naš gorski svet ostal povsem enak, tako da se razgled od zadnjič ni mogel spremeniti. Svetuj mu še, naj raje uživa razgled doma iz knjige Sto najlepših razgledov, kjer je res vrhunski, na vrhovih pa ga vedno kvarijo oblaki, če že ne v bližini, vsaj na obzorju. Pri vsem tem hitenju imaš še to srečo, da se ti ne more pripetiti usodna napaka kot nesrečnemu Vladimirju v Steni. Utegne se sicer končati enako, a ne iz istega vzroka: on je hitel, da bi ujel zadnji vlak iz Mojstrane, a tebi je le-ta odpeljal že pred pol stoletja.

7. NE POZDRAVLJAJ!

Slej ko prej sam na lastni koži spoznaš, da moški nikdar ne bo vedel, kaj ženska pričakuje od njega. Kavelj pri pozdravljanju je ravno v negotovosti – ali ima prednost spol ali starost? Ker bi rad naredil nanjo vtis uglajenega kavalirja, srečujočo planinko vnaprej pozdraviš. Narobe! Sicer ti narejeno posladkano odzdravi, a v ostrem pogledu izpod čela lahko kar bereš njene misli: "Nesramnež (ali še kaj hujšega), da me pozdravi naprej! Toliko denarja sem zmetala za pomlajevalne obkladke, napitke in obdelave, da bi se Kleopatra s svojo kopeljo v mleku oslic lahko skrila pred menoj! Le kako more misliti, da sem res starejša!" Prepoznavanje je še dodatno oteženo, odkar ženske nosijo hlače tako in drugače; v *kiklah* hodijo po hribih samo še Škoti, vsi drugi pa smo enako oblečeni. Niti na barve se ne moreš več zanesti, saj te lahko čaka neljubo presenečenje v nežno obarvani vetrovki, še posebej rožnati. Zatorej raje drži jezik za zobmi! Saj to priporoča že ljudsko izročilo: "Pod klančkom sva se srečala, (samo) milo se spogledala." Da te ne bi skušnjava premamila, ob srečevanju raje povesi glavo in strmi v tla. Če te vseeno kdo pozdravi, ga lahko samo grdo pogledaš in molčiš dalje ali pa mu zabeliš s takim odzdravom, da si bo premislil še kdaj koga pozdraviti. Na junaški "Zdravo!" je ustrezen odziv seveda "Bog ga daj!" A če nastopaš v vlogi počasnega starčka iz predhodne zapovedi, hitrecu na njegovo pošiljanje *nekam* dobrodušno odzdravi: "Enako tebi, sinko!"

8. KLIČI GRS ZA VSAKO FIGO!

Tega ne priporočam ob sobotah in nedeljah, ko je po teh storitvah večje povpraševanje in se zna zgoditi, da ne boš takoj na vrsti. Po dolgem mrzlem čakanju se boš naveličal in se sam spustil v dolino.

A med tednom reševalci nestrpnost pričakujejo vsak klic. Kot morda ne veš, niso zaposleni v GRS, temveč jih – kot večino nas – izkoriščajo pogoltni delodajalci ali še bolj požrešna država. Tako jih boš odrešil stanja pred žarečim plavžem ali za morečim tekočim trakom, druge spet brezplodnega posedanja v veselje do življenja jemajočih pisarnah. Njihovo stalno pripravljenost lahko primerjaš z vodilom Ižanske *pažarne abrambe*: "Mi tako radi vidimo, da zagori, da lahko potem ljudem pomagamo!" Zato se je tudi spremenil odnos med rešenci in reševalci. Včasih so se rešenci, če so bili še pri sebi in pri denarju, drugače pa njihovi svojci, reševalcem še dolga leta zahvaljevali za pomoč in jim seveda dali za pijačo. Sedaj se ne zahvaljujejo rešenci (ti se kvečjemu jezijo, ker je šlo tako počasi, njih pa je zeblo), temveč reševalci njim, ker so jim omogočili lep dan v hribih namesto stanja ... (glej zgoraj). Naj izkoristim to priliko, da pozovem tista dva, ki sta pred leti poklicala GRS izpod vrha Nanosa, ker si zaradi burje nista upala ne naprej ne nazaj, da sporočita svoj naslov ali vsaj bančni račun. Reševalci jima za lep dan na (čeprav nizkem) hribu namreč še zmeraj dolgujejo zahvalo in pijačo, kajti preden so prišli do njiju, sta se premražena naveličala čakati, čeprav burja ni prav nič pojenjala.

9. LE PIJ, LE PIJ ...!

Poročila GRS razkrivajo, da jo pri lažjih nesrečah bolje odnesejo pijani pone-srečenci, dostikrat sploh brez poškodb, morebitne rane pa se jim hitreje celijo, ker so že vnaprej od znotraj razkužene. Gornje ugotovitve so samo na prvi pogled presenetljive, saj je stara modrost, da ima pijanec srečo in da "če pogrne, se kot prazen žakelj zvrne". To si lahko že sam ugotovil, če si, seveda nehote, v svoji planinski zgodovini primerjal padec nabito polnega in skoraj praznega oprtnika – prvi se poskakujoč razpoči že na tretji skali, a drugi se v globino bolj povalja in ob prvi priliki obleži. Tako se tudi pijanec ne upira usodi in se mehko zvali do prve police – seveda če je tam pri roki. Pitje je nasploh priporočljivo za zdravje, saj o tem poje vsaj polovica naših ljudskih pesmi. Znanost je dokazala, da veselje odganja bolezn. Še posebej je učinkovito vzajemno delovanje več vrst veselja, kar je najlažje izvedljivo ravno v hribih. Če "En glažek al' dva, to nam veselje da" izvajamo v sozvočju s prvim in najslaviteljšim slovenskim zapisom

FOTO: LADO MRAKIČ

z vrha Triglava "Moje najvezhe veselle je na gorah" in še z zgoraj omenjenim veseljem ob trganju cvetov, nam ne more do živlega še tako napadalna bolezen, niti najnovejša svinjska. A pretiravanje z enim (zlasti tem prvim veseljem) lahko ogrozi ostala dva in skupni učinek bo slabši. Pogost je primer, ko od prevelikega pitja namesto ene vidiš kar dve rožici; medtem ko se odločaš, katero bi utrgal, naenkrat izgineta obe – še najraje pa zmanjka kar nesojenega trgača.

10. POTEPTAJ VSAKO SMUČINO!

Zdaj ko to bereš, je zima najbrž že mimo, a spomni se te točke, ko bo prvi sneg spet prekril dol in breg ter se bodo smučarski navdušenci – tekači, sprehajalci, turni in tisti čez drn in strn – spet podpisali nanj. Če peš naletiš na smučino, naj te ne premami vzporedna utrjena gaz, ampak odločno poteptaj smučino in to čim bolj neenakomerno, da bo izgubila pravico do svojega imena. To ti mora biti sveta dolžnost, tudi če te smučina zapelje proč od tvojega cilja; boš pač naredil ovinek. Čeprav se boš bolj namučil (isto največkrat velja tudi, če ni gazi, saj te smučina le redkokdaj drži, klecanje pa je napornejše kot enakomerno brodenje po celcu), boš ponosen na svoje delo. Smučarjev značaj je namreč šibek in ga zvožena smučina premami, da zdolgočaseno drsi po njej. Tako pa ga prisiliš v užitek utiranja nove vzporedne sledi v nedotaknjeno belino.

Opomba: če bo kdo od nesojenih teptačev narobe razumel gornji poduk in bodo slučajno kakšne smučine res ostale nedotaknjene, predlagam, da njihovi uporabniki – smučarji – v zahvalo dajo simboličen prispevek za dober namen – na primer GRS Bovec ali Skladu Okrešelj. Enako lahko store tudi tisti pešaki, ki jih bo začela peči vest zaradi nekdanjega teptanja.

Sklepno vprašanje: kam boš torej postavil vejico v skupnem imenovalcu vseh zapovedi: *Poslušaj me ne smeješ se!* ○

Karnijska transverzala

Dva dneva vandranja z levo po Avstriji, z desno po Italiji

in Vid Pogačnik

Na Pfannspitze / Cimi Vanscuro – namenjena sva daleč proti vzhodu

Ponosno ropotava s kolesi na strehi skozi Ziljsko dolino in naprej v dolino Lesachtal, ki ni dosti drugega kot njen zgornji del. Ponosno zato, ker imava tako imeniten logistični načrt: kolesi pustiva na vzhodu, se z avtom peljeva čez sedlo daleč na zahod, narediva tridnevni pohod po velerazglednem grebenu in se potem s kolesi vrneva po avto. Makadam v stransko dolino Frohn Tal, grob kot Stalinov karakter, nama vzbudi prve pomisleke o pravilnosti odločitve. Vseeno tam pustiva kolesi.

Uro kasneje, onkraj sedla Kartitsch, pa je svet spet lep, vsaj dokler samo trpava stvari v nahrbtnika. Tako težka sta, da se kamenje na poti kar drobi pod najinimi nogami. Zato torej je pot v Winkler Tal in gor čez ostenje, ki tvori zatrep spodnjega dela doline, tako gladka! Njeno kamenje so najprej med prvo svetovno vojno drobile noge tisočih vojakov, kasneje pa nas planincev, ki odhajamo na večdnevne pohode.

Na vrhu stene s slapom, kakih 500 metrov bliže nebu, se pri Prinz Heinrich Kapelle pot spet izravna. Strateške zahteve glede prenočišča so velike: ne v koprivah ne v močvirju, varno pred kravami, kar-

seda razgledno. Skalnat griček s podrto kočo in mehko, ravno travo na vrhu bo kot majhna trdnjava. Šotor se mu lepo uleže na rob.

DRUGI DAN

Tukaj nihče ne budi, a v hribih se človek kar sam odpravi v nov dan. Nad naslednjo strmino je koča Obstanser See Hütte. Najdeva jo že zbudeno. Obideva jezerce in se spet ustaviva pri čisto majhnem vojaškem pokopališču na pol poti do glavnega grebena. Večina padlih pač leži v dolini.

Na grebenu pa kakor da bi zadonele fanfare! Kakšen pogled na Dolomite! Zato sva torej prišla? Pfannspitze/Cima

Vanscuro, 2678 m, je prvi visoki vrh druge etape karnijske transversale. Temne kamnine, le proti vrhu strma pot in pogled kmalu zaokroži v vse smeri. Prvo dete iz *sixpacka* laškega je še izborno mrzlo. Da se ti orosijo oči, ki tako hrepeneče premerjajo naslednji cilj: Große Kinigat/Monte Cavallino, 2689 m. Ta je pa bel, apnenčast, torej skalnat in prepaden. Od zahoda gre nanj tudi ne čisto lahka vojaška pot, čez južno ostenje pa kratka ferata. Ali bo ta primerna za tako težka nahrbtnika? Ničesar nimava s seboj za varovanje, saj sva vendar prišla na dolgo, a lahko pohodno turo. Na sedlu Sandiger Boden med Malim in Velikim Kinigatom se še vidi

ostanke iz prve vojne. Potem vstopiva v kratko, senčno ostenje. Tam prvič plezava po belem, zglajenem marmorju. Neverjetno! Kakor da bi ob strelovodu lezel na kako lepo katedralo. Tudi na planotici tik pod vrhom so ostanki barak. Zaradi malo prehitrega tempa noge pri križu javijo rahlo utrujenost. Kar mir, saj smo šele dobro začeli!

Pogled z vrha v južno ferato naju docela pomiri. Saj je le strma rampa! Tudi tu so ploščice gladkega, a nazobčanega marmorja. Hitro sva spodaj na meliščih, potem pa pod pravim dolomitskim stolpom Königswandtürmlom odkorakava na sedlo Filmoor. Saj bova šla naprej po grebenu, ja, ampak kočica je samo sto metrov pod sedlom in grli sta suhi.

Petero detet iz laškega *sixpacka* niti ne zameri preveč, da na mizo prinesejo avstrijsko pivo, od gostega pa zelenjavno juho. Zelišča so neprepoznavna, najbrž kar iz ščavja tik pod kočico, kosi pa tako veliki, da bi k žlici morali servirati še sekuro. Ampak jezik takoj odobri, želodec je neizmerno hvaležen, obroček na koncu črevesja pa tako ali tako še ne ve, da bo do konca dneva moral trdo stiskati. Še dobro, da telo toliko tekočine preznoji!

Po kosilu se odpraviva nazaj na greben – malo zadremat. Ja, če nama ne bi ravno takrat na "verando" prišla skupina Italijanov, glasnih junakov teh karnijskih grebenov. Nič nisva spala, pa tudi po grebenu nisva šla naprej, saj je postal prepaden in je Jasmina rekla, da s takim nahrbtnikom že ne bo opletala po njem. Čez slabo uro sva bila že doli pri Oberer Stuckensee, ampak za počitek sem izbral napačen konec jezera. Na drugi strani, oh, pa že mimo tiste lepe peščene plaže sva šla, je namreč ščebetalo prgišče mladenc, vedno pogumnejših, dokler se niso slekle in je šele ledeno mrzla voda ohladila vročo goloto. Iz doline gor je prišel starejši planinec tehtnega koraka, najprej zaslišal kričanje, potem ugledal prizor in ga ni kar takoj kap, temveč je, ne bodi len, brž še on pomočil svoj toplomer v jezero, katerega temperatura se je hitro dvigala proti normalni. Bogu všečen prizor gotovo ni bil vzrok, da so se izza glavnega karnijskega grebena prikazali temni oblaki.

Prizor je minil, treba je iti naprej. Spet gor, seveda, na sedlo Heretrieigel. Iz doline, ki jo zapuščava, sem gor pozvanjajo zvoki pastorage. Spodaj je še eno lepo jezero, s sedla pa v pobočju nad dolino Obertilliacher Tal že zagledava kočico Porze Hütte.

Konec etape! Ja, bo, ko bova prišla do tja. Pot gre namreč še malo gor, pod Wildkarleckom/Cimo Vallono, potem pa dol in pod celotnim severnim ostenjem Porzeja/Cime Palombino, čez številne grape in podro skalovje spet gor h koči. Že ves dan prehitava malce zavaljenega mladega fanta, ki si očitno privoščiči krajše počitke kot midva. In vsakič, ko ga prehitava, ima bolj žalosten in utrujen pogled.

Kočica Porze nama ni všeč. Ne moreš natočiti vode, ne da bi šel v jedilnico, kjer pa ni zastoj. Deteta laškega *sixpacka* pa bodo mrzla šele naslednje jutro. Zagrizeva v breg in se čez sedlo prevaliva na italijansko stran. Tam vlada samota. Ob poti je lepa travnata terasa. Sva precej nad 2000 metri, večerno sonce Karnijce boža z oranžno toplino, a še preden postaviš šotor, je treba zlesti v spalni vreči. Vse se prijetno upočasni, dan se čisto naravno končuje. Z nočjo.

TRETJI DAN

Uvod v običajne jutranje opravke je seveda fotografiranje. Porze/Cima Palombino zlato žari. Nahrbtnika sta težka, duši pa lahki kot pereščica, ko že navsezgodaj lebdita nad razglednimi grebeni.

Na vrh Bärenbadegga/Crode Negre, 2438 m, je le lahek, lep sprehod. Južno od glavnega grebena je najlepši grad Crode dei Longerin. Prijatelj Fabrizio je na SummitPostu skupinico tako lepo opisal, a v resnici je še lepša. Na severu se bleščijo Visoke Ture, vzdolž glavnega grebena pa se vrhovi kar prerivajo, toliko jih je. Ledeno kavo na vrhu torej spremljajo prav tako imenitni pogledi kot tisto pravo v piranskem Café teatru.

Glavni karnijski greben je v tem delu zgrajen iz paleozojskih kamnin, zato so vrhovi kljub višini zaobljeni in travnati. Pot valovi skozi gorsko cvetje, v glavnem po grebenu, malo pa čez sončna južna pobočja. Vzameš vrh ali pa tudi ne. Če ga, ga počastiš s pivom, saj je nad 2000 metri menda vse dovoljeno, razdalje v nogah pa se nabirajo. Križ na Reiterkarspitzu/Monte Cecidu, 2422 m, je pomaknjen na avstrijsko stran. Vzhodna obzorja, kamor morava danes še priti, se že izgubljava v mrču. Sicer pa, komu pa je sedaj še mar za lepo vreme?

Vztrajno enoličnost pohoda zmoti kralval. Celoten hrib nad planino Manzon belo gomazi. Toliko ovac skupaj še v življenju nisem videl. Nekaj jih žene sem in tja, kot bi veter podil oblake. En sam pes!

Große Kinigat / Monte Cavallino izpod kočice Filmoor Standschützenhütte

Pastir je za tako velik trop nesorazmerno flegma, ampak pes, ta bo pa danes svoj obrok prav gotovo zaslužil. Dolgo opazuje skrivnostne vzgibe tolikih življenj, nazadnje je kljub silnim premikom prizor skoraj enak kot pred pol ure.

Hochspitz/Monte Vancomun, 2580 m, naslednji cilj in najvišji vrh etape, je še daleč na obzorju. O njem zemljevid laže, midva sva pa tudi ravno toliko utrujena, da že skrbno tehtava, kako ne bi po nepotrebnem izgubljala višine. Pa nič bati! S sedla nova pot zagriže naravnost v strmo pobočje, se s pomočjo nekaj varoval prebije čez skale in na krilih hitrega uspeha

potem tudi odločitev o vrhu ni več težka. Neoznačena stezica, ozek greben, vršno skalovje in na širokem temenu odrešilna skala, da ni treba sestiti v ovčji drek. Skozi oblake apnenčasti kolos Monte Peralbe/Hochweißsteina prebujajo spomine iz davno minulih dni. Nama je pa zato skupina na Monte Rinalda čisto tuja. Videti je po dolomitsko privlačna, čeprav je menda zelo krušljiva.

Pot gre ves čas malo dol in gor. Nad njo so črne vulkanske kamnine, kar naveličana sva že, a greva še na Steinkarspitz/Monte Antolo, 2524 m. Kdaj bova pa kosila? Najbolje takoj, preden se ulije. Dež

skrajša postanek. Pričakujeva, da se bova na sedlu Lugauer Sattel/Sella di Luggau, 2404 m, hitro in elegantno spustila. Pa še kaj! Grebenska pot je ozka in prepadna. Vedno bolj lije. Prehitevamo se s skupino bežečih planincev. Kam? Zakaj pa tukaj kljub frontni črti ni niti ene kaverne? S sedla stečeva naravnost dol v meglo, spet ujameva stezo, pa po njej čez melišča in lepe trave proti dolini. Če sem že ves moker in je vroče, zakaj ne bi vsaj cunj dal v nahrbtnik? In takoj spet posije sonce. H koči Hochweißstein Haus ne bova šla. Slaba vremenska napoved se je pravkar že napovedala, pa tudi dovolj hitro sva hodila, da obrok ture naslednjega dne pospraviva kar danes. Spustiva se v dolino, kjer naju pod planino čakata v goščavo skriti kolesi.

POVRATEK NA IZHODIŠČE

Vožnja dol v Lesachtal nama ravno toliko pretrese možgane, da hkrati drug drugemu prijaviva izboljšavo logistike. Le zakaj bi čez sedlo kolesarila oba? Ob bregu mlade Zilje porineva v grmovje Jasminino kolo in večino krame ter greva sto metrov gor na glavno cesto. Jasmina bo štopala, jaz, večni pesimist in negativec, pa se odpeljem po dolini navzgor. Bolje kot pa čakanje.

Koliko klancev je tu in koliko preveč ceste so kupili! Zdi se mi, da sploh ne napredujem. Ob Zilji sem pustil kapo s senčnikom in avgustovsko sonce mi bije naravnost v čelo. V nahrbtniku razen nekaj cunj in fotoaparata nimam ničesar.

Obstanser See
Hütte od vojaškega
pokopališča

Crode dei Longerin

Žejen. Kot pes žejen! Ali po samo dveh dnevih in pol hoje v nogah res ni nobene zaloge energije več? Z zidcem so zaprli uboren studenček. Samo da me pri tem početju ne vidi kak žurnalist! Bi v lokalnem časopisu pisalo: "Izčrpan kolesar lizal škarmo." Jasmini pa izgleda nihče ne ustavi. Ja, pred 35 leti bi ... Šepetanje hudobca prekine telefon. Vse, ki so ji prej ustavili, je zavrnila, ker niso nameravali peljati čez sedlo. Saj! Ravno pred gostilno v Obertilliachu sem. Tudi prav. Sedaj bo pa gospod popil eno pivo! Pravzaprav bo prvo pivo za žejo, šele drugo pa za gospoda. Samo toliko še moram počakati ob cesti, da Jasmina iz avta vidi, kje sem. Ja, logistika, z njo imava vedno veliko veselja. Z gorami pa tudi! ◉

Karnischer Höhenweg/Traversata Carnica

Splošno: Glavni greben Karnijskih Alp je idealen za dolg visokogorski pohod, enega najlepših v Vzhodnih Alpah. Transverzala greben premeri v njegovi celotni dolžini 140 km, od Silliana oziroma Sextna na zahodu do Thörl/Maglerna na vzhodu. Pot je zelo zanimiva v pokrajinskem, geološkem, zgodovinskem in botaničnem smislu. Z bližino Dolomitov so v lepem vremenu zagotovljeni fantastični razgledi. Na številnih mestih transverzala poteka v dveh ločenih variantah, avstrijski in italijanski.

Zahtevnost: Pot je vseskozi dobro markirana in v celoti ni zahtevna, posamična mesta pa vseeno zahtevajo nekaj izkušenj v visokogorju, zanesljiv korak in dobro prenašanje izpostavljenosti. Še v juliju pot na več mestih lahko prečka strma sneži-

šča. Dnevne etape so v povprečju dolge od 6 do 8 ur čiste hoje.

Zahodni del transverzale ima naslednje etape:

1. dan: Innichen ali Sillian–Sillianer Hütte–Obstanser See Hütte
2. dan: Obstanser See Hütte–Neue Porzehütte
3. dan: Neue Porzehütte–Hochweißsteinhaus
4. dan: Hochweißsteinhaus–Eduard-Pichl Hütte
5. dan: Eduard-Pichl Hütte–Kötschach-Mauthen ali pa naprej proti vzhodu

Najprimernejši čas: Od srede julija do konca septembra.

Zemljevid: Tabacco 001, Sappada, S. Stefano, Forni Avoltri, 1 : 25.000.

Ob 170-letnici rojstva neverjetnega gornika

Edward Whymper (1840–1911)

✍ Dušan Škodič

Matterhorn z vzhoda FOTO: ISKRA JOVANOVIČ

Velik uspeh in še večja tragedija na švicarskem "Rogu" sta mu zagotovila prostor med nikoli pozabljenimi plezalci vseh časov. Rojeni Londončan, sin rezbarja, je izhajal iz številčne družine (bil je drugi od enajstih otrok). Tedaj še ni bil strasten plezalec, zato pa je bil nadarjen ilustrator, grafik in pisatelj, ki je kot pravi Anglež viktorijanske dobe fantaziral, da bo nekoč postal velik polarni raziskovalec. Njegova sanjarjenja niso bila povsem iz trte izvita, saj je imel dve pomembni lastnosti: neverjetno ambicioznost in skoraj volčjo lakoto po avanturah. Že kot dvajsetleten fanté se je prvič odpravil v Alpe, kamor ga je poslal založnik, ki mu je naročil vrsto lesorezov gorske krajine vzdolž švicarsko-italijanske meje. Takšne grafike so bile zelo priljubljene v časopisih in knjižnih izdajah, zato je šlo za kar obsežno delo.

ZASTRUPITEV Z GORAMI

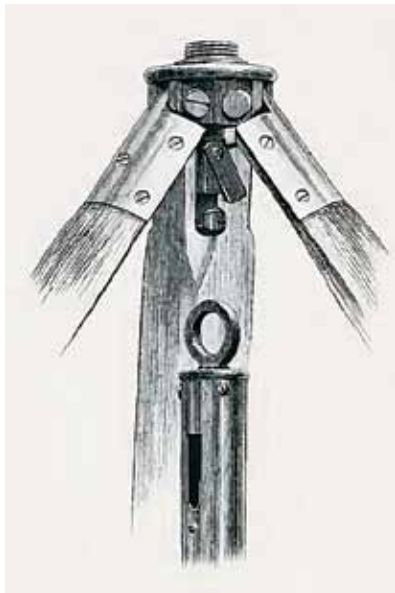
Med naročenimi lesorezi se je znašla tudi upodobitev neuspešnega poskusa vzpona na vrh Mont Pelvoux, ki je veljal za najvišji vrh Dauphinejskih Alp. Whymper se je nanj povzpел in mimogrede ugotovil, da je resnično najvišji vrh pravzaprav sosednji Barre des Écrins. Topografija tistega časa je bila v gorskih področjih še na eno oko slepa. Nadebudni raziskovalec se je nenadoma zagledal v zrcalu svojih mladostnih hrepenenj. Gore so ga popolnoma uročile in enostavno "moral" je postati

njihov osvajalec. Zloglasni Matterhorn je do leta 1861, ko ga je Whymper prvič uzrl, doživel nekaj poskusov vzpona, a nobenega zelo resnega. Čas je bil dokaj čuden. Tujci so se zanimali za "najlepšo goro v Alpah", domači vodniki pa so jih gledali postrani in se posmehovali njihovim norim idejam. A tako Italijani kakor Švicarji so se začeli zavedali, da gre za prestižno trofejo, ki ne bo pomenila zgolj nesmrtno reklame vodniku, temveč bo imelo dejanje tudi ogromen narodnozavedni naboj. Mladi Whymper se je prvič podal na goro že kar istega

leta, a je hitro spoznal, da mu manjka še veliko znanja in izkušenj. Naslednja leta je kakor za stavo niral vedno težavnejše vzpone v masivih Mont Blanca, Valiških Alp, pa na Aiguille Verte, Dent Blanche, Grandes Jorasses ... Vsako leto se je vračal in previdno poskušal, z različnimi vodniki in tudi sam. Oblegal je trdnjavo in iskal razpoke v njenem obzidju.

UČNA DOBA

Leta 1865 se je končno čutil pripravljenega, da seže po "svetem gralu" zlate dobe alpinizma. Človek si kar

Vse svoje knjige je Whymper tudi bogato ilustriral

težko predstavlja, da je bil za mladega Whymperja to pravzaprav že deveti poskus, kar nesporno priča, s kakšno angleško trmo je imela gora opraviti. Njegov četrti poskus (sam, julija 1862) bi se skoraj tragično končal. Obrnil je približno 300 višinskih metrov pod vrhom, med povratkom pa zdrsnil na strmem snežišču in se po nekaj dolgih premetih v zraku ves obtolčen ustavil malenkost pred usodnim prepadom. Iz desetcentimetske rane na glavi mu je brizgala kri, ki jo je uspel ustaviti šele s snežno kepo, ki jo je pritiskal na rano, nato pa se je od šoka in udarcev onesvestil med skalami. Šele v temi je srečno sestopil do gostišča v italijanski vasici Breuil, kjer je bil nastanjen. Prav zanimivo je opisal, kako se je v temi hotel neopaženo izmuzniti v svojo sobico, pa so ga pri tem na njihovo veliko grozo zalotili vsega okrvavljenega.

"Vsaj dva ducata glav se je staknilo k posvetu, bolj z besedami kakor dejanji. Domorodci so si bili enotni, da je vroče vino s primešano soljo prav gotovo najprimernejše zdravilo za moje krvaveče rane, ki sem jih imel po telesu približno dvajset. Protestiral sem, toda čisto nič mi ni pomagalo. Pa vendarle, še sedaj ne vem, čemu se imam zahvaliti: njihovevemu preprostemu zdravilu ali svojemu trdnemu zdravju? Vsekakor so se mi rane hitro zaprle in kmalu sem bil ponovno na nogah. Naslednje dni sem v glavnem preživel ob potoku, kjer je stal iz soda napravljen pralni stroj, in med opazovanjem mojih oblačil, ki so se v njem

prala, sem imel dovolj časa premišljevati o neumnostih, ki sem jih počel na gori."

Whymper se je kot plezalec ves čas dobro zavedal, da hodi po tankem ledu. V svoji knjigi je zapisal: "Bili so trenutki takšnih radosti, da jim sploh ne najdem besed, pa tudi trenutki žalosti, ko sem pomislil, da se mi je ustavil svet. In s tem spoznanjem na umu sem si dejal: "Plezaj, če hočeš, vendar nikoli ne pozabi, da pogum in moč nista prav nič brez previdnosti in da je le trenutek nezbranosti dovolj, da uniči vso sladkost življenja. Ne prepusti se naglici; bodi pozoren na vsak svoj korak in že na začetku razmišljaj o tistem, kar bi te lahko doletelo na koncu!" Teh svojih besed se je dosledno držal in naredil je vse, da bi dosegel zadani cilj z najmanjšim možnim tveganjem. Zato se je nenehno izpopolnjeval v plezalni

tehnikah in vzdržljivosti, hkrati pa je skušal tudi s tehničnega vidika prispevati svoj delež.

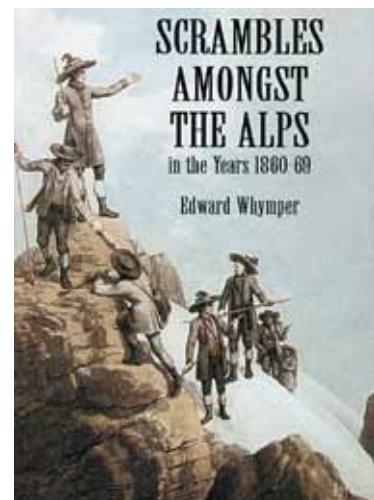
IZUMITELJSKI DUH

Veliko noči je prebil v svojem načrtno zasnovanem lahkem, a trdnem šotorčku, ki ga je dal izdelati zato, da se je lahko zjutraj prebudil in začel s plezanjem čim bližje izhodišču. Pri kovaču si je dal izdelati tudi dvozobi "krepeljic", nekakšno majhno sidro, ki ga je lahko kot solist brez vodnika uporabil na "posebno nevarnih mestih".

Če že omenjamo Matterhorn in Whymperja, ne moremo mimo domačega vodnika Carella, s katerim sta skupaj izvedla nekaj neuspešnih poskusov. Whymper ga je občudoval kot "najboljše-ga plezalca, kar jih je kdaj videl". Bradati

JEAN-ANTOINE CARREL (1869).

Jean Antione Carell je bil iz posebnega testa. Bil je eden redkih domačinov, ki so se dejansko zavedali pomena prvega vzpona na Matterhorn. Z Whymperjem sta sodelovala kakor sonce in dež v zgodnji pomladi; večkrat sta se sporekla, glasno zagrmela in nato odvihrala vsak zase v dolino, skupnega uspeha pa kot po pravilu ni bilo. Carrell je bil velik patriot, skoraj nacionalist, in kot Italijan je bil prepričan, da morajo goru na švicarsko-italijanski meji kot prvi osvojiti Italijani, in to brez spremstva mladega, vsiljivega Angleža.

USPEH IN KATASTROFA

Razplet je dobro znan in tisočkrat opisan. Ko je bil Whymper pripravljen za končni naskok, mu je dal Carrell košarico, češ da je že zaseden. Oba sta vedela, da časa ni veliko, in mrzlično sta zbirala svoji ekipi. Whymperju so se pridružili še trije Angleži: lord Douglas, Hudson in Hadow, zermattska vodnika oče in sin Taugwalder ter Michel Croz iz Chamoni- nixa. Croz je vodil zanesljivo in prehiteli so italijansko navezo, ki se je vzpenjala z druge strani gore. O vpitju z vrha in objestnem valjenju kamenja, ki sta ga na Whymperjevo pobudo zganjala s Crozom, da bi dala tekmečem nedvoumno vedeti, kdo je zmagovalec, je bilo tudi že mnogo razprav — še več pa o uro pozneje povzročeni tragediji pri sestopu, ko je neizkušeni Hadow s hrbta podrl vodilnega Croza in je četverica, razen obeh Taugwalderjev in Whymperja, odletela v smrt. Tri dni po nesreči se je enaindvajset gorskih vodnikov odpravilo na reševalno akcijo. Douglasa niso nikoli našli, druge tri pa so pokopali na domačem pokopališču. Miniti je moralo še natančno sto let, da je javnost vsaj delno rehabilitirala raznih intrig in obtožb očeta in sina iz vodniške družine Taugwalder. Očeta so dvakrat uradno zasliševali in njegov vodniški ugled je bil popolnoma uničen. Čustveno strt je odšel v Ameriko, a se po nekaj letih vrnil domov in umrl. Katastrofa na gori je bila tako odmevna in medijsko podpihavana, da ni ostal imun niti hladni Anglež. Nekoč je zapisal: "Vsako noč, mar ne razumete, jih vidim, moje tovariše z

Matterhorna, kako padajo, z razširjenimi rokami, eden za drugim v popolnem redu in v enakih presledkih, navezane na vrvi. Najprej Croz, vodnik, nato Hadow pa Hudson in nazadnje Douglas. Da, vedno jih bom imel pred očmi ..."

PISATELJEVANJE

Da bi Edwarda Whymperja povezovali samo z uspehom (in katastrofo) na Matterhornu, bi bilo krivično. Bralcem je znal pričarati svoje pustolovščine tako v besedi kakor sliki. Njegova glavna knjižna uspešnica, v kateri je zajel devet let glavnih alpinističnih podvigov, ima naslov *Scrambles amongst the Alps* (Plezanje v Alpah). Knjiga je bogato opremljena z njegovimi lesorezi. Že pred drugo svetovno vojno je bila kar šestkrat ponatisnjena in predstavlja eno najpri- ljubljenejših knjig z gorniško tematiko nasploh. A še preden jo je založnik uspel ponuditi željnim bralcem, se je nemirni duh že selil k svojim otroškim sanjam o raziskovanju polarnih področij.

RAZISKOVANJA NEZNANIH DEŽEL

Dve leti po Matterhornu ga najdemo na Grenlandiji, od koder je v britanski muzej prinesel obsežno zbirko rastlinskih fosilov ter opisal pomembna spoznanja o premagovanju ledenih razdalj s prilagojenimi sanmi. Njegova druga polarna odprava je raziskala vso dolgo grenlandsko obalo.

Ledenemu otoku je sledila Južna Amerika, natančneje Ekvador. Whymper si je želel še kaj bolj eksotičnega, a politika nekaterih držav tovrstnim osvajalcem ni bila naklonjena. Himalaja in andske države Čile, Peru in Bolivija mu zato niso bile dostopne. S seboj je povabil nikogar drugega kot svojega najhujšega konkurenta z Matterhorna, Jeana Antoina Carrella. Skupaj sta osvojila nekaj deviških vrhov, med drugimi tudi ognjenik Chimborazo (6384 m).

RAZLAGA VIŠINSKE BOLEZNI

Whymperja je zanimal vpliv višine in redkega zraka na ljudi, kar je bila v njegovem času še velika temna lisa v človeškem znanju. Opravljal je meritve in na vrhu

Cotopaxija celo prenočil. Pojavi višinske bolezni so ga pripeljali do zaključkov, da je le-ta posledica nižjega zračnega pritiska. Med meritvami je ugotovil vrsto napak pri odčitavanju višin, ki so jih opravljali z barometri (aneroidi). Kar po vrsti je ugotavljal, da so dosežene višine na gori dejansko precej nižje. Razlog za to je, da naš planet ni popolna krogla, temveč sfera, ki je na ekvatorju najbolj izbočena. Chimborazo leži le stopinjo od ekvatorja, medtem ko je Everest osemindvajset stopinj severneje. Gledano po oddaljenosti od središča Zemlje je južnoameriški ognjenik za kar dva kilometra "višji" od Everesta (in tudi dejansko gora, ki je najbolj oddaljena od središča Zemlje). Whymper je pojav in ukrepe proti višinski bolezni izčrpno opisal v razpravi za Royal Geographical Society, za kar je bil tudi odlikovan. Da bi preprečil nadaljnje napačne meritve višin, pa je napisal priročnik *Kako uporabljati aneroidni barometer*. Leta 1892 je izšla obsežna knjiga *Travels amongst the Great Andes of the Equator* (Potovanja med velikimi ekvadorskimi Andi), polna odličnih ilustracij in zemljevidov ter obogatena z nasveti za popotnike, geografje, geologe in predvsem gornike.

KANADA

Pri svojih šestdesetih se je odpravil raziskovat kanadsko Skalno gorovje, ki ga je zaposlovalo naslednjih devet let. S kanadsko pacifiško železnico je sklenil pogodbo, da bo na predavanjih po Evropi in Aziji naredil nekaj reklame železnici in kanadskemu turizmu, v zameno pa so imeli on in njegovi štirje spremljevalci ves čas brezplačen prevoz. Kar nekaj vrhov je po njihovi zaslugi doživelo prvi obisk, med njimi tudi Mount Whymper (ki imena ne nosi po njem, temveč se je z njim Edward spomnil svojega starejšega brata). Vsi so nekako pričakovali, da bo ob zaključku kanadskih dogodivščin izšla nova obsežna knjiga, toda neutrudnemu raziskovalcu je življenje izpilo že preveč moči, da bi dokončal ta veliki projekt. Umrl je 16. septembra 1911 v hotelski sobi v Chamoni- nixu in na tamkajšnjem pokopališču je tudi pokopan. ○

Literatura

Whymperjeve knjige niso prevedene v slovenščino, obe njegovi uspešnici pa sta v celoti dostopni na spletu: *Scrambles amongst the Alps*: <http://ia360633.us.archive.org/2/items/scramblesamongst00whymuoft/scramblesamongst00whymuoft.pdf>
Travels amongst the Great Andes of the Equator: <http://ia311341.us.archive.org/0/items/amongstgr00whymtravelsrich/amongstgr00whymtravelsrich.pdf>

Matterhorn – triintrideset let po tem

Cenetu Kramarju (1950–1977)

✍ in 📷 France Stele

Na vrhu Matterhorna, 23. julija 1977, zadaj Monte Rosa

Mineva triintrideset let od dogodkov, ki so se mi še posebej globoko vtisnili v spomin. Po dveh vzponih na vrh Mont Blanca (v letih 1975 in 1976) mi je uspelo priplezati še na Matterhorn, "goro vseh gora" in "klasični temelj alpinizma", vse pa je zasenčila nesrečna zgodba kamniških alpinistov v pogorju Mont Blanca. Neurje, ki je mene le oplazilo z repom, je bilo zanje usodno. Tragično dogajanje na gori je tedaj polnilo časopisne ter druge strani in zdi se mi prav, da se ga po več kot treh desetletjih spomnimo.

POROKA

Po stari navadi, ki je ponekod še živa, kadar se dekle poroči, vaški fantje nekaj večerov pred poroko pridejo na nevestin dom in ob prisotnosti ženina preberejo pismo, v katerem se na veliko hvalijo, kako so za nevesto skrbeli in jo "šparali" prav zanj, zato pa od bodočega moža zahtevajo, da se jim oddolži z nekaj cvenka ... Tako je bilo tudi tistega julijskega večera na Gori pri Komendi, pri moji sosedu Ivi. Čez dva dneva, v soboto, 16. julija 1977, se bo poročila s Cenetom iz Tuhinjske doline. Gorjanski fantje smo prebrali, kar

smo napisali, in kot se spodobi, preštevali "jurje". Potem pa je bilo še dovolj časa, da sva z ženinom Cenetom Kramarjem (alpinistom AO Kamnik), ki je bil zaradi svojih alpinističnih kvalit et eden najresnejših kandidatov za jugoslovansko alpinistično odpravo na najvišjo goro sveta Mount Everest čez dve leti, rekla še besedo o hribih in bližnjih načrtih. Jaz o Matterhornu, kamor sem se odpravlj al čez slab teden, Cene pa o težkem plezanju, ki ga namerava s soplezalcema opraviti na impozantni granitni igli v pogorju Mont Blanca. Namenjeni so bili v severovzhodni

ozebnik na Aiguille du Dru. Takoj po poroki se je družba Kamničanov odpravila v Francijo, v Chamonix, eni na izlet, drugi pa tudi v gore ...

NA POTI PROTI CILJEM

Pozno popoldne 21. julija 1977 smo z Danilom, Bojanom in Evaldom (dva sta bila moja sošolca s fakultete, vsi trije pa z Alpinističnega odseka Črnuče) postavili šotor na planoti Schwarzsee, 2600 metrov visoko nad švicarskim Zermattom, ob vznožju 4478 metrov visokega Matterhorna. Vso pot, ko smo z brzovlakom potovali preko Primorske, Benetk in Milana ter skozi simplonski predor do Briga v Švici, je bilo vreme bolj ali manj deževno in vetrovno. Ob Črnem jezeru smo tisti večer ostali sami, Matterhorn se je valjal v cunjastih meglah in nekateri so se ga naveličali čakati, podrli so šotore in odšli v dolino. Mi pa smo odšli do roba planote, kjer je neke vrste hotel, in čakanje preganjali ob vrčkih piva, pa tudi vremenska

napoved za naslednje dni nas je zanimala. Naš načrt desetdnevnega "taborjenja" ni bil ravno skromen: najprej Matterhorn kot glavni in najtežji cilj, nato Breithorn kot najlažji in še Monte Rosa, ki zna biti prav strupena ... Do sedaj skupaj nismo kaj dosti hodili v hribe, enkrat pozimi na Grintovec in dober teden pred tem smo (celo v rahlem dežju) za trening preplezali Nemško smer v Triglavski steni.

V jutranjem svitu, ko se je veter nehal zaganjati v šotor, se je nad našimi glavami razodela veličastna podoba Matterhorna, bleščeča od svežega snega. So prizori, ki jih človek vse življenje ne pozabi! Stekli smo v mrzlo jutro, da si našo goro ogledamo še z drugih strani. Oranžno zlata luč je osvajala ledene strmali Strehe, spolzela na Ramo, nato so se zableščali severni in vzhodni snegovi in ves orjaški rog. V sak del te gore smo poznali iz knjig, zdaj pa jih vidimo v živo. Opoldne se pred šotorom zberemo na bojni posvet, zdaj ali nikoli, si rečemo, kljub svežemu snegu na gori. Naslednji hip že razporejamo opremo in polnimo nahrbtnike z vrvmi, derezami, cepini, klini, čokolado ... In že nas prijetna stezica vodi proti grebenu Hörnli,

kjer bomo v koči na višini 3260 metrov prespali pred glavnim vzponom. Obe koči nista preveč zasedeni (nov sneg) in takoj dobimo prenočišče, potem pa se za firbec vzpnemo po stezi do vstopa na goro. Večerne svetlobe ob orgljanju vetra ugašajo na temnih Monte Rose in Breithorna, trikotna senca se zlekne čez ledenike, nazadnje nas zagrne črna noč z zvezdami, ki kot pajčolan ovešajo temačna ostenja Matterhorna.

PLEZANJE NA ŠVICARSKI ROG

Ob pol treh vstanemo, kuhinjo odpirajo ob treh, nujno je natočiti vodo za s seboj in tudi nekaj pojedsti. Še v jutranjem mraku je treba na pot, kajti do večera se moramo vrniti z gore. Zbiramo se na hodniku, poleg nas štirih in švicarskih vodnikov so v glavnem sami Japonci. Nekateri sedijo na tleh in dremajo v popolni opremi s plezalnimi pasovi, drugi živčno kadijo. Če imaš denar, si najameš vodnika, ki te dobro privezanega na vrvi popelje na vrh in praktično nič se ti ne more zgoditi, če le imaš dovolj sape. Toda to ni več pravi, drzni Matterhorn! Ko ob štirih zjutraj vstopamo na greben, po katerem je leta

1865 Anglež E. Whymper s šestimi tovariši kot prvi osvojil Matterhorn (ob sestopu so se štirje od njih ubili), je še vse temno. Prve jutranje svetlobe smo deležni ravno pravi čas, ko se zaplezamo v neki grapi, in nam pomaga razvozlati uganko prave smeri. Smer vzpona ni označena, že zato, da bi imeli gorski vodniki več dela, neke skrivne markacije pa naj bi zanje vseeno obstajale ... Plezanje v spodnjem delu ni pretežko, nevarno je le na snežiščih, kjer je treba s cepinom vsekati kakšno stopinjo, sicer pa moraš, če je le možno, slediti kaki vodniški navezi, da se ne zaplezaš. Že na začetku vzpona smo se na hitro odločili, da bomo obe vrvi pustili v nahrbtniku in se navezali šele, ko bo res nujno potrebno. Eden od nas je bil namreč mnenja, da mu zaradi zamudnega varovanja z vrvmi najbrž ne bo uspelo priti na vrh. Odločitev vsekakor ni bila pametna. Tako se je zgodilo, da smo obe vrvi vseskozi nosili v nahrbtniku, pa ne, ker ju ne bi rabili, ampak ker smo se postopoma porazgubili v skalovju in je vsak po svoje plezal navzgor. Resnične težave pa so se začele v Moseleyevih ploščah pod zavetiščem Solvay, 4003 metrov visoko. Navpično

Popoldne, 21. julija 1977, smo nad jezerom Schwarzsee postavili šotor (z leve) avtor tega zapisa, Danilo Patarčič, Evald Koren in Bojan Kovačič.

skalovje, kjer se moraš kar dobro znajti, enako ali še težje je tudi na ploščah nad zavetiščem, v katerem pa ni dovoljeno prenočevati, saj mora biti vedno na razpolago za primer stiske. Po oceni Danila, ki je bil v tistih časih eden naših najboljših prostih plezalcev, smo na mestu, kjer smo se morali zaradi ledu na skalah izogniti običajni smeri, nenavezani in z nerodnimi nahrbtniki plezali peto težavnostno stopnjo. Res je bilo nekje na robu vsega ...

Na Rami, kjer je zabitih nekaj večjih klinov, smo privezali nahrbtnike. Jaz sem tam pustil tudi enega od dveh fotoaparatorov, ruskih zenitov, tako da smo bili gibčnejši za najstrmejši del med Ramo in Streho, kjer pa so v poledenelem stometrskem skalovju v pomoč debele fiksne vrvi z vozli, pritrjene le na zgornjem koncu. Sledi še Streha, kjer zelo prav pride cepin, in po osmih urah vzpona opoldne stopim na vrh Matterhorna. Oni trije so že na vrhu, pa še nekaj drugih navez. Nekaj se jih je že vračalo, nekaj jih je bilo še za nami. Iz italijanskih dolin se sliši zvonjenje, modra očesa jezer me gledajo, nebo je brez oblaka in iz snega moli kovinski križ. 23. julija 1977, ravno na moj 22. rojstni dan. V daljavi na obzorju prepoznam Mont Blanc, kjer se bo naslednjega dne začela pripovedovati čisto drugačna zgodba ...

PREVIDNO SESTOPANJE

Medtem ko na vrhu fotografiram, moji trije že sestopajo navzdol, potem pa se zavem, da me čaka še dolga in izjemno nevarna pot v dolino, in še sam zapustim vrh. Na Strehi srečam navezo, ki gre proti vrhu, in na Rami se vsi štirje ponovno zberemo, kajti od tam naprej je vsak korak brez varovanja z vrvjo kot skok z roba stene v prepad. Obe vrvi zvežemo skupaj in se s pomočjo fiksnihih klinov spuščamo kar naravnost po žlebovih, eden po eden. Vsak spust spremljajo kosi ledu in voda. Na svojo vrv povabimo dva Japonca, ki nista vedela, kako bi sestopila, in dva Angleža, ki sta obrnila na Rami. Tako se nas je kar osem spuščalo po naši dvojni vrvi, šlo je izjemno počasi in šele ob štirih popoldne smo bili spet na Solvayu, torej smo za sestop potrebovali enako časa kot za vzpon! Vrv smo uporabili le še na tistih zoprnih ploščah pod zavetiščem, potem pa smo jo razvezali in oba konca pospravili v nahrbtnik. Spet plezamo in iščemo prehode vsak po svoje in ob sedmih zvečer smo skupaj na snežišču

nad kočo Hörnli, srečno iz objema gore. S posebnimi občutki stojimo tam in večerno sonce nas boža po licih. Zaskrbljen starejši mož sprašuje po navezi, ki se še ni vrnila ... Japonca nas v zahvalo pogostita s pijačo.

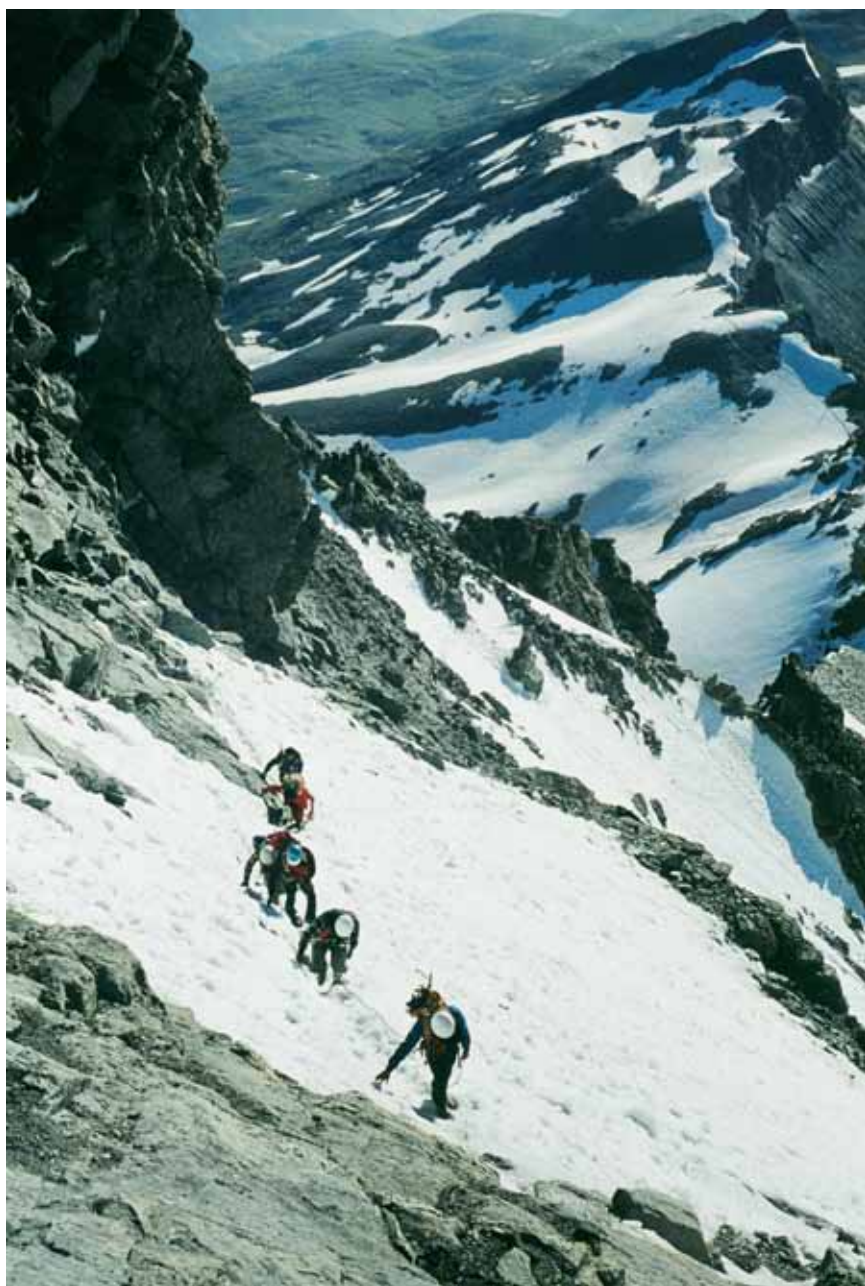
V trdi temi smo prispeli do svojega šotora na planoti Črnega jezera in zaspali kot ubiti.

ZASLUŽENI POČITEK IN SLABA NAPOVED

Zvončkljanje ovčjega tropa nas je prebudilo v nedeljsko jutro. Spet se je obetal bleščeč dan, dan zasluženega počitka. Matterhorn je kot dragulj sijal na mo-

drem nebu, a zdaj smo ga gledali z novimi očmi ... Sredi dopoldneva je blizu našega šotora pristal helikopter gorske reševalne službe in na naše presenečenje je iz njega stopil duhovnik. Potem je bila maša v kapelici Marije Snežne na robu jezera. Krvavo rdeč rododendron se je pozibaval v opoldanskem vetrcu ...

Prav tedaj so kamniški alpinisti Cene Kramar, Janez Ažman in Dušan Podbevšek plezali prve metre v vertikalni Druja v gorovju Mont Blanca. Modra svetloba se je usipala na Mer de Glace in v zraku je bilo spokojno ter mirno, kot da so vsa deževja in nevihte preteklih dni odšli nekam na dopust. Dobro jim je šlo ...

Snežišča v spodnji polovici vzhodne stene ob grebenu Hörnli

Na Schwarzseeju se je tiste nedelje popoldne nabralo precej turistov in na terasi hotela je bilo živahno. Ob velikem daljnogledu, usmerjenem v Matterhorn, se je trlo ljudi. Še mi smo se od šotora premaknili tja. Nekateri od hotelskega osebja so bili jugoslovanski rojaki in hitro smo vzpostavili dialog. Ko je zadnja gondola odpeljala ljudi v dolino, je na planoti spet zavladala samota. Ker smo naslednji dan nameravali naskočiti Breithorn, ki smo ga gledali onstran ledenika, smo zvečer pri rojakih v hotelu poslušali vremensko napoved, ki pa nas je globoko razočarala ... Še več, če bo vse res, kar se obeta že za naslednji dan, je najbolje, da še tisti večer pobereмо svoje stvari in izginemo v dolino. Ko smo se vračali v šotor, je bilo na nebu še vse polno zvezd, toda veter, ki je proti jutru vse močnejše butal v naš platneni dom, je potrjeval napovedi. Med pospravljanjem nam je odnašalo stvari po planoti, in kakor hitro se je dalo, smo pobegnili v dolino. V Zermattu nas je ujel dež, nato smo v Brigu do treh ponoči čakali na Simplon-Express, ki nas je odpeljal proti domu. Malo nam je bilo žal, da smo morali skrajšati načrt, toda vse, kar se

je potem še dogajalo, je našo odločitev postavilo v drugačno luč ...

POS LABŠANJE VREMENA

Neurje se je razbesnelo tudi nad Mont Blancom. V časopisih pozneje zapišejo, da tako hudega vremena ne pomnijo že sto let, Cene, Janez in Dušan pa so bili tedaj v najtežjem delu Drujevega ozebnika in verjetno bi bila vrnitev v tistem trenutku prav tako tvegana in težka kot pot proti vrhu. Cene, prvi v navezi, je med sneženjem zdrsnil deset metrov, vendar kot je dejal prijateljema, naj bi bilo z njim vse v redu. Mokri in prezeblji so vsak zase preživeli noč s ponedeljka na torek, ko je prenehalo snežiti. Močno se je ohladilo in leden veter je bičal steno ... Drama je dobila nove razsežnosti, ko je Cene izgubil derezo in se je moral z rokami in s pomočjo prižem vzpenjati po vrvi za prvima dvema. Odslej je šlo le še za golo preživetje, za beg iz stene, a upanje ni trajalo dolgo. Cenetu je izpilo še zadnje moči, prijatelja sta mu želela pomagati, a rekel je, da je z njim konec – in umrl ... Dvesto metrov pod vrhom 3754 metrov visoke Aiguille du Dru, deset dni po poroki, na dan svete Ane 26. julija 1977, star 27 let.

Spodaj v Chamonixu so ga čakali žena Iva in nekaj prijateljev, s katerimi je pripotoval. Zaskrbljeno so se ozirali med vrhove, in ko je težka novica prišla do njih, niso vedeli, kako povedati ženi, ona pa je slutila, da se je zgodilo nekaj hudega ... Tudi druga naveza štirih Kamničanov, ki se je želela povzpeti na Mont Blanc po grebenu Brenve, je v tem neurju skoraj usodno končala. Izgubljene v megli in na pol žive je vsakega posebej rešil helikopter in jih prepeljal v bolnišnico. Dva sta plačala hud davek, zaradi ozeblin so jima morali odrezati nekaj prstov. Prav tako je v sredo ob šestih zjutraj helikopter z vrha Druja odpeljal Janeza in Dušana, ki sta izplezala iz usodne smeri, nato pa odšel še v steno po Ceneta ...

SLOVO

12. avgusta 1977 smo v Tuhinjski dolini pokopavali Ceneta Kramarja. Poleg tuhinjskega je cerkveni obred vodil tudi komendski župnik, ki je Ivo in Ceneta pred manj kot mesecem dni tudi poročil. Ob krsti je bil šopek očnic iz Grintovcev, vetrič nad odprtmi grobom pa je odnašal besede iz duhovnikovih ust: "Cene, raziskoval si skrivnosti gora, zdaj pa si odšel na goro, kjer ni skrivnosti ..." ◉

Hoja, tek in kolesarjenje so del zdravega načina življenja. Zgodí pa se, da zaradi prevelike zagnanosti, nepredvidnosti ali neogrehtih sklepov pride do poškodb. Najpogostejše so nategi, zvini in udarnine.

Gibanje na svežem zraku. Dobra odločitev. KAJ PA BOLEČINA?

Proti bolečinam v mišicah in sklepih.

Obolela mesta narahlo namažite z gelom Naklofen, saj

- ublaži bolečino,
- zmanjša oteklino, ki je lahko posledica vnetja ali poškodbe,
- izboljša gibljivost mišic in sklepov.

www.krka.si

KRKA

Pred uporabo natančno preberite navodilo! O tveganju in neželenih učinkih se posvetujte z zdravnikom ali s farmacevtom.

Skok na štiritisočaka

Castor

in Mitja Peternel

Castor FOTO: ALEKSANDAR GOSPIĆ

Hiter vzpon z gondolo na nadmorsko višino skoraj 3500 metrov opravi svoje. Naše napredovanje proti štiritisočaku Breithornu je zato precej počasno. Ker imamo na voljo še ves preostanek dneva, ki je v aprilu že razmeroma dolg, si s časom ne belimo glave. Lep sončen dan je in pogledi nam ves čas uhajajo nazaj proti vzhodni steni Matterhorna, katerega vrh že od jutranjih ur božajo topli sončni žarki. Skupaj z velikim številom turnih smučarjev uživamo v prekrasnih razgledih. Večina izmed nas namerava smučati z zahodnega vrha Breithorna. Ko pridemo na zgornjo postajo gondolske žičnice na Klein Matterhorn, ki pripelje iz Zermatta, nam pogled obstane na vrhu desno od današnjega cilja. Castor! Gora ima resnično zelo zanimivo obliko. Prizor v magičnega spremeni še okrogel oblček, ki je nad vrhom in edini na celotnem nebu, kar kuliso še dodatno polepša. Čudovita panorama nas spremlja večino vzpona in poskrbi, da so naši pogledi enakovredno usmerjeni proti zahodu in vzhodu, kjer poleg Castorja kraljujejo preostali vrhovi v gorski skupini Monte Rose. Imenitnež z zanimivim imenom mi kar ne gre iz glave in kaj kmalu dobi mesto na vrhu mojih gorniških želja.

POGOJI ZA VZPONE NA VRHOVE ODLIČNI

Letošnji avgust imam končno več prostega časa, pa tudi vreme je presenetljivo lepo in stabilno. Nad ciljem navdušim prijatelja Boruta, s katerim sva obiskala že precej vrhov v Alpah in Dolomitih. Tako pred nezno dolinsko vročino skupaj pobegnava v kraljestvo snega in večnih ledenikov.

Po avtocesti preko Padske nižine sredi tedna za čuda ni nikakršnih zastojev. Očitno večina turistov že uživa na svojih zasluženih počitnicah. Termometer v avtu kaže zelo vročih 38 stopinj Celzija, zato na cesti ne izgubljava časa in narediva le krajši postanek na sredini poti. Po sedmih urah vožnje se pripeljeva v Stafal, ki leži na koncu doline Gressoney. Vas že poznam,

saj sem jo pred mesecem dni obiskal skupaj s Stanko in Lidijo. Takrat smo uživali v poletnem smučanju z vrhov Signalkuppe in Vincent Pyramide v pogorju Monte Rose.

Tokrat naju gondola in sedežnica peljeta na drugo stran doline, proti zahodu na sedlo Bettaforca, ki je izhodišče za vzpon. Od tam peš nadaljujeva proti koči Quintino Sella. Vreme je pretežno oblačno, zato je

Razgled z vrha, v ozadju Matterhorn

razgled proti štiritisočakom na severu na žalost precej omejen. Na sedlu naju pozdravi kozorogov mladič, ki se prav atraktivno nastavlja pred fotoaparatom. Kulisa gora za njim poskrbi za nekaj lepih posnetkov. Ob vzponu se zapleteva v pogovor s Francozom, ki že nekaj dni v družbi gorskega vodnika osvaja prelepe cilje nad Zermattom. Ker mu je bil današnji vzpon na Castor premalo, si je preostanek dneva popestril s spustom do sedla Bettaforca in vzponom nazaj do koč. Seznan naju z aktualnimi razmerami na poti in potrdi, da so pogoji za vzpone na okoliške vrhove odlični. Sicer pa sva se z Borutom o pogojih in vremenu predhodno že podrobneje seznanila doma s pomočjo interneta. Poslovimo se, saj je on brez odvečne prtljage in dobro aklimatiziran nekoliko hitrejši od naju.

Pot se iz začetne ceste nadaljuje v kolo-voz in višje spremeni v markirano stezo, ki je pod koč tudi nekoliko bolj izpostavljena, vendar vzorno zavarovana z debelimi ladijskimi vrvmi. Na enem mestu je postavljen celo mostiček, ki olajša napredovanje. V dobrih dveh urah sva pri koči, ki leži na zelo razglednem pomolu ob izteku ledenika. Pri oskrbniku najprej potrdiva rezervacijo in odideva na prosto. Oblaki se v poznopopoldanskem času začnejo trgati in odpirajo se nama prekrasni razgledi na znane vrhove med vrhom Matterhorna, ki

se odkriva nad platojem Rosa, preko Breithorna, Castorja, Lyskamma do vrhov nad kočo Gnifetti. Spomini takoj oživijo in se vrnejo za mesec dni, ko sem s smučmi na nahrbtniku prečil greben od Balmenhorna do Signalkuppe in z vrha tudi smučal. Še posebej krasen se mi je zdel vrh Parrotspitze s svojim kratkim in nezahtevnim, a kljub temu prelepim snežnim grebenčkom.

POL URE SAMOTE NA VRHU

Bližal se je čas večerje, zato sva se vrnila v koč, povečerjala in se kmalu vrnila na opazovanje nepozabnega sončnega zahoda. Oblačnost se je medtem že razkadila, le posamezne meglice so popestrile barvanje vrhov v oranžne barve, ki so preko škrlatne počasi potemnele. Sončni zahodi visoko v gorah so nepredstavljivo lepi in zadosten motiv za nenehno vračanje v njihovo kraljestvo. Ker se je že shladilo, sva se vrnila v koč in zaradi zgodnjega jutranjega vstajanja kmalu odšla spat.

Ura naju je zbudila že ob pol petih. Po okusnem zajtrku sva se pripravila na vzpon po ledeniku. Takoj pri koči sva se navezala, nataknila dereze in v roke vzela cepina. Ker je bila še noč, naju je sprva vodila medla svetloba najinih čelnih svetilk ob pomoči lune. Ledenik je bil spodaj položen in ni predstavljal nobenih težav. Ko se je pričelo daniti, sva prispela do kratkega in strmega

pobočja z dvema manjšima ledeniškim razpokama, ki pa sta bili lahko prehodni. Prek njiju sva prišla do čudovitega grebena, kjer se je pot obrnila proti zahodu. Mnogi ljudje, s katerimi smo bivali v koči, se je razdelila. Nekateri so odšli proti koči Gnifetti, drugi so se odpravili na zahtevno prečenje grebena Lyskamma oz. obiskali samo njegov zahodni vrh, nekateri pa so skupaj z nama uživali na grebenu Castorja. Greben je bil mestoma nekoliko izpostavljen, vendar je bila po njem speljana lepa gaz. Občudovala sva sončni vzhod, ki je najprej ožaril vrh Mont Blanca v daljavi, kasneje pa še ostale štiritisočake. Malo pod vrhom je tudi na naju preko Lyskamma posvetilo sonce in osvetlilo vzhodna pobočja najinega cilja, medtem ko so zahodna še vedno ostala temna in hladna. Ko sva prišla na vrh, sva bila na njem presenetljivo sama, saj so vsi najini predhodniki nadaljevali turo s sestopom po zahodnem pobočju.

Opazovala sva vrhove, v katerih sva prepoznala večinoma že znane cilje. Najbližji sosed Pollux se nadaljuje v Breithorn, za njim se skriva vrh Matterhorna, ob njem na desni pa Dent Blanche in Weisshorn ter na levi Dent d'Herens. Zadaj v daljavi sta bila nezgrešljiva Mont Blanc in Grand Combin. Na vzhodu sta se širila impozantni in prepadni greben Lyskamma, proti severu pa Dom, obdan z nekoliko manj izrazitimi

štiritisočaki. Vrh sva imela sama zase skoraj pol ure, v tem času pa sva naredila še nekaj lepih posnetkov. Ko se nama je preko zahodnega pobočja pridružila prva vodniška naveza, sva se pripravila na sestop, saj je bilo na vrhu kljub soncu in brezvetrju zelo hladno. Najprej sva previdno hodila po vršnem grebenu, nato pa bolj sproščeno do koč, kjer sva si privoščila zaslužen pijačo. Osebe je bilo prijazno in zapletli smo se v krajši pogovor. Čakal naju je le še povratek po skalnatem grebenu do žičniških naprav, kjer sva v družbi italijanskega alpinista obujala spomine na Dolomite, v katerih je opravil že precej vzponov. Z žičnico sva se prepeljala do avta. Nakupila sva si še nekaj malenkosti za najine domače in se preko Padske nižine vrnila domov, ob povratku pa že razmišljala o novih gorniških podvigih. ◦

Na italijanski strani, na ledeniku pod Castorjem

Castor, 4228 m

Dostop 1: Do doline Val di Gressoney se pripeljemo po avtocesti iz Ljubljane, mimo Benetk in Milana proti Torinu, kjer se po približno 80 kilometrih od Milana usmerimo v dolino Aoste. Z avtoceste zavijemo pri kraju Pont St. Martin in zapeljemo proti Gressoney la Trinité in do izhodišča Stafal, WGS84: 45,858097, 7,812257, skupaj približno 640 km.

Izhodišče: Stafal (1823 m).

Koča: Rifugio Quintino Sella (3585 m), priporočeno spanje, telefon 0039 0125 366 113.

Dostop do koč: Iz Stafala z gondolo in sedežnico do sedla Bettaforca (2672 m), naprej po markirani poti.

Časi:

Stafal–sedlo Bettaforca 3 ure

Sedlo Bettaforca–Rifugio Quintino Sella 3 ure

Rifugio Quintino Sella–Castor 2–3 ure

Sestop (brez žičnice) 6 ur

Skupaj (brez žičnice) 14–15 ur

Zahtevnost: PD

Dostop 2: Do doline Val d'Ayas, se pripeljemo po avtocesti iz Ljubljane, mimo Benetk in Milana proti Torinu, kjer se po približno 80 kilometrih od Milana usmerimo v dolino Aoste. Z avtoceste zavijemo pri kraju Verrès, nadaljujemo skozi Brusson do zadnjega kraja v dolini Saint Jacques; skupaj približno 650 kilometrov.

Izhodišče: Saint Jacques (1689 m), WGS84: 45,861936, 7,731685.

Koči: Rifugio Mezzalama (3050 m), spanje, telefon 0039 0125 307 226; Rifugio delle Guide d'Ayas (3394 m), spanje, telefon 0039 0125 308 083.

Dostop do koč: Od izhodišča do planine Verra Sup. (2370 m) lahko najamemo gorski taksi, naprej nadaljujemo po markirani poti.

Časi:

Saint Jacques–planina Verra Sup.

1.30 ure

Planina Verra Sup.–Rifugio Mezzalama 2 uri

Rifugio Mezzalama–Rifugio delle Guide d'Ayas 1.30 ure

Rifugio delle Guide d'Ayas–Zwillingsjoch 1.30 ure

Zwillingsjoch–Castor 2 uri

Sestop 6–7 ur

Skupaj 14–15 ur

Zahtevnost: PD

Dostop 3: Do doline Valtournenche se pripeljemo po avtocesti iz Ljubljane, mimo Benetk in Milana proti Torinu, kjer se po približno 80 kilometrih od Milana usmerimo v dolino Aoste. Z avtoceste zavijemo na izvozu Châtillon/Saint Vincent pred Aosto, se po dolini mimo kraja Valtournenche pripeljemo do Cervinie/Breuil; skupaj približno 670 kilometrov.

Izhodišče: Cervinia (2000 m), WGS84: 45,934709, 7,630226.

Koča: Rifugio delle Guide del Cervino (3480 m) telefon 0039 0166 948 369

Dostop do koč: Od izhodišča z gondolo do koč na platoju Testa Grigia (3480 m)

Časi:

Testa Grigia–Castor 4–5 ur

Sestop 4 ure

Skupaj 8–9 ur

Zahtevnost: PD

Literatura:

Richard Goedeke: Vsi štiritisočaki Alp po običajnih smereh. Sidarta, 2004.

Tomaž Vrhovec in ostali: Najvišji vrhovi v Alpah. PZS, 2005.

Spletna stran: www.monterosa4000.it.

Zemljevidi:

Zermatt, Matterhorn, Kompass, 1 : 50.000; Monte Rosa, Kompass, 1 : 50.000.

Monte Rosa, Alagna, Macugnaga, Gressoney, IGC 109, 1 : 25.000.

Cervino-Matterhorn, Breuil-Cervinia, Champoluc, IGC 108, 1 : 25.000.

Dostop 4: Do doline Mattertal se pripeljemo po avtocesti iz Ljubljane, mimo Benetk in Milana, ob jezeru Lago Maggiore proti Domodossoli na severu, čez prelaz Simplon do Vispa in parkirišča v kraju Täsch. Do Zermatta uporabimo železnico ali avtobus, skupaj približno 670 kilometrov.

Izhodišče: Zermatt (1616 m), WGS84: 46,026257, 7,751935.

Koča: Rifugio Teodulo (3327 m) spanje, telefon 0039 0166 949 400.

Dostop do koč: Iz Zermatta z gondolo na Trockener Steg (2939 m) in naprej do koč Rifugio Teodulo ali pa na Trockener Stegu prestopimo na gondolsko žičnico za Klein Matterhorn (3820 m).

Časi:

Klein Matterhorn–Castor 4–5 ur

Sestop 4 ure

Skupaj 8–9 ur

Zahtevnost: PD

Fuya Fuya

Ekvadorski vulkan

✍ in 📷 Franci Horvat

Fuya Fuya

"Tina is the best walker.
Why is Tina the best?
Because is the younger.
Congratulate Tina."¹

Na parkirišču pri jezeru Mojanda so se slišali ti glasovi. Kar malce sem imel cmok v grlu in rosne oči, ko sem poslušal te besede. Od ponosa bi najraje zrasel do neba, če bi lahko. Tina nama je res popejšala dan in naju prijetno presenetila.

Eno izmed najmarkantnejših mest v Ekvadorju je zagotovo Otavalo. Poznano je predvsem po sobotni indijanski tržnici, ki je največja v Južni Ameriki. Takrat se mesto spremeni v eno samo tržnico, kjer prodajajo andski, pa tudi džungelski Indijanci. Občasno je zasedba mednarodna, saj Kolumbija ni

daleč, le Peruanci imajo malce daljšo pot. Od izdelkov iz Otavala so znane predvsem preproge, pa tudi izdelki iz usnja. Izbira je res izredna, prav tako so pestra tradicionalna oblačila Indijancev, ki pridejo prodajat. Če imate možnost obiskati stojnice dovolj zgodaj zjutraj, boste lahko videli, s kako velikimi in težkimi vrečami izdelkov pripotujejo v Otavalo. Trgovanje oziroma barantanje potekata ves dan in sta prava paša za oči, zato ti ostaneta še dolgo v spominu.

Okolica Otavala je poznana po številnih vrhovih, ki so več ali manj vulkanskega izvora. Tik nad mestom se vzpenja Imbabura (4609 m), malce stran Cotacachi (4939 m), pod katerim leži pravljичno jezero Cuicocha, na zahodni strani pa se ponosno dvigujeta Cerro Negro (4260 m)

in Fuya Fuya (4263 m). Prav na slednjo smo bili namenjeni na "gospodov dan".

Nedeljsko jutro je bilo umito, tu pa tam kakšen oblaček za dekoracijo, pravo nasprotje tistemu izpred nekaj dni, ko je vsak dan malce deževalo. Po zajtrku smo se z lastnikom *hostala*, Denisom, odpeljali proti jezeru Mojanda (3750 m). Cesta je bila kamnita in polna lukenj. V kabini se nas je stiskalo pet gorskih navdušencev, zadnji del terenskega vozila so si prav tako lastili štiri pohodniki. Zasedba je bila res pisana, voznik je bil Američan, poleg pa še dva Holandca, Norvežanka, Francoz, Angležinja in trije Slovenci. Miranda, ki je bila iz Londona, je imela vse poteze Indonezije in je bila prav prijetna sogovornica. Zelo se ji je prikupila Tina, kar nama je tudi povedala.

Vzpon na težji vrh

¹ Tina je najboljši hodec.
Zakaj je Tina najboljša?
Zato ker je najmlajša!
Čestitam, Tina.

Fuya Fuya, 4263 m

Fuya Fuya, 4263 m, WGS84: 0,13226, -78,28566

Kje se nahaja: Severni del Ekvadorja oziroma severno andsko višavje, območje Otavala, 95 km severno od glavnega mesta Quita.

Izhodišče: Jezero Mojanda, 3724 m, WGS84: 0,127029, -78,270721, v bližini kraja Otavalo. Do tja z avtobusom iz glavnega mesta Quita.

Poti: Z jugovzhoda pelje na vrh s kažipoti označena in dobro shojena pot.

Višinska razlika: 540 m.

Čas vzpona: 2 uri ali več, odvisno od aklimatiziranosti.

Zahtevnost: Tik pod vrhom levo od sedla je krajši plezalski odstavek težavnosti I-II, desni vrh pa je malce lažji. Do sedla nezahtevno.

Oprema: Vsaj nizki pohodniški čevlji in športna oblačila.

Najprimernejši čas: V suhem obdobju (julij, avgust in december) in dovolj zgodaj zjutraj, ko so razgledi še lepi.

Dodatne informacije: Yossi Brain: Ecuador, A climbing guide. The Mountaineers Books, 2000.

Na poti do jezera smo se morali nekajkrat ustaviti, kajti nudili so se nam prekrasni motivi za fotografiranje. Denis je parkiral na parkirišču ob prvi tabli, ki nas je usmerjala proti gori Fuya Fuya. Razdelil nam je pohodne palice, ki je bila za Tino kar velika, in se postavil na čelo kolone. V prijetnem vzdušju je naša četnica korakala po dobro shojeni poti, ki se je vila skozi visoko travo. Naš voznik je imel kar hud tempo, kakor da bi se mu mudilo k nedeljski maši. Andreja je malce zaostala, pa tudi sam sem zaradi težkega fotografskega nahrbtnika le s težavo sledil. Omeniti pa velja osemletno Tino, ki si je mesto izborila takoj za Denisom. Kar verjeti nisem mogel, kako smelo je hodila po poti navzgor. Naša kolona se je precej raztegnila, čelo je sicer ostalo nespremenjeno, na začetju pa se je menjavala "angleško-slovenska naveza". Ko smo se bližali sedlu, ki je med obema vrhovoma, sem poklical Tino z namenom, da se ne bi prehitro utrudila. Bilo je kar nekaj solz in razočaranja, ker ne bo več med prvimi. Na pomoč je moral mali plišasti slonček, ki je potolažil prizadeto srce. Na sedlu smo se najprej odločili za težji vrh, kar se je kasneje izkazalo za prevelik zalogaj,

z lažjim pa ni bilo problemov. Sam sem sicer najprej skočil na zahtevnejši vrh, nato pa sem se pridružil Tini in Andreji na lažjem.

Male sivo modre očke so sijale kot dva bisera, lepo je bilo tudi meni. Na vrhu smo se zamudili kar pol ure in občudovali gore, ki so se bohotile okoli nas, nato pa smo počasi sestopili. Na nekaj mestih je bilo treba Tino malce varovati z vrvjo, drugih težav pa ni bilo. Težave in problemi za otroke običajno nastanejo pri starših.

Po dobrih štirih urah smo bili nazaj na parkirišču, kjer so deževale pohvale za našo *ta malo*. V Otavalu nas je Denis odložil pred restavracijo, kjer imajo izvrstno lokalno specialiteto *plato tipico* (pečeno svinjsko meso s koruzo in krompirjem). Hrano smo pridno zalivali s prav tako domačim in že malce fermentiranim *yarmonom* (osvežilno pijačo iz več vrst koruze).

Minil je dan za bogove. Ti so nam dovolili, da smo se jim približali in varno zapustili njihova domovanja. Želel bi še veliko tovrstnih biserov na Tinini ogrlici, ki bodo dobra popotnica za nadaljnja potepanja, pa tudi za življenje. ◦

Jezero Mojanda

"Moj pogled na gore je precej romantičen"

O alpinizmu in še čem z Jankom Humarjem

✍ Žarko Rovšček

Spoznava sem ga najprej počasi, bolj oddaljeno in posredno, ob njegovi začetni alpinistični poti v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ko se je s svojimi dosežki prebijal med vrstice takratnih Alpinističnih novic v časopisu Delo. Leta 1979 je postal alpinistični inštruktor in doživel svojo prvo odpravo v tuja gorstva (Fanske gore). Nekateri njegovi bolj odmevni uspehi, npr. prvo zimsko prečenje Severne stene Triglava v družbi z bohinjskimi alpinisti, prvenstveni vzponi v primorskih stenah, odprave idr., so bili v tisku še posebej poudarjeni. Kot udeleženca himalajske odprave na Yalung Kang (1985), nadgradnje njegovih dosežkov, sem ga spoznal že bolj neposredno. Matično PD v Tolminu, katerega predsednik sem bil takrat, je moralo v čim krajšem času nabrati dovolj sredstev za nujen delež sofinanciranja odprave (po ključu, ki ga je določila PZS). Prepričevanje telesnokulturnih forumov v občini, da tudi alpinizmu, zlasti vrhunskemu, pripada del finančne pogače, je bilo mukotrpno. Nazadnje je vsak nekaj primaknil in dobro se je izšlo. Janko je odpotoval, mi pa smo držali pesti. Sledil sem njegovim prizadevanjem. Stiki so se nadaljevali, še najbolj potem, ko se je Janko službeno in privatno preselil v Tolmin. Že vrsto let dela kot dokaj opazen direktor lokalne turistične organizacije Sotočje v Tolminu. Mislil sem, da ga kar dobro poznam, pa me je s poglobljenimi, razmisleka vrednimi in odkritimi odgovori znova presenetil. Je morda za ostrino njegovih misli kriv tudi alpinizem?

Po svojem prispevku v alpinizmu upravičeno spada v slovensko gorniško srenjo. Kljub vsemu, že zaradi tistih bralcev PV, ki te ne poznajo dovolj dobro, in za ogrevanje standardno, a obvezno vprašanje. Kako in kdaj se je pravzaprav tvoje gorništvo začelo?

Kar zgodaj; verjetno sem imel kake štiri ali pet let, ko me je stric Jože skupaj z bratom in njegovim prijateljem Ladom peljal na vrh Kotla. Še sedaj se spomnim, da je bila trava – takrat so bile na strmih južnih pobočjih hriba še senožeti – višja od

V južni steni Novega vrha FOTO: MATEVŽ LENARČIČ

mene. Pa da je šlo nazaj navzdol kar po riti ... Prva prav hribovska tura je sledila, ko me je isti stric peljal po grebenu od Črne prsti do planine Razor. Zelo sem bil ponosen, ker sem smel nositi njegov cepin, ki je bil v tistih časih še zelo redko orodje. Če sedaj malce pomislim nazaj, verjetno tudi Jože ni bil popolnoma imun na hribovsko nečimrnost – le zakaj bi sredi poletja v tolminskih gorah potreboval cepin, razen da bi se z njim malce pohvalil? Vsekakor je imel s svojimi hribovskimi zgodbami, zbirkami Planinskih vestnikov in knjigami name pomemben vpliv. Potem me je včasih s seboj vzel brat; v kakšnem petem razredu sem moral biti, ko smo šli čez cele Julijce, midva in zarakovška bratranca. Začeli smo na Vršiču pa po Jubilejni skozi Zadnje Prisojnikovo okno na Kriške pode, v Vrata in naprej čez Triglav vse do Krna. S seboj smo vlačili težke ameriške vojaške spalne vreče, ki se jih je takrat dalo dobiti v Italiji, in večino noči prespali zunaj. Nekje konec osnovne šole sva se s prijateljem Miljkom Lesjakom osamosvojila in se v dokaj čudnem vremenu podala na prvo tridnevno turo po tolminskih vrhovih. Še danes se spomnim, v kakšni megli sva rinila na Vrh nad Škrbino; ni bilo preveč pametno početje ...

Je bilo tvoje gorništvo že na začetku povezano tudi z alpinizmom?

Pravzaprav ne: alpinizem je bil zame zelo skrivnosten svet junakov in sveta, do katerega sem imel neskončno spoštovanje. Zdel se mi je popolnoma nedosegljiv. Prebral sem vse, kar je bilo takrat hribovskega izdano v slovenščini; od Kugyja in Avčina do Heckmaira, Terraya in Hermana Buhla. Stene so mi bile, pravzaprav so mi še vedno, nekaj velikega, nedostopnega običajnim ljudem, prvinski izziv, ki ti jasno pokaže, iz kakšnega testa si narejen. Seveda sem pozneje hitro odkril, da smo alpinisti povsem normalni ljudje, nič bolj in nič manj junaški od drugih; pa da je zelo veliko ljudi, ki jih gore sploh ne zanimajo, kaj šele, da bi jim bile nekaj najpomembnejšega

v življenju, in da se jim alpinisti najverjetneje zdijo prav tako prismuknjeni kakor oni nam. Moj pogled na gore je bil in je verjetno še vedno precej romantičen, kar v strogo tehničnem pogledu ni ravno prispevek k učinkovitosti reševanja plezalskih problemov, je pa zato doživljanje tega sveta bolj intenzivno.

Z alpinizmom sem se dejansko srečal v drugem letniku gimnazije – bovški alpinisti so mene in prijatelja Miljka vpisali v sekcijo in naju poleti 1975 poslali na alpinistični tečaj. Ker sva bila oba iz Baške grape, so bili Bovčani predaleč za kakršnekoli priprave. Vsa priprava je bil sestanek v Bovcu, kjer so naju vprašali, če greva, midva sva rekla ja in smo šli za teden dni v Šlajmerjevo vilo v Vrata. Vodja tečaja je bil Zvone Korenčan, najin inštruktor pa tržiški alpinist Slavko Frantar. Vsi drugi udeleženci so imeli za seboj že predhodno alpinistično šolo, nasvet, ki sva ga pred odhodom dobila midva, pa je bil: "Ko vas bodo razporejali, se postavita zraven nekoga, ki bo dobro zagorel – tak je gotovo veliko v hribih in dobro pleza". Vsekakor sem jim za širokosrčno odločitev, da pošljejo na tečaj dva popolna zelenca, še danes hvaležen. No, Čopek ni bil ravno zagorel, plezal pa je dobro in z nama – glede na to, da nisva imela prav nobene plezalske izkušnje – tudi ni imel težav, tako da smo bili vsi zadovoljni. Naša druga smer je že bila Kratka nemška z relativno zahtevnim izstopom skozi gojzarjih – in poti nazaj ni bilo več. Tisti teden intenzivnega dela, vsakodnevnih tur, tehničnih vaj in večernih predavanj znanih alpinistov mi je odprl vrata v nov svet, ki ga še vedno razumem kot svojega.

Streha v smeri Via Italia, A2, Piz Ciavazes, Dolomiti FOTO: PETER MEŽNAR

V obdobju od druge polovice sedemdesetih let do leta 1990 si opravil lepo število plezalskih smeri, med njimi skoraj petino prvenstvenih, tako doma kakor v tujini. Pomeni, da si vsaj v tem obdobju gorski svet intenzivno doživljal. Ali med temi številnimi vzponi lahko katerega posebej izpostaviš, v dobrem ali slabem?

Ja, na svojem seznamu do leta 1990 imam okrog 800 alpinističnih vzponov, od tega 130 prvenstvenih. Sem pa pozneje, najprej v Bohinju, nato na Tolminskem, uredil in opremil še preko 100 novih smeri v plezališčih. Moj začetek je bil dejansko počasen. Ko sva se z Miljkom vrnila s tečaja, sva bila še vedno bolj ali manj prepuščena sama sebi, seveda s ključno razliko, da sva obvladala osnove. Teoretično bi morala plezati z izkušenimi alpinisti, ker pa jih v najini bližini ni bilo, sva potrebne vzpone za alpinistični izpit opravila sama. Plezala sva v vrhovih nad najino Grapo, odkrila sva Novi vrh, kjer sem z njim, kasneje pa tudi z drugimi plezalci, splezal dovolj prvenstvenih smeri, da je Mihelič v svojem vodniku zapisal, da je to nesporno moja stena. Ker sva se učila le na lastnih izkušnjah, je bila zame šesta stopnja kar dolgo nedotakljiva. Manjkalo mi je samozavesti, nisem se čutil doraslega, in šele ko sem prišel študirat v Ljubljano, sem ugotovil, da zmorem splezati ravno tako težke detailje na Šancah ali na Turncu kakor plezalci z veliko bolj impresivnim seznamom vzponov. Potem sem si hitro začel postavljati zahtevnejše cilje. Velika prednost mojega samorastniškega uvoda v alpinizem je bila, da sem si skozi lastne izkušnje pridobil odličen občutek za orientacijo, ki me pozneje ne v visokih stenah ne na odpravah nikoli ni pustil na cedilu.

V zbirki vzponov bi težko izpostavil le enega. Gotovo nekateri izstopajo po kakovosti, po doživljajski plati pa je bil vsak izmed njih nekaj posebnega, če pustimo ob strani kakšno anomalijo v Paklenici, ko smo štancali po deset smeri na dan. Morda bi izpostavil celo kategorijo prvenstvenih vzponov. Bil sem pripadnik generacije, ki je zelo sistematično obdelovala predvsem primorske stene, zato nam je bila ta izkušnja blizu in pozneje nismo imeli nobenih kompleksov plezati prvenstvene smeri tudi v tujih gorah. Odkrivanje novega, iskanje prehodov, ki jih pred teboj še nihče ni našel, odpiranje smeri v stenah, ki so bile še povsem nedotaknjene, nemir in negotovost ob občutku, ali boš našel pravo smer ali ne, vse to mi je bilo vedno vznemirljivo. Menim, da mi je pri plezanju kar uspevalo slediti naravnim linijam, in v zadovoljstvo mi je, da je Tine Mihelič, ki mi je bil vedno vzor alpinističnega esteta, kar nekaj mojih smeri (Bratovska v Srebrnjaku, Puntarska v Vrščacu, Novi vrh) vključil v svoj vodnik – v zbirko slovenskih klasičnih vzponov, lahko bi rekli alpinističnih *evergreenov* naših gora. Sam bi med domačimi smermi izpostavil Ogledalo v južni steni Planje, prvi vzpon, ki sva ga s Slavcem Svetičičem zmogla čez tisto na videz nemogočo gladko ploščo visoko nad Zadnjico, edino steno v naših gorah, kar jih poznam, v kateri ni ene same police. Gotovo je odlična smer tudi Klic divjine v Prišni glavi – novo, 700 metrov dolgo zahtevno linijo sva s Petrom Podgornikom potegnili v popolnoma nedotaknjeni steni nad Možnico. Samo v naših primorskih gorah je bilo to mogoče – plezati nove smeri v povsem nedotaknjenih stenah, za katere naši gorenjski kolegi večinoma sploh niso vedeli, da obstajajo. Kar lepo se mi zdi, da sem bil sestavni del tistega časa. Pa

Orlovo steno bi še lahko omenil – 200 metrov visok previs v Krnu, ki sta ga prva zmogla Peter Podgornik in legendarni Huljo, z Žaretom Trušnovcem pa sva prvo ponovitev naredila kar pozimi. Žal te stene nihče več ne bo splezal, ker se je po potresu leta 1996 podrla.

Vzporedno z alpinistično dejavnostjo na terenu si tudi pisal. Poleg prispevkov v Planinskem vestniku, Primorskih novicah in drugje si znan tudi kot soavtor nekaterih plezalnih vodnikov. Katerih? Ali meniš, da je pisateljska žilica za predstavitev dosežkov nujna spremljevalka alpinizma?

Sodeloval sem pri Bohinjskih stenah, z Edom Kozorogom sva izdala vodniček Na sončni strani Julijcev. Ampak to ni ravno pisanje, v večji meri gre za ne preveč hvaležno zbiranje in urejanje podatkov. Pisateljska žilica in alpinisti? Ne vem, med alpinisti imamo take, katerih pismenost se ustavi pri SMS-ih, imamo kar dolgo vrsto dobrih, a malce bolj tehnično-dokumentarnih piscev (Škarja, Grošelj, Tomazin ...), nekatere, ki so bili v knjigo skorajda prisiljeni zaradi odmevnosti svojih vzponov (Česen, Humar), pa vse do pravih pisateljev, kakršni so Zaplotnik, Škamperle, Jelinčič ali aktualni Kresnikov nagrajenec Tadej Golob – pravzaprav jih je res veliko. Sam bi dejal, da sta razloga dva: prvi je gotovo intenzivnost doživljanja v izjemnem gorskem okolju (morda delam komu krivico, ampak nisem še slišal za knjigo, ki bi jo napisal nekdo, ki pleza samo v plezališčih) in drugi zavestna ali manj zavestna želja, da bi vsaj drobec lepote in doživljanja v gorah posredovali tudi drugim. Morda tudi z namenom, da bi to nekoristno dejavnost osmislili in opravičili pred tistimi, ki nas imajo radi.

V svojem najbolj aktivnem obdobju alpinizma si bil udeleženec kar osmih odprav v tuja gorstva. Kako si jih doživljal? Ali obstajajo v primerjavi z današnjimi kakšne

Z Janezom Jegličem na sestopu s Petit Grepona, Colorado, ZDA, 1982

pomembnejše razlike (morda v stopnji zanesenjaštva ali čem drugem)?

Zame so bile oprave dejansko okno v svet, ena izmed redkih poti, ki nam je v času nekdanje Jugoslavije omogočala videti druge dežele. Bil sem na dveh republiških odpravah – 1979 v čudovitih Fanskih gorah (Uzbekistan) in pozimi 1984 na izmenjavi z angleškimi plezalci na Škotskem, leta 1985 sem bil član zvezne (jugoslovanske) odprave na Yalung Kang, poleti 1984 pa član mednarodne odprave, ki so jo organizirali Italijani na Grenlandijo. Vmes so se zvrstile manjše, a še bolj prijetne društvene odpravice: Ekvador z Radovljičani v letu 1980, prosto plezanje v ZDA z Domžalčani v letu 1982, mini primorska odpravica v Bolivijo 1983 in ponovno v precej pisani plezalski družini skupaj s svojo sedanjo ženo leta 1986 v ZDA. Dejansko smo bili že predstavniki novega vala v alpinizmu, ki je v visokogorje dokončno vnesel alpski stil vzponov, v domače stene pa nove pristope modernega prostega plezanja. O pomembnih razlikah bi težko sodil, ker sodobnih odprav ne poznam več iz lastne izkušnje. Lahko bi izpostavil kakšen banalen primer – mi smo problem presežne prtljage na letalih reševali tako, da smo nahrbtnike s spalnimi vrečami in oblačili oddali pri čekingu, težke kline in vse drugo železje pa natlačili v

”Tisti pravi občutek odpravarstva kot finančno, organizacijsko in logistično zahtevnega projekta se je kar nekam izgubil.

osebno prtljago in odnesli v kabino. Danes bi nas varnostne službe ob podobnem počtetju takoj uvrstile v kategorijo teroristov. Dejstvo je, da je svet postal zelo majhen in da so letalske karte neprimerno lažje dosegljive. Mladi si danes lahko npr. en mesec v Cordilleri Blanci zaslužijo z delom preko študentskega servisa. Močno se je dvignila težavnostna lestvica, predvsem v kopnih stenah, medtem ko so v visokogorju premiki kljub neprimerno boljši opreми precej počasnejši. Vse tisto, kar smo včasih razumeli kot sestavni del alpinizma, se je močno razvejalo in razvilo v samostojne dejavnosti. Plezalni vrtci, ki so bili včasih priprava za gore, so postali plezališča, ki jih obiskuje vedno več ljudi, le malo izmed njih pa jih gre naprej v prave stene. Umetne stene, ki so bile včasih priprava za plezališča, so postale samostojna disciplina in tudi tekmovalna kategorija – v razvitem svetu danes skoraj ni več športnega centra brez umetne plezalne konstrukcije. V ledu je nova oprema omogočila premagovanje prej nepredstavljalnih težav, ledna tehnika pa se uporablja celo pri plezanju ekstremno zahtevnih kopnih detajlov ... Razlike v tehniki so res zelo velike, vsaj take, kakršne so bile med našim pristopom in našimi predhodniki, ki so plezali kopne stene še v gozdarjih, in prav je tako.

Po drugi strani pa kljub eksplozivni rasti števila plezalcev v plezališčih in na umetnih stenah število alpinistov, ki se podajajo v velike stene in visoke gore, ni kaj dosti drugačno od tistega v naših časih. Tudi zato ne verjamem, da bi bilo entuziazma v alpinizmu manj, kvečjemu nasprotno: v tem globaliziranem svetu, ki je usmerjen k hitrim instant rešitvam, je treba zbrati kvečjemu več volje in pozitivne energije za soočanje s tveganji in napani vrhunškega alpinizma.

V Zajedi Šit, VI, 1980 FOTO: IVAN REJEC

Čeprav nisi več aktiven alpinist, verjamem, da si po duši še vedno zraven in slediš dogajanju. Imaš morda ob svoji pisani alpinistični beri še kakšen neporavnan dolg?

No, nisem ravno neaktiven; še vedno zlezem kakšno smer, seveda pa to v športnem smislu niso več pomembni vzponi. Ne nazadnje je tudi plezalni vrtec na Senici moj osebni projekt, in čeprav sem prekoračil 50 let, še vedno relativno zanesljivo splezam mesta, ki so bila v času mojih začetkov uradno definirana meja zmogljivosti (VI+). Danes so kriteriji seveda že močno drugačni, a še vedno se imam za pripadnika zelo privilegirane skupine posameznikov, ki ima dovolj znanja in izkušenj, da se jutri odpravi npr. čez Triglavsko steno. Seveda še nekje obstajajo tudi neizpolnjene želje, a niso tako pomembne; ob tem smo

» *Letos bom gotovo še enkrat splezal Čopov steber, tako malce obredno, zaradi obletnice.*

prepogosto premalo hvaležni za tiste, ki so se nam izpolnile, in v mojem primeru jih ni bilo malo. Saj ne potrebujem veliko: nekaj turnih smukov, par smeri in malce telovadbe v plezalnem vrtcu. Že vrsto let spoznavam lepoto navadnih hribovskih vzponov, ki so mi bili v najbolj aktivnem obdobju skorajda nepredstavljen greh – če nismo šli v steno, je bil dan izgubljen. Ampak sčasoma sem vendarle razumel, da je tudi gore možno doživljati na več načinov, da načini doživljanja gore niso ne več ne manj vredni, le drugačni. Tudi moja žena je hribovska duša in najprej smo hribe začeli raziskovati s hčerkama, danes, ko že odhajata iz gnezda, pa nadaljujeva sama in je tudi tako lepo. Nikakor ni nujno, da bi moralo biti doživetje odvisno samo od težavnosti vzpona. Že Nejc Zaplotnik je zapisal, da je pomembna pot in ne vrh, ki ga dosežeš. Vzpon čez steno El Capitana v Yosemiteh, ki mi je bil (pre)dolgo časa pomemben cilj, se mi gotovo ne bo več *zgodil*, kakšna klasična smer v Cordillera Blanci ali pa Ameriška direktna v zahodni steni malega Druja (pozimi sem smučal skozi Vallee Blanche in po dolgem času nad sabo ponovno gledal edino steno, v kateri sem padel in si poškodoval gleženj) – tega pa še ne bi povsem izključil.

Kakšen je tvoj odnos do alpinizma danes?

Za alpinizem me ne skrbi. Vso zgodovino te dejavnosti so starejše generacije opozarjale na stranpoti, ki bi jo lahko izpridile. Še ključni utemeljitelji slovenskega alpinizma (dr.

Henrik Tuma, dr. Klement Jug) so v svojem času bolj kot ne veljali za črne ovce. Edina res problematična stranpot železne dobe alpinizma – izsiljevanje raznih direttissim s prevladujočo pomočjo tehničnega plezanja, klinov in svedrovcev – se je skozi razvoj prostega plezanja pokazala kot slepa ulica. Klasičen ekspedicijski stil v Himalaji se uporablja samo še za komercialne odprave, etike v alpinizmu ni manj, ampak kvečjemu več. Morda se tu in tam najde kakšen pojav ekstremnega individualizma, ampak lahko govorimo le o izjemah, ki smo jim priče povsod v življenju. Alpinizem je ne glede na čas, pristope in opremo neločljivi del gorskega sveta, ki je izjemno lep in bogat, pa tudi zahteven in kompleksen do take mere, da v njem nikoli ne bodo mogli prevladati tisti, ki ne bodo pripravljene veliko vložiti – ne denarja (v tem kontekstu imajo tudi komercialne odprave zelo omejen obseg), ampak osebne energije, volje in pripravljenosti pristati na marsikatero odpoved. Vsak cilj v življenju, v katerega vložimo veliko naporov in energije, nas bogati in ne morem si predstavljati, da bi ga lahko zbanalizirali.

Tisto pa, na kar danes gotovo gledam drugače, so žrtve med alpinisti. Morda nam je v obdobju, ko *smo notri*, ta stran alpinizma nekam preveč normalna; nekaj je bilo slučajev, ki jih ni bilo mogoče predvideti, večinoma pa je nekdo naredil napako, ki je ne bi smel. Vedno nekdo drug, meni se to že ne bo zgodilo, razmišljamo ... pa so imeli verjetno enako predstavo v glavah tudi tisti, ki se jim je zgodilo. Alpinizem je prvinska dejavnost, zato s seboj nosi prvinska tveganja; situacije, ki človeka prečistijo, razgalijo, prenovijo, pozabljamo pa, da koga tudi sesujejo. Vrhunski alpinizem je dejavnost, ki zahteva celega človeka, in zato za druge, kljub knjigam, predavanjem, filmom in fotografijam, še posebej za tiste, ki so ti najbližji, ostaja malo. Statistika je žal neusmiljena – brez težav lahko naštejemo dvajset prijateljev, ki jih ni več. Več kakor polovica tistih alpinistov moje generacije, ki bi jih lahko uvrstil v vrhunski razred, ni preživela.

Z alpinizmom se lahko človek ukvarja celo življenje, vendar sem vedno bolj prepričan, da bi se alpinist, ki si ustvari družino, iz vrhunškega alpinizma – iz tistega, ko se razdalja med trenutkom, ko si blizu roba, in trenutkom, ko si čez, vedno bolj zmanjšuje – moral umakniti. To dvoje, pa čeprav *vse dogovorjeno*, enostavno ne gre skupaj in ni odgovorno do tistih, ki nam pomenijo največ in nas imajo radi. ◉

Kralji gorskega sveta

Gams in kozorog v slovenskih Alpah

✍ in 📷 Miha Krofel

Gams in kozorog sta najpogostejša predstavnika divjih parkljarjev v naših gorah. Oba sta dobro prilagojena na gibanje po strmih območjih in vse leto sposobna preživeti ekstremne vremenske pogoje našega visokogorja. Manj pa sta prilagojena na posledice človekovega delovanja, ki so ponekod že pripeljale celo do izumrtja. Kljub temu da se ljudje v gorah pogosto srečujemo z gamsom in kozorogom, ju večina pohodnikov še vedno precej slabo pozna. Težave se začnejo že pri razlikovanju obeh vrst.

KOZOROG, GAMS ALI ZLATOROG?

Gams (*Rupicapra rupicapra*) in alpski kozorog (*Capra ibex*) sodita v družino votlorogov, kamor uvrščamo tudi antilope, goveda in ovce. Za razliko od družine jelenov (srna, jelen, damjak ...), ki jim rogovje vsako leto odpade in nato zraste novo, pri votlorogih rogovi rastejo vse življenje. Zato v naravi praktično nikoli ne najdemo rogljev gamsa ali kozoroga. Velikost rogov se povečuje s starostjo, zato nam to omogoča določevanje starosti živali. Za ugotovitev točne starosti je potrebno kar nekaj izkušenj. Pogosto prepričanje, da je število grb na rogovih enako številu let, ne drži. Vsakdo pa lahko že na hitro razlikuje mladiče od odraslih živali in ugotovi, kdo je starejši

in kdo mlajši. Pri kozorogu lahko na hitro ločimo tudi spol, saj imajo samice precej manjše in ožje rogove. Zaradi podobne velikosti rogov je pri gamsih razlikovanje med spoloma težje. Samca gamsa prepoznamo po večji ukrivljenosti konic rogov.

Kozorog in gams se med seboj razlikujeta po zunanosti in po vedenju. Kozorogi so večji in bolj robustni ter težki tudi prek 100 kilogramov. Barva kožuha je pri kozorogu v pretežno sivkastih odtenkih s temnejšimi boki in nogami. Imajo močne, po celotni dolžini podobno ukrivljene sive rogove. Pri odraslih samicah kozoroga so rogovi dolgi 25–30 centimetrov, pri samcih pa lahko presežejo dolžino enega metra in so na sprednji strani opremljeni z izrazitimi grbami.

Gams je v primerjavi s kozorogom precej bolj vitek in ima relativno daljše noge. Tehta običajno 25–50 kilogramov. Poleti je obarvan rumenkasto-rjavo s črno črto po sredini hrbta in črnimi spodnjimi deli nog. Pozimi se po vsem telesu razen obraza obarva črno. Zelo zanesljiv znak, po katerem lahko prepoznamo gamsa, je temna proga na svetli podlagi, ki poteka od ušes preko oči do gobčka. Ta proga je bolj izrazita pri mlajših živalih. Rogovi gamsa so v primerjavi s kozorogom tanjši, črno-smolnate barve in precej bolj zakrivljeni proti konicam kakor pri bazi.

Sedaj ko smo se podučili o razlikah med obema vrstama, bomo znali pravilno določiti tudi Zlatoroga, ki krasi pivske embalaže – po proggi na obrazu ga spoznamo za gamsa, čeprav ima za to vrsto netipično (zlato) obarvane rogove. Sicer lik Zlatoroga izvira iz istoimenske ljudske pripovedke o gamsu – varuhu gorskega zaklada.

KJE V SLOVENIJI JU NAJDEMO?

Gamsa in kozoroga lahko v grobem ločimo tudi po tem, kje živita. Čeprav se občasno pojavljata na istih območjih in lahko celo tvorita mešane trope, se kozorog običajno pojavlja precej višje v gorah. Ta vrsta je pravi kralj našega visokogorja in ga redno srečujemo v skalovju naših najvišjih vrhov in grebenov. Zaradi tega je njegov življenjski prostor v Sloveniji precej bolj omejen kot pri gamsu. Danes **kozorog** živi le na območju Alp, od tega velika večina v Julijskih Alpah. Po ocenah v Sloveniji živi manj kot dvesto kozorogov. Alpski kozorog je uvrščen med zavarovane živalske vrste, zato je lov nanj strogo reguliran. V preteklosti je kozorog v Sloveniji že enkrat izumrl. Podobno se je zgodilo na večjem delu Evrope, kjer ga je človek z razvojem strelnega orožja hitro iztrebil. Pred dvesto leti je na vsem svetu ostala le še ena sama populacija kozorogov, ki ni štela več kot sto osebkov.

Gams

Kozoroga

Ti poslednji kozorogi so živeli v gorah okoli Gran Paradisa v Italiji in tudi njim se ne bi dobro pisalo, če se ne bi zanje zavzel italijanski kralj Viktor Emanuel II. Piemontski. Strogo je prepovedal lov na kozoroga za vse razen zase in nekatere sorodnike. To je bilo dovolj, da se je vrsta rešila z roba izumrtja in se v naslednjih letih okreplila. Kasneje so sledila številna ponovna naseljevanja v Švici, Avstriji, Nemčiji in tudi v Sloveniji. Tako dejansko vsi kozorogi, ki jih lahko danes opazujemo po naših gorah, izvirajo iz gorovij Gran Paradisa.

Gams je v gorah vezan predvsem na območja gorskih travšč in predele okoli gozdne meje. V višjih, pretežno

skalovitih predelih se redkeje pojavlja. Za razliko od kozoroga pa gamsa najdemo tudi daleč pod gozdno mejo in nekatere kolonije segajo vse do nižin, celo ob Ljubljanski kotlini. Zaradi tega razširjenost gamsa ni vezana le na alpski prostor, ampak ga redno srečujemo tudi v gozdovih po Dinaridih, v Zasavju, na Pohorju in Kozjaku. V teh predalpskih območjih se pojavlja v med seboj bolj ali manj ločenih otoških kolonijah. Te so pogosto vezane na strma skalovita pobočja znotraj gozdnih kompleksov – ostenja ob Kolpi, notranjski Snežnik, Iški Vintgar. Gams ima v Sloveniji status lovne vrste in iz populacije je v povprečju letno odvzetih 2600 živali.

ŽIVLJENJE V GORAH

Obe vrsti se združujeta v trope, ki pa niso stalni. Posamezne živali redno odhajajo in prihajajo, tako da se sestava posameznega tropa včasih dnevno spreminja. Osnovo tropov tvorijo samice z mladiči, ki se jim občasno pridružijo samci. To velja predvsem v času parjenja (imenovanega prska), ki pri gamsu doseže višek novembra, pri kozorogu pa decembra ali januarja. Mlajši samci preko leta pogosto tvorijo ločene "moške" trope, starejše gospode pa pogosteje srečujemo same.

V prehrani gamsov in kozorogov poleti prevladujejo trave in zelišča. Pozimi se gamsi večinoma umaknejo pod goz-

Gamsu in kozorogu rogovi rastejo vse življenje. Zato v naravi praktično nikoli ne najdemo rogljev gamsa ali kozoroga. Velikost rogov se povečuje s starostjo. Za ugotovitev točne starosti je potrebno kar nekaj izkušenj – pogosto prepričanje, da je število grb na rogovih enako številu let, ne drži.

FOTO: MIHA KROFEL

Kozorogi

Poštnina plačana.
Pogodba
št. 226/1/S.

Uredništvo revije

planinski
V E S T N I K

Planinska zveza Slovenije
Dvorčakova ulica 9
p. p. 214

SI-1001 LJUBLJANA

dno mejo, kjer se prehranjujejo z iglicami ter poganjki listavcev in grmičevja. Kozorogi ves čas ostanejo nad gozdno mejo, vendar se pozimi premaknejo na nižje ležeča, strma in prisojna travnata pobočja. Od tam sneg hitro spolzi in skopni, tako da lahko kozorogi pridejo do paše tudi v času, ko je večina gora globoko pod snegom.

Za razliko od večine drugih velikih sesalcev pri nas sta gamsi in kozorog aktivna predvsem podnevi. Zaradi tega ju v naravi tudi lažje opazujemo. To je še toliko lažje pri kozorogu, saj se do človeka vede izrazito neboječe. Nekatere živali nas včasih pustijo čisto blizu, bolj previdne pa so samice z majhnimi mladiči. To pomanjkanje strahu je v preteklosti kozoroga skoraj stalo preživetja, danes pa ga

spet vedno bolj ogroža nadlegovanje ljudi zaradi naraščajočega gorskega turizma.

Naravni plenilci običajno nimajo večjega vpliva na populacije gamsov in kozorogov. Še največji vpliv je imel v naravnih razmerah verjetno evrazijski ris na populacije gamsov pod gozdno mejo. To se še danes kaže v Švici, kjer risi predstavljajo pomemben del smrtnosti gamsov in tako prispevajo k naravnemu uravnavanju populacije. Pri nas je po drastičnem upadu števila risov v zadnjih desetih letih vpliv tega plenilca na populacijo gamsov praktično zanemarljiv in kvečjemu lokalno pomemben na nekaterih manjših območjih.

Glavni naravni regulatorji populacij kozorogov in gamsov so vremenske razmere (predvsem v zimskem času) in bolezni. Raziskave v tujini so pokazale, da na po-

pulacijsko dinamiko gamsov v največji meri vplivajo izgube preko zime. Gamsi in kozorog sta sicer dobro prilagojena, da preživita tudi najostrejše zime, tako da so pogini večinoma omejeni na najšibkejše posameznike. Zimske razmere s tem predstavljajo obliko naravne selekcije.

V zimskem času se tako kozorogi kot gamsi spustijo v nekoliko nižje nadmorske višine, spomladi pa se ponovno povzpnejo proti gorskim vrhovom. Tam nato preživijo vse leto, ne glede na temperaturo in vreme. Za razliko od njih se ljudje v gore odpravljamo večinoma le ob lepem vremenu in se ob poslabšanju hitro spustimo v dolino. Prav bi bilo, da ob naših pohodih v gore izkažemo spoštovanje tistim, ki tam ostanejo ves čas in vztrajajo v vseh razmerah. ○

Naročam revijo Planinski vestnik

Ime in priimek: _____

Ulica / kraj in hišna številka: _____

Poštna številka in pošta: _____

Planinsko društvo: _____

Datum: _____

Podpis: _____

Planinski vestnik lahko naročite tudi na spletni strani www.planinskivestnik.com.

Izhaja enkrat mesečno.

Letna naročnina je 34,00 €. Posamezna številka 3,40 €.

Poštnina je vključena v naročnino. Cene veljajo do 31. 12. 2010. Naročilo velja do preklica.

Preklic naročnine je možen pisno do 1. decembra za naslednje leto.

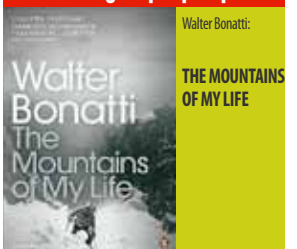
Mladinska knjiga Trgovina

Slovenska 29, Ljubljana

T: 01 2410 656,

E: konzorcij@mk-trgovina.si

**Pestra izbira knjig s področja
gorništvá, alpinizma,
fotomonografij in potopisov**

Penguin Classics, maj 2010
(mehka vezava; 480 strani; cena 13,87 eur)

KNJIGARNA KONZORCIJ

bled in bohinj

pustolovski vodnik

14,90 €

redna cena: ~~24,90 €~~

☎ 080 35 56
✉ zalozba@kibuba.com

DOŽIVETJA NARAVE

Vsaki petek ob 17h
Radio Ognjišče

<http://udlaje.ognisce.si/dozivetja>

RADIO ŠT. 1

OD KOLPE DO BARJA

informacije, izobraževanje,
kultura, šport, glasba,
zabava ...

RADIO UNIVOX

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

SE SLIŠIMO!

CEBÉ

PURE ADRENALINE

Testirali smo:
CEBÉ
STRIX

Cebe velja za partnerja mnogim športnikom, ki tekmujejo v najrazličnejših poletnih in zimskih športih. Njihove izdelke uporabljajo alpski smučarji, deskarji, smučarji prostega sloga, igralci odbojke, kolesarji, triatlonci, plezalci in še bi lahko naštevali. Ker stremijo k nenehnemu izpopolnjevanju svojih izdelkov so lansirali Globe Riding program. To je program, ki vključuje ekipo šampionov v posameznih športnih kategorijah. Ekipa nato po vsem svetu, v najbolj ekstremnih razmerah, izvaja testiranja poletnih in zimskih modelov očal. Tokrat vam predstavljamo večnamenska športna očala Strix. Gre za izjemno lahka, športna, tehnična očala za tek, pohodništvo, jadranje, triatlon ...

Značilnosti okvirjev:

- ročki z nastavljivo velikostjo - za najboljši oprijem
- nosnik nastavljen v dveh stopnjah za optimalno prilaganje obrazu (2D matic adjustable nose)
- snemljivi stranski ščitniki za zaščito pred vetrom in ekstremno svetlobo
- možna namestitvev elastike za popoln oprijem

Značilnosti stekel:

- zelo lahka in trdna polikarbonska stekla, odporna na udarce
- 100% optična pravilnost stekel (ne popačijo slike in ostalih linij)
- stekla so "fotokromatska" in nudijo aktivno zaščito (hitra potemnitev v primeru močnejše svetlobe in osvetlitev v primeru slabše vidljivosti), zato so očala zelo primerna tudi za vožnjo
- zatemnitev (kat.) se spreminja od 3 do 4
- stekla primerna tudi za visokogorje
- možnost namestitve optičnega nastavka z dioptrijo

Gre za objektivni komentar ekipe Sokola.
Naročena objava.

Cena: 109,95 EUR
www.bushnell-europe.com/cebe

Uvoznik:
Rodeo Team d.o.o., Kranj
www.rodeoteam.si

NAJBOLJŠE TEHNIČNE HLAČE?

PROTE DA, PROSIM

Narejene iz 2 različnih debelin **CORDURA** za popolno svobodo pri gibanju.
Popolnoma dihaajoče, vodoodbojne in izredno robustne.

trangworld

THE ADVENTURE IS WHERE YOU ARE